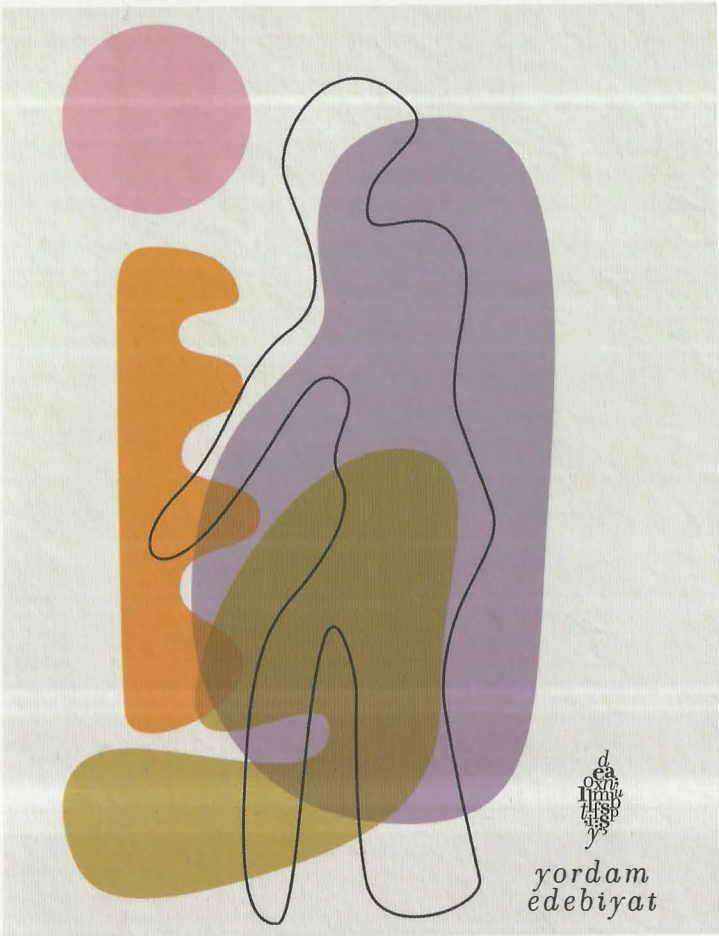
HAYATIM | ANTON ÇEHOV

HAYATIM

ANTON ÇEHOV

BİR SOLUKTA KLASİKLER

yordam edebiyat

Türkçesi: Nuri Yıldırım

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başlamış, 1978 yılında doçent olmuştur. 1973-1975 yılları arasında UNDP bursu ile University of California (Berkeley), 1979-1981 arasında Türkiye - SSCB Kültürel İşbirliği Programından yararlanarak Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yapmış, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı bulmuştur. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi (İİBF) İktisat Bölümü'nde çalışmaya başlamıştır. 2007 yılında profesör unvanını almış, 2010 yılında bu üniversiteden emekli olmuştur.

İktisat alanındaki kitap ve makaleleri dışında Rus edebiyatı üzerine çalışmaları ve Rusçadan Türkçeye edebiyat çevirileri bulunmaktadır. Nuri Yıldırım'ın Yordam Edebiyat'tan çıkan çevirileri şunlardır:

Çehov'dan *Seçme Öyküler-3: Uzun Hikâyeler* ve *Seçme Öyküler-4: Kısa Hikâyeler* (Nisan 2019), Gonçarov'dan *Oblomov* (Aralık 2017), Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Eylül 2018), Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı* (Kasım 2019), Gogol'den *Ölü Canlar* (Mart 2020).

Nuri Yıldırım'ın Rusça aslından çevirdiği *Hayatım* (*Моя жизнь*-Maya Jizn), Çehov, *Seçme Öyküler-4: Uzun Öyküler* (Yordam Edebiyat, 2019) içinde yayımlanmıştır.

Yordam Edebiyat: 82 • **Hayatım** • Anton Çehov
ISBN 978-605-172-393-8 • *Türkçesi:* Nuri Yıldırım
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Birinci Basım:* Ekim 2020
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

BİR SOLUKTA KLASİKLER

ANTON ÇEHOV

HAYATIM

ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
NURİ YILDIRIM

yordam
edebiyat

Az sözle çok şey anlatmanın ustası

ANTON ÇEHOV

Yeşim Dinçer

Dünya edebiyatına getirdiği yeniliklerle tarihin en büyük öykü yazarlarından biri olarak kabul edilen Anton Pavloviç Çehov, 17 Ocak 1860'ta, Taganrog kentinde doğdu. Dedesi, ailesinin özgürlüğünü satın almayı başaran bir toprak kölesi, babası da uzun yıllar tüccar çıraklığı yaptıktan sonra kendi dükkânını açmış bir esnaftı. Çehovlar 1876'ya dek Taganrog'da yaşadılar. Rusya'nın güneyinde, Azak Denizi kıyısındaki kentin nüfusu o yıllarda 65 bin kadardı ve bütün kıyı kentleri gibi geçimini ticaretten sağlıyordu.

Daha küçük yaşlarda, bakkal dükkânında babasına yardım etmeye başlayan Anton Çehov'un dört erkek kardeşiyle birlikte bir kız kardeşi vardı. Mutlu bir çocukluk geçirdikleri söylenemez. Düzenli bir eğitim görmeyen dindar babaları, sanatsal yeteneğine rağmen sert mizaçlı, otoriter bir adamdı. Keman çalıyor, yağlı boya resim yapıyor, kilise korosunu yönetiyor fakat çocuklarını sabah akşam ilahiler okumaya, kiliseye gitmeye zorluyor ve onları sık sık dövüyordu. Anneleri ise, tam tersine, iyi yürekli ve duygulu bir kadındı. Çehov, "Bizim için annemizden daha değerli hiçbir şey yoktu", "Yeteneğimizi babamızdan, ruhumuzu ise annemizden aldık" demektedir.*

Babasının iflası Çehov'un hayatında yeni bir sayfa açtı. Aile alacaklılardan kaçmak için Moskova'da yüksek öğrenim gören büyük oğullarının yanına taşınınca Taganrog'da tek başına kaldı. Bir yandan lise

---

* Zeynep Zafer. *Anton Çehov'un Öykü Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 16.

eğitimine devam ederken bir yandan da özel ders vererek geçimini sağlıyordu. Baba baskısından kurtulduğu için olacak, okuldaki notları da yükselmişti. Bu arada okul dergisinde ilk yazıları yayınlandı.

1879'da liseden mezun olan Çehov, Moskova'ya gelerek tıp fakültesine kaydoldu. Hem okumak hem de maddi sıkıntıları devam eden ailesine yardım etmek zorunda olduğundan çeşitli mizah dergilerine ve gazetelere kısa metinler; öykülerin yanı sıra fıkralar, anekdotlar, tiyatro eleştirisi, ilginç olaylar, komik ilanlar vb. yazmaya başladı. Bu dönemde yazdığı öykülerden bazılarını, üniversiteyi bitirdiği yıl (1884) basılan ilk öykü kitabında derledi.

Çehov okulu bitirdikten sonra birkaç yıl yazarlığı ve hekimliği bir arada yürüttü. Hekimlik ona gözlem alanını genişletme fırsatı veriyor ve işini severek yapıyordu. 1886'da ikinci öykü kitabı *Renkli Öyküler* basıldı. Eleştirmenler, neşe ve mizahla birlikte hüzünlü bir şiirsellik içeren kendine özgü tarzını sevdiler. 1887'de yayınlanan üçüncü öykü kitabı *Alacakaranlıkta*, Rus Bilimler Akademisi'nin verdiği Puşkin ödülünü kazandı. Bundan sonra en iyi Rus yazarlarından biri olarak görülmeye başlandı, nitelikli dergilerde yayın yapma ve doktorluğu bırakarak yalnız edebiyata yönelme imkânına kavuştu.

1888 yılında Çehov'un sanatsal çizgisini olgunlaştırdığı uzun öykülerinden ilki, "Step (Bir Yolculuk Hikâyesi)" yayınlandı. Son derece sade olay örgüsüyle tatlı bir rüya gibi akıp giden bu güzel öykü, Çernişevski, Tolstoy, Gorki gibi Rus edebiyatının dev yazarları tarafından hayranlıkla okundu. Bugün de türün başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Sonraki yıllarda Çehov'un dikkati gittikçe Rus hayatının toplumsal sorunları üzerinde yoğunlaştı. 1890 yılında, pranga cezası çeken mahkûmların sürgün edildiği Sahalin adasına uzun bir yolculuk yaptı. Üç ay kaldığı Sahalin'de oradaki hayatı ve koşulları gözlemlediği çok değerli bir alan çalışması gerçekleştirerek izlenimlerini yayınladı.

1892'de, bankadan ve çalıştığı yayınevinden aldığı borçla Melihovo'da (Moskova yakınlarında) bahçeli bir ev satın alarak ailesiyle birlikte oraya taşındı. Bu sakin ortam Çehov'un sanat yaşamında

çok verimli bir rol oynadı. Yordam Edebiyat'ın "Bir Solukta Klasikler" dizisinde yer verdiğimiz "Altıncı Koğuş" (1892), "Üç Yıl" (1895), "Hayatım" (1896) gibi en güzel uzun öykülerini burada yazdı. Özellikle "Altıncı Koğuş", ilk yayınlandığında muazzam bir etki ve tartışma yarattı. Olayların geçtiği taşra hastanesinde akıl hastalarının kapatıldığı koğuş, Çarlık Rusyasının bir alegorisi olarak değerlendirildi. Lenin'in öyküyü okuduktan sonra, "kendimi o koğuşa kapatılmış gibi hissettim", "Altıncı Koğuş beni bir devrimci yaptı" dediği aktarılmaktadır.*

Öykü karakterleri ve işlenen tema bakımından özel bir iç birliği taşıyan "Kılıflı Adam", "Bektaşiüzümü", "Aşk Üzerine" üçlemesi** (1898), Çehov'un yine Melihovo döneminde kaleme aldığı kayda değer eserlerindendir.

Mart 1897'de Çehov, semptomları daha üniversite sıralarında iken ortaya çıkan tüberküloz hastalığı nedeniyle akciğer kanaması geçirerek hastaneye kaldırıldı. Hastalığı yumuşak iklim koşullarında yaşamasını gerektirdiğinden 1898 yılında Kırım'ın Yalta kentine yerleşti. O sıralarda aynı kentte bulunan Tolstoy ve Gorki ile dostluğunu pekiştirdi.

Çehov Yalta'da vaktini daha çok tiyatro oyunları yazarak geçirdi ve en başarılı dört klasik oyununu yaşamının son yıllarında üretti. İlk olarak 1896'da sergilenen *Martı*, Petersburg'da başarısızlıkla sonuçlansa da, iki yıl sonra Moskova Sanat Tiyatrosu'nun sahneye koyduğu temsil büyük kabul görmüştü. *Martı*'nın gördüğü ilgi ona *Vanya Dayı* (1899), *Üç Kızkardeş* (1901), *Vişne Bahçesi* (1903) oyunlarını yazma cesaretini verdi. Çehov genellikle –İbsen ve Strindberg ile birlikte– tiyatroda erken modernizmin doğuşundaki üç ufuk açıcı figürden biri olarak anılmaktadır.

Çehov Yalta yıllarında, gerek oyunlarının sahneye konuluşu, gerek Moskova Sanat Tiyatrosu oyuncularından Olga Knipper ile kurduğu duygusal bağ nedeniyle, sık sık Moskova'ya yolculuk yaptı. 1900 yılı baharında Moskova'ya gidemeyecek kadar hasta olunca, tiyatro sanat-

---

* https://en.wikipedia.org/wiki/Ward_No._6

** Bahsi geçen Çehov öykülerinden "Kılıflı Adam", *Seçme Öyküler 2 - Taşra Hikâyeleri* (çev. Hasan Âli Ediz, Yordam Edebiyat, 2017) içinde; "Bektaşiüzümü" ile "Aşk Üzerine", *Seçme Öyküler 3 - Kısa Hikâyeler* (çev. Nuri Yıldırım, Yordam Edebiyat, 2019) içinde yer almaktadır.

çıları, yazara kendi oyunlarını sergilemek için Yalta'ya kadar geldiler. Bu olay, Çehov ile Olga Knipper arasındaki ilişkiyi daha da güçlendirdi ve 1901 yılı Mart'ında evlendiler. Bir süre ayrı şehirlerde yaşamaya devam etseler de, Çehov'un sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine birlikte Almanya'nın İsviçre sınırındaki Badenweiler kasabasına gittiler. Yazarın ilk günlerde biraz düzelmiş gibi görünen sağlığı bir ay içinde kötüleşti. 2 Temmuz 1904 günü, henüz 44 yaşındayken hayata veda etti. Ufak bir kalabalık tarafından Moskova'da karşılanan cenazesi Novo-Diviçiy mezarlığına götürüldü. Yalta'da yaşadığı ev, kız kardeşinin bakımı altında müze haline getirilerek korunmuştur.

Dostlarının anlatımıyla Çehov, kendinden ve yaptıklarından söz etmeyi asla sevmeyen, son derece alçakgönüllü ve mizah duygusu olan bir insandı. Rusya'nın sanat-edebiyat dünyasında yer alan şahısları sıralarken birinciliği Tolstoy'a vermiş, kendisinin ancak doksan sekizinci sırada yer alabileceğini söylemişti.* Oysa geliştirdiği kendine özgü anlatım tarzı ile öykü sanatına yepyeni bir yol açtı ve ölümünden sonra ünü, dünyadaki hiçbir öykü yazarının ulaşamadığı geniş kitlelere yayıldı. Edebiyatta, tiyatroda, hatta sinemada "Çehovyen" etkiler taşıyan çağdaş yapıtların varlığından hâlâ söz etmek mümkün.

Gündelik ayrıntılardan yola çıkarak yaşamı yakalayan Çehov'un kalem ustalığını en iyi çözümleyenlerden biri de Tolstoy olmuştur. Onun hakkında yaptığı şu değerlendirme fazla söze gerek bırakmıyor: "Çehov'un kendine özgü bir biçimi var, empresyonistler [izlenimci ressamlar] gibi... sanki önünüzde birisi, hiç seçme yapmıyormuş gibi o anda elinin değdiği boyalarla bir resim yapıyor ve bu fırça dokunuşlarının hiçbiri de ötekiyle ilintili değil. Ama, biraz geriye çekilip uzaktan baktığınızda görüyorsunuz ki, topluca bir bütünlüklü izlenim ortaya çıkmış; önünüzde apaçık ve büyüleyici bir tablo duruyor."**

---

* Zafer, a.g.e s. 35.

** Aktaran Gennadiy N. Pospelov. *Edebiyat Bilimi II*, çev. Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1984, s. 72.

HAYATIM

(Bir Taşralının Hikâyesi)

I

YÖNETİCİ, "Sizi saygıdeğer babanızın hatırı için tutuyorum, yoksa çoktan buradan uçup gitmiştiniz!" diye çıkıştı bana. Onu, "Zatıalileri beni çok fazla pohpohluyorlar, tabii uçabildiğimi varsayıyorum" diye yanıtladım. Ve sonra "Bu adamı başımdan alın, sinirlerimi bozuyor" dediğini duydum.

İki gün sonra beni kovdular. Bu şekilde, yetişkin sayıldığım tüm süre içerisinde şehrimizin mimarı olan babama büyük üzüntüler yaşatarak dokuz kez iş değiştirdim. Farklı devlet kuruluşlarında çalıştım, ancak bu dokuz görevin dokuzu da tıpkı su damlaları kadar birbirine benziyordu: Oturmak, yazmak, kaba ya da aptalca azarları, uyarıları dinlemek ve kovulacağım anı beklemek.

Yanına girdiğimde babam koltuğa derince gömülmüş, gözleri kapalı oturuyordu. Zayıf, kuru ve tıraşlı bölgelerinde gri mavi gölgelerin oluştuğu yüzünde (yaşlı, Katolik bir orgcunun yüzünü andırıyordu) alçakgönüllülük ve uysallık ifadesi vardı.

Selamımı almaksızın, gözlerini açmadan:

"Eğer benim değerli karım, senin annen sağ olsaydı, bu yaşadığın hayat onun için sürekli bir hüzün kaynağı olurdu. Onun erken ölümünü tanrının bir lütfu olarak görüyorum," diye konuşmaya başladı.

Sonra gözlerini açarak ekledi:

"Senden rica ediyorum, zavallı çocuk, bana akıl ver, seninle ne yapacağım?"

Önceleri, ben daha gençken yakınlarım ve tanıdıklar benimle ne yapacaklarını bilebiliyorlardı: Birileri gönüllü olarak orduya katılmamı, bir başkası eczanede çalışmamı, bir üçüncüsü telgraf idaresine girmemi öğütlerdi. Yirmi beşimi doldurdum, hatta şakaklarıma kır bile düştü, gönüllü olarak orduda hizmet ettim, eczanelerde, telgraf idaresinde çalıştım, bütün dünyevi olanakları kullanıp tükettim sayılır; şimdi artık insanlar bana öğüt vermiyor, onun yerine sadece iç geçirerek başlarını sallıyorlar.

"Kendin hakkında ne düşünüyorsun?" diye sürdürdü babam. "Senin yaşındaki genç insanlar çoktan sağlam toplumsal konumlar elde etti, bir de dön kendine bak; proleter, dilenci, babasının sırtından geçinen bir asalak!"

Her zamanki gibi, günümüz gençliğinin mahvolduğundan, inançsızlık, maddecilik ve aşırı kendini beğenmişliğin gençliği yıkıma sürüklediğinden, bütün amatör gösterilerin gençliği dinden ve sorumluluklarından uzaklaştırdığı için yasaklanması gereğinden bahsetmeye başladı.

"Yarın birlikte gideceğiz, yöneticinden özür dileyecek ve iyi niyetle çalışacağına dair ona söz vereceksin," diye kestirip attı. "Toplumsal konumdan yoksun tek bir günün bile olmamalı."

Bu konuşmadan iyi bir şey çıkacağını beklemeksizin, somurtarak:

"Beni dinlemenizi sizden rica ediyorum," dedim. "Sizin toplumsal konum dediğiniz şey servete ve eğitime ait bir ayrıcalıktır. Yoksul ve eğitimsiz insanlar ekmeklerini kol emeğiyle kazanırlar ve benim bu kuralın dışında kalmam için bir sebep göremiyorum."

"Fiziksel emekten bahsetmeye başladığın zaman çok aptalca ve bayağı şeyler söylüyorsun," dedi babam öfkey-

le. "Şunu anla aptal adam, anla beyinsiz! Sen kaba fiziksel güçten başka bir de kutsal ruha sahipsin. Bu kutsal ateş seni bir eşekten ya da bir sürüngenden en bariz şekilde ayırır ve tanrıya yaklaştırır. Bu ateşi insanların en iyileri binlerce yılda yarattı. Büyük deden General Poloznev, Borodino'da* savaştı, deden bir şair ve hatipti, soyluları temsilen yerel yönetimlerde yüksek görevler yaptı. Dayın eğitimciydi ve nihayet ben, baban, mimarım. Bütün Poloznevler bu kutsal ateşi sen söndüresin diye mi korudular!"

"Adil olmak gerek," dedim. "Milyonlarca insan kol emeğine mahkûm olarak yaşıyor."

"Bırak yaşasınlar! Zaten ellerinden başka bir şey de gelmez! Herkes, hatta su katılmamış aptallar ve caniler bile kol emeğiyle iş yapabilir; bu tür emek köle ve barbarın ayırt edici özelliğidir, oysa ateş yalnızca çok az sayıda insana lütfedilmiştir."

Bu konuşmayı sürdürmenin bir yararı yoktu. Babam kendine tapar ve kendi sözleri dışında hiçbir şeye ikna olmazdı. Üstelik çok iyi biliyordum ki, kol emeği üzerine yaptığı o kibirli konuşmalar, yüce kutsal ateş düşüncesinden çok, benim işçi olarak herhangi bir yerde çalışmaya başlayarak bütün şehrin diline düşmemden duyduğu gizli korkudan kaynaklanıyordu. En önemlisi, tüm yaşıtlarım çoktan üniversitelerini bitirmiş, geleceklerine yön vermişlerdi; örneğin, Merkez Bankası bölüm müdürlerinden birinin oğlu çoktan sekizinci dereceden memur olmuştu bile. Peki, babasının biricik oğlu olan ben ne olmuştum, hiçbir şey! Konuşmayı sürdürmek yararsız ve tatsızdı,

* Borodino Muharebesi: I. Napolyon ve General Mihail Kutuzov kumandasındaki Fransız ve Rus orduları arasında 7 Eylül 1812 günü Moskova'nın 120 km. batısındaki Borodino köyünde gerçekleşen bir günlük muharebe. *-çev.*

buna rağmen insanların eninde sonunda beni anlayacaklarını ümit ederek fazla itiraz etmeden öylece oturdum. Bütün sorun çok basit ve açıktı; geçimimi nasıl sağlayacaktım? Oysa bu kadar basit bir şeyi göremiyorlardı ve yapmacıklı, köşeli cümlelerle bana Borodino'dan, kutsal ateşten, bir zamanlar kötü ve düzmece şiirler yazmış, sonra unutulmuş şair dayımdan bahsediyorlardı; bana çok kaba biçimde beyinsiz ve aptal adam diye ad takıyorlardı. Ah, beni anlamalarını ne kadar çok isterdim! Her şeye rağmen babamı ve kız kardeşimi seviyorum ve her şeyi onlara danışma alışkanlığım çocukluğumdan beri içime öyle güçlü bir biçimde yerleşmiştir ki, bir gün bu alışkanlığımdan kurtulabilmem zor gözüküyor. Haklı da olsam haksız da olsam onları üzeceğim; babamın incecik boynu heyecandan kızaracak ve kendisine inme inecek diye sürekli bir korku içindeyim.

"Havasız odada oturmak," diye başladım, "metinleri kopya etmek, daktilo makinesiyle yarışmak benim yaşımda bir insan için utanç verici ve küçük düşürücü bir şey. Bunların kutsal ateşle ne ilgisi olabilir!"

"Yine de bunlar zihinsel çalışma," dedi babam. "Neyse, bu kadar yeter, bu konuşmayı keselim. Her ihtimale karşı seni önceden uyarıyorum: Eğer görevine geri dönmez ve o iğrenç heveslerinin peşinden gidersen, ben ve kızım seni kalplerimizden sileceğiz. Tanrı huzurunda yemin ediyorum ki, seni mirasımdan mahrum bırakırım."

Hayatımı her yönüyle yönlendirmelerini istediğim güdülerin saflığını göstermek için tamamıyla içten:

"Miras sorunu benim için bir önem ifade etmiyor," dedim. "Ben kendim önceden miras hakkımdan vazgeçiyorum."

Babam her nedense bu sözlerime çok gücendi, böyle bir şeyi hiç beklemiyordu. Yüzü tümüyle kızardı. İnce, keskin bir sesle:

"Benimle böyle konuşmaya cüret edemezsin, budala!" diye bağırdı. "Alçak herif!"

Ve alışkanlığa dayalı hızlı ve usta bir hareketle yüzüme peş peşe iki şamar patlattı.

"Haddini aşıyorsun!"

Çocukluğumda babam beni dövdüğünde dimdik ayakta hazır ol vaziyetinde durmak ve onun gözlerinin içine bakmak zorundaydım. Ve şimdi beni tokatladığında ne yapacağımı tamamen şaşırdım ve sanki hâlâ çocukmuşum gibi doğrulup ayağa kalktım ve doğrudan gözlerinin içine bakmaya çalıştım. Babam yaşlı ve çok zayıf birisiydi, fakat kasları kayış gibi kuvvetli olmalıydı, zira yediğim şamarlar canımı çok acıtmıştı. Dayaktan sonra sendeleyerek hole çıktım, babam burada da şemsiyesini kaparak birkaç kez başıma ve omuzlarıma vurdu. Tam bu sırada kız kardeşim gürültüyü merak ederek misafir odasının kapısını açıp baktı ve yüzünde bir korku ve acıma ifadesi olduğu halde beni savunucu tek bir kelime söylemeden derhal gerisin geri içeriye girdi.

Devlet dairesine geri dönmeme ve fiziki emeğe dayalı yeni bir çalışma hayatına başlama niyetim çok sağlam ve sarsılmazdı. Geriye sadece yapacağım iş türünü seçmek kalıyordu; bu ise zor olmayacaktı, zira kendimi çok güçlü kuvvetli, dayanıklı ve en ağır işleri yapmaya muktedir görüyordum.

Açlığın, pis kokunun, kabalığın kol gezdiği, ücret ve bir lokma ekmek düşüncesinin insanın kafasını her an meşgul ettiği tekdüze bir işçilik hayatı bekliyordu beni. Ve

kim bilir belki de, Büyük Dvoryanskaya Caddesi boyunca yürüyerek işten eve dönerken hayatını kafa emeğiyle kazanan Mühendis Doljikov'u sık sık kıskanacaktım; fakat şu anda gelecekte beni bekleyen çileleri düşünmek bana eğlenceli geliyordu. Bir zamanlar kendimi kâh öğretmen kâh doktor kâh yazar olarak hayal edip fikrî faaliyetlerde bulunmayı düşlerdim, fakat bu hayallerim yalnızca hayal olarak kaldı. Zihinsel zevklere, örneğin tiyatroya ve okumaya eğilimim tutku derecesinde güçlüydü, ama zekâ gücüyle iş yapma yeteneğimin var olup olmadığını bilmiyordum. Okulda Yunancaya karşı baş edilmez bir nefret duyuyordum; o kadar ki dördüncü sınıfta beni okuldan almak zorunda kaldılar. Uzun süre, kurs veren öğretmenlere gittim, beni beşinci sınıfa hazırladılar. Daha sonra çeşitli devlet dairelerinde, günün büyük bir kısmını bomboş oturarak geçirdiğim işlerde çalıştım ve bunları bana kafa gücüyle iş yapma olarak tanıttılar. Hem okurken hem de çalışırken yaptığım işlerin hiçbirisi ne zihinsel bir gayret ne yetenek ya da kişisel beceri ne de yaratıcı ruhsal bir heyecan gerektiriyordu; hepsi mekanik işlerdi ve ben böylesi kafa emeğini kol emeğinden daha değersiz görüyor ve ondan nefret ediyorum; bana göre, bu tür bir kafa emeği bir an için bile, aylak, tasasız bir hayatı haklı çıkarmak için gerekçe yapılamaz. Zaten bu tür emek aynı aylaklığın başka bir çeşidi olup, aldatmacadan başka bir şey değildir. Çok büyük bir olasılıkla ben hiçbir zaman gerçek kafa emeğiyle, entelektüel işle karşılaşmamıştım.

Akşam oldu. Şehrin ana caddesi Büyük Dvoryanskaya'da oturuyorduk. Şehirde doğru düzgün bir park olmadığı için bizim *beau monde** akşamları bu

* (*Fr.*) "Yüksek sosyete." J. Strauss II'nin bestelediği (1857) dört çift için dans müziğinin adı. *–çev.*

caddede gezintiye çıkardı. Bu güzel cadde, her iki yanına sıralanmış özellikle yağmurdan sonra çok güzel kokan kavak ağaçları, evlerin çitlerinden ve bahçe demirlerinden sarkan akasyaları, uzun leylak dalları, kuşkirazları ve elma ağaçları ile kısmen parkın yerini doldurıyordu. Mayıs ayı akşamının alacakaranlığı, oynaşan gölgeleriyle okşayıcı körpe yeşil otlar, leylak kokuları, böceklerin uğultusu, sessizlik, ılık hava... İlkbahar her yıl tekrarlandığı halde, bütün bunlar ne kadar taze, ne kadar olağanüstü! Bahçe kapısının yanında durdum ve gelip geçenleri seyrettim. Bu insanların çoğuyla birlikte büyüdüm, bir zamanlar onlarla beraber yaramazlıklar yaptık, şakalaştık; şimdiyse benimle birlikte olmak onları mahcup edebilir, zira kıyafetim yoksul ve modaya da uygun değil; daracık pantolonumu ve kocaman hantal çizmelerimi vapura asılmış makarnaya benzetiyorlar. Ayrıca, belli bir sosyal konumum olmadığı, sık sık ucuz tavernalarda bilardo oynadığım ve bir de, belki, hiçbir kabahatim olmadığı halde beni iki kez jandarma komutanının karşısına çıkarmaları yüzünden şehirde kötü bir üne sahibim.

Mühendis Doljikov'un karşıdaki büyük evinde piyano çalınıyordu. Hava kararmış, gökte yıldızlar belirmeye başlamıştı. İşte, babam, başında geniş kenarları yukarı doğru kıvrılmış eski silindir şapkası, kız kardeşimi koluna takmış, verilen selamlara karşılık vererek yavaş yavaş geliyor. Kız kardeşime, geçenlerde bana vurduğu o şemsiyeyle göğü göstererek:

"Bak, gökyüzüne bak!" diyor. "Yıldızlar, hatta en küçükleri bile koca bir dünya! Evrenle kıyaslandığında insanoğlu ne kadar da önemsiz!"

Ve bunu, sanki böylesine önemsiz olmak onun için son derece güzel ve takdir edilecek bir şeymiş gibi bir edayla söylüyordu. Ne yeteneksiz bir adam! Ne yazık ki, şehrimizin yegâne mimarıydı o ve hatırladığım kadarıyla son on beş, yirmi yılda şehirde tek bir düzgün bina inşa edilmemişti. Ona ev planı siparişi verdiklerinde genellikle önce salonu ve misafir odasını çizerdi. Kız öğrencilerinin salondaki sobayı sabit başlangıç noktası alarak dans öğrendikleri eski zamanlardaki gibi, babamın sanatsal yaratıcılığı da yalnızca salon ve misafir odasını esas alarak başlar ve gelişirdi. Sonra bunlara yemek, çocuk ve çalışma odalarını ekler, odaları kapılarla birbirine bağlar, her oda sonunda mutlaka içinden geçilen bir ara odaya dönüşür ve her odanın fazladan iki üç tane kapısı olurdu. Hayalinde canlandırdığı tasarımın açık olmaktan uzak, son derece kafa karıştırıcı ve kopuk olduğu anlaşılıyordu. Her seferinde âdeta bir şeylerin noksanlığını hissederek, şehirdeki her türden müştemilatı inceler, birinden aldığı bir örneği bir diğeri ile karıştırırdı. Şimdi karşıma çıkan o sıkışık bina girişleri, dar koridorlar, içinde ancak eğilerek ayakta durulabilen ve döşeme yerine hamam sıralarını andıran üç yüksek basamağın yer aldığı asma katlara çıkmak için yapılmış eğik merdivenler... Mutlaka bodrum katta olması gereken, döşemesi tuğladan kemerli mutfaklar... Bina cepheleri ise inatçı, ruhsuz bir ifadeye sahiptiler; soğuk, çekingen çizgiler, alçak ve yassı çatı, üzerlerinde mutlaka keskin sesler çıkararak dönen siyah fırıldakların ve demir tel kapakların bulunduğu kalın gövdeli, şatafatlı bacalar... Ve babamın yaptığı tüm bu evler her ne hikmetse birbirine benzer ve bana hafiften onun silindir şapkasını ve inatçı, sert ense-

sini hatırlatır. Yıllar geçtikçe şehrimizde insanların gözü babamın yeteneksizliğine alıştı, bu hayal gücü fukaralığı giderek kök saldı ve bizim yerel tarzımız haline geldi.

Babam bu tarzını ona Kleopatra diye isim takmaktan başlayarak (beni Misail ya da Mişail olarak çağırdığı gibi) kız kardeşimin hayatına da soktu. Daha küçük bir kızken onu yıldızlar, eski çağ bilgeleri, atalarımız üzerine yaptığı konuşmalarıyla korkutur, ona uzun uzun hayatın anlamını, sorumluluğun ne olduğunu anlatırdı. Şimdi, kız kardeşim artık yirmi altı yaşına geldiği halde hâlâ aynı şeyleri yapmayı sürdürüyordu, onun yalnızca kendisiyle kol kola girip yürümesine izin veriyordu; her nedense er veya geç düzgün bir delikanlının ortaya çıkacağını ve bu delikanlının, mimar babasının kişisel özelliklerine duyduğu saygıdan dolayı kızıyla evleneceğini hayal ediyordu. Kız kardeşimse babama hayrandı, ondan korkuyor ve onun sıradışı zekâsına güveniyordu.

Hava iyice karardı, cadde yavaş yavaş boşaldı. Karşıki evde müzik sustu; giriş kapıları ardına kadar açıldı ve üç atın çektiği araba yumuşak çıngırak sesleri çıkararak ve etrafa neşe saçarak caddeden geçip gitti. Bu, kızıyla gezintiye çıkan mühendisti. Uyuma vakti gelmişti!

Evde benim kendi odam vardı, fakat avludaki kulübede yaşıyordum. Tuğla ambarla aynı çatıyı paylaşan kulübe muhtemelen at koşumlarını koymak için -zira duvarlara dev çengelli çiviler çakılmıştı– inşa edilmişti ve şimdi boştu. Babam otuz yıldan beri her nedense ciltleterek altı aylık koleksiyonlar şeklinde biriktirdiği ve kimsenin dokunmasına izin vermediği gazetelerini burada saklardı. Bu kulübede yaşayarak babamın ve misafirlerinin gözlerinden uzak oluyordum; bana sanki evdeki odamda

yaşamaz ve her gün yemek için eve gitmezsem, geçimimi sağlayan babamın sözleri kulağa daha az onur kırıcı gelirmiş gibi gözüküyordu.

Kız kardeşim beni bekliyordu; babamdan gizli bana yemek getirmişti, küçük bir parça soğuk dana eti ve bir dilim ekmek. Bizim evde "Para, hesabı sever", "Damlaya damlaya göl olur" ve benzeri deyişler sık sık tekrarlanırdı; bu tür bayağılıkların etkisinde kalan kız kardeşim harcamaları kısmak için büyük gayret gösterirdi ve bu yüzden oldukça kötü beslenirdik. Tabağı masanın üzerine koyup yatağımın kenarına oturdu ve ağlamaya başladı.

"Misail bize bunları niye yapıyorsun?" dedi.

Yüzünü kapamadı, gözyaşları göğsüne ve ellerinin üzerine damlıyordu, yüzünde derin bir hüzün ifadesi vardı. Yastığın üzerine kapandı, tüm gövdesiyle sarsılarak, hıçkırarak hüngür hüngür ağladı.

"Devletteki işini yine bırakmışsın... Ne korkunç!" dedi.

"Ama anla, kardeşim, anla..." dedim ona ve ağladığı için içimi bir ümitsizlik duygusu kapladı.

Aksi gibi, içindeki gazyağı tam bitmek üzere olan lamba sönme öncesinde is çıkararak pır pır ediyor ve duvardaki eski büyük çengelli çivilerden etrafa iç karartıcı görüntüler ve oynaşan gölgeler yayılıyordu.

Kız kardeşim doğrulup kalkarken:

"Bize merhamet et!" dedi. "Babam müthiş acı çekiyor, bense hastayım, aklımı kaçıracağım."

Hıçkıra hıçkıra ağlayarak ellerini bana uzattı:

"Başına neler gelecek? Rica ediyorum, yalvarıyorum, toprağı bol olsun, annemin hatırı için yalvarıyorum, işine geri dön!"

"Yapamam, Kleopatra!" diye yanıt verdim, pes etmeme ramak kaldığını hissediyordum. "Yapamam!"

"Niçin? Niçin? Eğer müdürünle geçinemiyorsan başka bir yer ara kendine. Örneğin, neden demiryollarında bir görev almayasın? Anyuta Blagovo ile biraz önce konuştum, seni demiryollarına alacaklarından çok emin ve hatta senin için elinden geleni yapacağına söz verdi. Tanrı aşkına, Misail, düşün! Düşün, yalvarırım sana!"

Biraz daha konuştuk ve ben pes ettim. Yeni inşa edilmekte olan demiryollarında görev alma fikrinin daha önce hiç aklıma gelmediğini ve belki deneyebileceğimi söyledim. Kız kardeşim gözyaşlarının arasından sevinçle gülümsedi, elimi sıktı ve sonra ağlamasını hemen kesemeyerek bir süre daha sürdürdü; bense gazyağı almak için mutfağa gittim.

II

ŞEHRİMİZDE yardımseverlik amacıyla düzenlenen amatör temsiller, konserler ve canlı tablo gösterilerinin gönüllü destekçileri arasında ilk sırayı Büyük Dvoryanskaya Caddesinde mülkiyeti kendilerine ait bir evde yaşayan Ajogin'ler işgal ederdi. Her seferinde gösteri için yer sağlar, organizasyonun tüm yükünü ve masraflarını üzerlerine alırlardı. Toprak sahibi olan bu zengin ailenin ilçede üç bin desyatin civarında toprağı ve muhteşem bir çiftlik evleri vardı fakat köy hayatını sevmedikleri için yaz kış şehirde oturuyorlardı. Aile, anne ve üç kız kardeşten oluşuyordu; anne kısa saçlı, uzun boylu, zayıf, nazik bir hanımefendiydi, kısa bluz ve İngiliz tarzı düz bir etek giyerdi. Üç kız kardeşten bahsederken isimlerini söylemezler, yalnızca, büyüğü, ortancası ve

küçüğü derlerdi. Kızların üçü de çirkin sivri çeneli, miyop ve hafifçe kamburdu; tıpkı anneleri gibi giyinirlerdi. Üçü de peltekti, buna rağmen mutlaka her gösteriye katılır, hayırseverlik faaliyetleri için bir şeyler yapar, dans eder, okur ya da şarkı söylerlerdi. Çok ciddi kızlardı, asla gülümsemezlerdi, hatta müzikal komedilerde bile yüzlerinde en ufak bir neşe ifadesi olmaksızın sanki muhasebe işiyle uğraşıyorlarmış gibi katı bir işkolik edasıyla oynarlardı.

Sahne gösterilerimizi severdim, özellikle de sık sık yapılan, bittiğinde bizlere mutlaka akşam yemeği verilen o gürültülü, iyi planlanmamış provaları. Oyunların seçiminde ve rollerin dağıtımında ben hiçbir zaman görev almadım. Bana perde arkası işler düşerdi. Sahnenin dekorasyonu, rollerin kopyalanarak çoğaltılması, suflörlük ve makyaj benden sorulurdu; ayrıca gök gürültüsü, bülbül ötüşü ve benzeri efektleri sağlamak da benim omuzlarımdaydı. Sosyal bir statüm ve düzgün elbisem olmadığı için provalarda bir kenarda, kulisin loş yerlerinde tek başıma durur, mahcup mahcup susardım.

Dekorasyon malzemelerini Ajogin'lerin ambarında ya da avlularında boyardım, bana inşaat boyacısı ya da kendi ifadesiyle boya işleri müteahhidi Andrey İvanov yardım ederdi. Elli yaşlarında, uzun boylu, çok sıska ve solgun göğsü ve şakakları içeri çökmüş, gözlerinin altı morarmış, hatta biraz da korkunç görünüşlü bir adamdı. Bir çeşit iç hastalığına sahipti, her sonbaharda ve ilkbaharda öteki dünyayı boylayacağı söylenirdi, fakat o bir süre hasta yattıktan sonra yine ayağa kalkar ve şaşkın şaşkın "Ben yine ölmedim!" derdi.

Şehirde Andrey İvanov'u Redka* olarak çağırır ve gerçek soyadının böyle olduğunu söylerlerdi. O da benim gibi tiyatroyu severdi; şehirde gösteri düzenleneceği söylentisi kulağına gelir gelmez bütün işini gücünü bir kenara bırakır ve dekorasyon malzemesi boyamak için Ajogin'lere koşardı.

Kız kardeşimle konuşmamızın ertesi günü sabahtan akşama kadar Ajogin'lerde çalıştım. Provanın akşam saat yedide yapılması kararlaştırılmıştı ve başlamasına bir saat kala bütün amatörler salonu doldurmuştu. Sahneye Ajogin'lerin büyük, ortanca ve küçük kızları çıktı ve metni defterden okudular. Redka sırtında kına kırmızısı paltosu ve boynuna doladığı atkısıyla çoktan şakağını duvara dayamış ayakta duruyor ve sofuca bir ifadeyle sahneyi seyrediyordu. Anne Ajogina tek tek misafirleri dolaşıyor ve her birine hoş şeyler söylüyordu. Gospoja Ajogina'nın muhatabının yüzüne dikkatlice bakmak ve ona bir sır veriyormuş gibi sessizce konuşmak şeklinde bir tarzı vardı.

Benim yanıma geldiğinde, alçak sesle:

"Dekorasyon zor bir iş olmalı," dedi. "Madam Mufke ile tam batıl inançlardan söz ediyorduk ki siz içeri girdiniz. Tanrım, bütün ama bütün hayatım boyunca batıl inançlarla mücadele ettim! Hizmetçileri, bütün korkularının ne kadar saçma olduğuna ikna edebilmek için her zaman üç mum yakarım ve önemli işlerime her zaman ayın on üçünde başlarım."

Mühendis Doljikov'un kızı girdi içeriye; güzel, etine dolgun bir sarışın; giyimi, bizde dendiği üzere, tepeden tırnağa Paris modası. Kendisi oyunda rol almıyordu, ancak sahneye onun için de bir sandalye koyuyorlardı; o en

* (*Ru.*) "Beyaz turp." *-çev.*

ön sırada görünmeden, güzel giysileriyle salondaki bütün gözleri kamaştırmadan ve herkesi şaşkına çevirmeden prova başlamazdı. Bir başkent kızı olarak ona prova sırasında uyarılarda bulunma, yorum yapma yetkisi verilmişti; bu görevini sevecen, hoşgörülü tebessümleri aracılığıyla yapıyordu ve temsillerimizi birer çocuk eğlencesi olarak gördüğü açıkça belli oluyordu. Onun Petersburg konservatuvarında şarkıcılık okuduğu ve hatta bütün kış boyunca özel bir operada şarkı söylediği konuşulurdu. Ondan çok hoşlanırdım, provalarda ve temsil sırasında çoğunlukla ondan gözümü alamazdım.

Suflörlük yapmak üzere tam defteri elime aldığım sırada kız kardeşim peyda oldu. Yanıma geldi, mantosunu ve şapkasını çıkarmadan:

"Yalvarırım, gidelim," dedi.

Çıktım. Sahnenin arkasındaki kapıda, başında şapkası ve yüzünde koyu renk peçesiyle Anyuta Blagovo duruyordu. Anyuta Blagovo yoldaş mahkemesi* başkanının kızıydı; babası çok eskiden beri, neredeyse bölge mahkemesinin kuruluşundan bu yana şehrimizde görev yapıyordu. Uzun boylu ve endamlı bir kadın olduğu için mutlaka canlı tablo** gösterilerine katılmasının gerekli olduğu düşünülürdü. Bir periyi ya da kahramanı canlandırdığında yüzü utancından kızarırdı. Fakat tiyatro oyunlarına katılmaz, provalar sırasında şu veya bu iş için bir dakikalığına uğrar, salona girmezdi. Ve şimdi de bir

---

* Rusçası *Tovariçeskiy sud:* Yoldaş mahkemesi. Çarlık Rusyasında normal mahkemelerin yükünü azaltmak için, küçük anlaşmazlıkları çözmek üzere oluşturulan, üyelerinin bir kısmı seçimle bir kısmı atama ile belirlenen mahkeme benzeri kurul. *-çev.*

** Rusçası *Jivie kartini*: Canlı tablo (Fr. tableaux vivants). 19. yüzyılda Avrupa'da yaygınlık kazanan, kostümlü oyuncuların tıpkı bir resimdeki gibi sahnede sessiz ve hareketsiz durarak bir olayı canlandırdıkları temsil türü. *-çev.*

dakikalığına uğradığı aşikârdı. Soğuk bir tavırla, gözlerini benden kaçırarak ve kızararak:

"Babam sizden bahsetti," dedi. "Doljikov size demiryollarında bir görev vermeye söz verdi. Yarın ona gidiniz, evde olacak."

Eğilerek selamladım ve verdiğim zahmetler için teşekkür ettim. Elimdeki defteri göstererek:

"Ve bunu da bırakabilirsiniz," dedi.

Kız kardeşimle birlikte Gospoja Ajogina'nın yanına gittiler ve bakışlarını bana doğru çevirerek iki dakika kadar onunla fısıldaştılar. Bir konuda akıl danışıyorlardı.

Ajogina yanıma geldi, yüzüme dikkatle bakarak, alçak sesle:

"Evet, gerçekten... Eğer gerçekten bu sizi ciddi işlerinizden alıkoyuyorsa –defteri elimden çekip aldı– bir başkasına devredebilirsiniz. Dert etmeyiniz, dostum, evinize gidiniz, iyi şanslar dilerim."

Onunla vedalaştım ve mahcup bir şekilde salondan ayrıldım. Merdivenlerden aşağı inerken oradan ayrılmakta olan kız kardeşimle Anyuta Blagovo'yu gördüm. Acele ediyorlar ve heyecanla bir şeyler konuşuyorlardı, mutlaka benim demiryollarına girme işimden bahsediyor olmalıydılar. Kız kardeşim daha önce provalara asla gelmezdi ve şimdi muhtemelen vicdan azabı çekiyor ve babamın, ondan izin almadan Ajogin'lere geldiğini öğrenmesinden korkuyordu.

Ertesi gün saat bire doğru Doljikov'a gittim. Uşak beni çok güzel bir odaya yönlendirdi, burası mühendisin hem misafir hem de çalışma odasıymış. Odada her şey yumuşacık, narin ve hatta benim gibi böyle şeylere alışkın olmayan birisi için biraz da garipti. Pahalı halı-

lar, kocaman koltuklar, bronz eşyalar, resimler, altın ve pelüş çerçeveler... Duvarlara serpiştirilmiş fotoğraflardaki çok güzel kadınlar, zeki, hoş yüzler, rahat pozlar... Misafir odası doğrudan bahçeye ve verandaya açılıyordu ve oturduğum yerden leylakları, kahvaltı için donatılmış masayı, masanın üzerinde duran çok sayıdaki şişeyi, bahar kokusu yayan gül demetini ve mutluluk kokan pahalı puroları görebiliyordum. Ve sanki her şey, "İşte hayatın tadını çıkaran adam; çalıştı ve sonunda yeryüzünde ulaşılması mümkün olan tüm mutluluğu elde etti" demek istiyor gibiydi. Çalışma masasının başında mühendisin kızı oturmuş gazete okuyordu.

"Siz babama mı geldiniz?" diye sordu. "Duş alıyor, şimdi gelir. Lütfen, biraz oturun."

Oturdum. Kısa bir sessizlikten sonra kız:

"Siz sanki bizim karşımızda oturuyordunuz gibime geliyor, değil mi?" diye sordu.

"Evet."

"Her gün can sıkıntısından pencereden dışarıyı seyrediyorum, sanırım beni bağışlarsınız –gazeteye bakarak devam etti–, sık sık sizi ve kız kardeşinizi görüyorum. Kız kardeşinizin yüzünde her zaman sevecen ve düşüncelerini belli bir konuya odaklamış bir ifade var."

Doljikov içeriye girdi, boynunu havluyla kuruluyordu.

"Baba, Mösyö Poloznev!" dedi kızı.

"Evet, evet, Blagovo bana bahsetti."

Elini uzatmaksızın enerjik bir tavırla bana döndü:

"Fakat dinleyin, size ne işi verebilirim? Ne tür münhal yerlerim var? Sizler tuhaf insanlarsınız, beyler!"

Yüksek sesle ve sanki beni azarlıyormuş gibi bir tavırla devam etti:

"Günde bana sizinkilerden yirmi kişi geliyor, benim genel müdür olduğumu düşünüyorsunuz. Oysa benimkisi bir demiryolu hattı inşaatı, beyler, bende yalnızca kol gücü isteyen ağır işler var. Bana mekanik ustaları, tesviyeciler, kazı işçileri, marangozlar, kuyu açıcıları lazım, sizler ise oturmaktan ve yazmaktan başka hiçbir şey bilmezsiniz. Her biriniz birer yazar olmuşsunuz!"

Halılarından ve koltuklarından yayılan o mutluluk kokusunun mühendisin kendisinden de yayıldığını, yüzüme doğru geldiğini hissettim. Tombul, sağlıklı, kırmızı yanaklı, geniş göğüslü, yıkanmış, üzerinde basmadan bir gömlek ve geniş pantolon, âdeta porselenden yapılmış oyuncak bir araba sürücüsü! Yuvarlak, kıvırcık bir sakalı vardı, tek bir teli bile ağarmamıştı. Burnu kemerli, gözleriyse koyu ve berraktı, masum bakışlıydı.

"Elinizden ne gelir?" diye devam etti. "Hiçbir şey gelmez! Ben bir mühendisim, varlıklı bir adamım, fakat bu demiryolu inşaatını bana vermelerinden önce uzun yıllar bir sırtımda taş taşımadığım kaldı, makine operatörlüğü yaptım, iki yıl Belçika'da sıradan bir yağcı olarak çalıştım. Kendiniz takdir ediniz, aziz dostum, size nasıl bir iş önerebilirim?"

"Şüphesiz, öyledir..." diye mırıldandım, derin bir mahcubiyet duyuyor, onun duru, masum bakışlarına daha fazla dayanamıyordum.

Mühendis bir an düşündükten sonra:

"Az da olsa alet kullanmasını bilir misiniz?" diye sordu.

"Evet, telgrafta çalışmıştım."

"Hımm... Öyleyse bakacağız. Şimdilik Dubeçnaya'ya gidin. Orada bir adamım var, ama korkunç derecede sefil birisidir."

"Sorumluluklarım neleri kapsayacak?" diye sordum.

"Başlayın, bakarız. Siz yola çıkın, ben düzenlemeleri yaparım. Yalnızca, benim iş yerimde ayyaşlık ve çeşitli ricalarla beni rahatsız etmek yasaktır, lütfen uyunuz, aksi halde kovarım."

Bir baş işareti bile yapmadan yanımdan uzaklaştı. Eğilerek onu ve gazete okuyan kızını selamladım ve evden çıktım. Yüreğime öylesine bir ağırlık çökmüştü ki, kız kardeşim mühendisin beni nasıl karşıladığını sorduğunda tek kelime bile konuşamadım.

Dubeçnaya'ya gitmek üzere güneş doğar doğmaz erkenden kalktım. Caddemiz Büyük Dvoryanskaya'da henüz kimsecikler yoktu, insanlar daha uyuyordu. Adımlarımın çıkardığı boğuk sesler yalnız başına boşluğa dağılıyordu. Çiyle kaplı kavaklar havaya yumuşak, hoş bir koku yayıyordu. Üzgündüm ve canım şehirden gitmek istemiyordu. Kendi öz şehrimi seviyordum. Şehrim bana ne kadar da güzel ve sıcak görünüyordu! Bu yeşilliği, sakin güneşli sabahları, kilise çanlarımızın çınlamalarını seviyordum; fakat bu şehirde birlikte yaşadığım insanlar bana sıkıcı, yabancı ve hatta zaman zaman iğrenç geliyordu. Onları ne sevebildim ne de anlayabildim.

Bu altmış beş bin kişinin, bu insanların ne için yaşadıklarını ve geçimlerini nasıl sağladıklarını anlayamadım. Kimri'nin geçimini çizmeyle, Tula'nın semaver ve tüfek yapımıyla kazandığını, Odesa'nın bir liman şehri olduğunu biliyordum, ama bizim şehrin ne olduğunu ve ne ürettiğini bilmiyordum. Büyük Dvoryanskaya ve diğer iki bakımlı cadde daha, hazır sermaye ve memurların devlet hazinesinden aldığı maaşlarla geçiniyordu; birbirlerine paralel şekilde uzayan ve tepenin ardında

kaybolan üç verst uzunluğundaki diğer sekiz caddenin geçimini neyle kazandığı benim için her zaman akıl erdirilemez bir bilmece olmuştur. Ve bu insanların nasıl yaşadıklarını anlatmaya bile utanıyor insan! Ne bir park, ne tiyatro, ne düzgün bando; şehir ve kulüp kütüphanelerinin kapılarını Yahudi gençlerden başka kimse açmıyordu, dergiler ve yeni kitaplar sayfa kenarları kesilmeden aylarca bekliyordu. Zenginleri ve iyi eğitim almışları havasız, kalabalık yatak odalarında, tahtakurularıyla dolu ahşap karyolalarda yatıyor, çocukları çocuk yuvası dedikleri iğrenç derecede pis mekânlarda tutuyorlardı; hizmetçilerse, yaşlıları ve saygıdeğer olanları da dâhil, üzerlerine eski püskü giysiler örterek mutfakta, yerde uyuyordu. Normal günlerde evler borşç çorbası kokar, perhiz günlerindeyse ayçiçeği yağında mersin balığı kızartırlardı. Lezzetsiz yemekler yer, sağlığa zararlı kirli sular içerlerdi. Şehir meclisinde, valilikte, piskoposlukta ve bütün evlerde şehrimizde temiz ve ucuz su bulunmadığı ve devletten su borusu döşemek için iki yüz bin borç almak gerektiği yıllarca konuşulup durdu. Şehirde sayıları otuzu geçen çok zengin aile vardı, bazen kâğıt oyunlarında çiftliklerinin tümünü kaybedebilen bu kişiler bile aynı pis suyu içiyor ve bütün hayatları boyunca heyecanla devletten borç almaktan bahsediyorlardı. İşte bunu anlamıyordum. Bana öyle geliyordu ki, bu kişiler söz konusu iki yüz bini kendi ceplerinden çıkarıp bu işe yatırsalar mesele çok daha kolay çözülecekti.

Koca bir şehirde dürüst tek bir kişi bile tanımıyordum. Babam rüşvet alıyordu ve kendisine bu rüşveti onun üstün manevi meziyetleri için verdiklerini zannediyordu. Lise öğrencileri sınıf geçmek için kendi öğ-

retmenlerinin evlerine pansiyoner olarak giriyorlardı ve öğretmenler bunun için onlardan büyük paralar alıyorlardı. Komutanın karısı askere alma sırasında askere çağrılan gençlerden rüşvet almış ve hatta kendisine ziyafet verdirmişti; bir keresinde de sarhoş olduğu için kilisede çöktüğü yerden dizleri üzerine doğrulamamıştı. Askere alma sırasında doktorlar da rüşvet alıyordu. Şehir doktoru veterinerle birlikte kasaplara ve lokantalara vergi koymuştu. Bölge okullarında üçüncü kategori meslekler için bazı imtiyazlar sağlayan sertifikalar satıyorlardı. Kıdemli rahipler kilise hizmetkârlarından ve kilise yaşlılarından rüşvet alıyorlardı. Yerel yönetim, ticaret, sağlık ve diğer alanlarda faaliyet gösteren bütün kuruluşlarda her dilekçe sahibinin ardından "Teşekkür etmeyi unutma!" diye bağırıyorlardı ve dilekçe sahibi otuz kırk kapik vermek için geri dönüyordu. Örneğin, yargı kuruluşlarında çalışan memurlar gibi rüşvet almayanlarsa, tokalaşırken iki parmağını uzatan, kibirli, soğuklukları ve dar görüşlülükleriyle tanınmış, oyun ve içki masalarından kalkmayan, zengin kadınlarla evlenen ve şüphesiz çevreye zararlı, ahlak bozucu etkileri olan kişilerdi. Etrafa manevi saflık kokuları yayan sadece kızlar kalmıştı; çoğunlukla yüce ülküleri olan, dürüst ve temiz yürekli kızlar. Fakat kızlar hayatı henüz tanımıyorlardı ve rüşvetin kişilerin yüksek manevi meziyetleri için verildiğine inanıyorlardı. Evlendikten sonra çabucak yaşlanıyor, kendilerini tamamen bırakıveriyor ve küçük burjuva, bayağı bir varoluşun bataklığında ümitsizce boğuluyorlardı.

III

BÖLGEMİZDE bir demiryolu hattı inşa ediliyordu. Yortu öncesi şehir halkının "çugunka"* diye çağırdığı ve kendilerinden korktuğu hırpani kılıklı insanlar kalabalıklar halinde şehrin caddelerinde dolaşıp durdular. Birkaç kez bu hırpanilerden birilerini yüzü başı kan içinde, şapkasız halde polise götürdüklerine ve peşlerinden maddi delil olarak bir semaver ya da yeni yıkanmış ve henüz kurumamış çamaşır getirdiklerine şahit oldum. Çugunkalar genellikle meyhanelerin etrafında ve pazarlarda toplanıyorlardı; yiyor, içiyor, pis pis küfrediyor ve civardan geçen hafifmeşrep kadınlara tiz ıslıklarla sataşıyorlardı. Bizim esnaf bu aç ayaktakımını eğlendirmek için kedi ve köpeklere votka içirir ya da bir köpeğin kuyruğuna gazyağı tenekesi bağlar, onu ıslıklar ve korkan köpek caddelerde teneke sesleriyle birlikte keskin çığlıklar koparark yıldırım hızıyla koşardı. Köpek hemen arkasında kendisini bir tür ucubenin takip ettiğini düşünür, şehir dışına, uzak kırlara doğru koşar giderdi, ta ki güçten düşünceye kadar. Şehrimizde kuyruğunu devamlı olarak bacakları arasında tutarak titreyen birkaç tane köpek vardı ve o köpeklerin bahsedilen bu eğlenceyi kaldıramadıkları ve akıllarını oynattıkları söylenirdi.

Tren istasyonu şehirden beş verst uzakta inşa ediliyordu. Söylentiye göre, mühendisler hattın şehrin içinden geçmesi için elli bin ruble rüşvet istemişler, fakat şehir yönetimi istenenden on bin daha az, kırk bin önermiş,

---

* Çugunka: Çugun (dökme demir) kökünden türetilmiştir, raylar dökme demir olduğu için demiryolunda çalışanlara çugunka deniyordu. Çugunka aynı zamanda dökme demir soba, kuzine anlamına da gelmektedir. *-çev.*

şimdiyse istasyona kadar inşa edilmesi gereken şose daha pahalıya mal olacağı için şehir sakinleri çok pişmanlık duyuyormuş. Bütün hat boyunca travers ve raylar artık döşenmişti, servis vagonları inşaat malzemeleri ve işçi taşımaya başlamıştı. Tek gecikme Doljikov'un inşa etmekte olduğu köprülerdeydi, bir de şurada burada daha tamamlanamayan istasyonlar vardı.

Dubeçnaya diye adlandırılan ilk istasyon şehirden on yedi verst uzaklıktaydı. Oraya yaya gittim. Sabah güneşiyle yıkanmış güzlük ve yazlık ekin tarlaları yeşil yeşil parıldıyordu. Düzlük, neşeli bir yerdi; uzakta istasyon, höyükler ve daha da uzakta çiftlik evleri görünüyordu... Burada açık havada, dışarıda olmak ne güzel şeydi! Ve tek bir sabah bile olsa, şehirde olup bitenlerle ilgilenmeyebileceğim, kendi ihtiyaçlarımı, acıkmayı düşünmeyebileceğim bir özgürlük duygusunu ta hücrelerimde hissetmeyi ne kadar da çok istiyordum! Keskin açlık duygusu kadar hiçbir şey beni yaşamaktan alıkoyamadı; açken en güzel düşüncelerim tuhaf bir biçimde siyah buğday lapası, köfte ya da kızarmış balık düşüncesiyle birbirlerine karışıyor. İşte, kırda bir başıma dikilmiş duruyor, havada aynı noktada asılı gibi duran ve âdeta isteriye tutulmuş gibi iki gözü iki çeşme ağlayan bir tarla kuşunu seyrediyorum, fakat aynı anda, 'şimdi ekmeğin üzerine tereyağı sürüp yemek ne güzel olurdu' diye düşünüyorum. Yahut da dinlenmek ve bu mucizevi mayıs şenliğine kulak kabartmak için yolun kenarında gözlerimi kapamış oturuyorum ve sıcak patates kokusu burnuma geliyor. Uzun boylu ve güçlü yapılı birisi olmama rağmen genel olarak çok az yemek yemek durumunda kaldım, bu yüzden bütün gün boyunca hissettiğim temel duygu hep açlık oldu. Onun için, insanların büyük çoğunluğunun niçin yalnızca bir

lokma ekmek için çalıştığını, konuşmalarının niçin hep yemek üzerine olduğunu çok iyi anlıyorum.

Dubeçnaya'da istasyon binasının sıvasını yapıyor, su pompasının bulunduğu deponun üzerine ahşap bir kat daha çıkıyorlardı. Hava sıcaktı, çevre kireç kokuyordu. İşçiler yonga ve çöp yığınlarının arasında isteksizce dolaşıyordu. Makasçı kendi kulübesinin yanında uyuyordu ve güneş tam yüzüne geliyordu. Tek bir ağaç bile yoktu. Üzerinde yer yer aladoğanların tünediği telgraf tellerinden zayıf bir vınlama sesi geliyordu. Ne yapacağımı bilemeden yonga ve çöp öbekleri arasında gezinirken, aklıma mühendisin sorumluluklarımın ne olacağıyla ilgili soruma "Orada bakarız" diye verdiği yanıt geldi. Fakat bu çölde neye bakılabilirdi? Sıvacılar ekip başından ve Fyedot Vasilyev diye birinden bahsediyorlardı. Hiçbir şey anlamıyordum, içimi yavaş yavaş bir sıkıntı kaplamaya başladı; bu fiziksel bir sıkıntıydı, hani ellerini, ayaklarını ve koca gövdeni hissedersin, fakat onlarla ne yapacağını, onları nereye koyacağını bilemezsin ya, işte öyle bir duygu.

En az iki saat kadar dolaşmıştım ki, istasyondan sağ tarafa doğru sıra halinde telgraf direklerinin uzayıp gittiğini ve bir buçuk iki verst ötede beyaz, taş, avlu duvarının orada direklerin sona erdiğini fark ettim. İşçiler orada bir büronun mevcut olduğunu söylediler ve nihayet sonunda oraya gitmem gerektiğini anladım.

Burası çok eski, uzun zamandan beri terk edilmiş bir malikâneydi. Beyaz sünger taşından örülmüş avlu duvarı çoktan aşınmış ve yer yer yıkılmıştı. Pek çok yeri sac yamalarla kaplı, paslı bir çatısı olan müştemilatın penceresiz, sağır duvarı kıra bakıyordu. Giriş kapısından, yabani otlarla kaplanmış geniş avlu ve pencereleri panjurlu, yüksek çatısı pastan sararmış büyük ev gözüküyordu. Evin

iki yanında, hem sağında hem solunda birbirinin kopyası iki müştemilat vardı. Birisinin pencereleri tahtalarla çivilenip kapatılmıştı, pencereleri açık olan diğerinin ise önünde danalar otluyordu ve gerili iplerde çamaşır asılıydı. Son telgraf direği avludaydı ve direkten çıkan teller sağır duvarı kıra bakan müştemilatın penceresine gidiyordu. Kapı açıktı, içeri girdim. Telgraf makinesinin yanındaki masada yelken bezinden bir ceket giymiş, kıvırcık saçlı, esmer bir bey oturuyordu. Kaşlarını çatarak bana sert sert baktı, fakat hemen gülümseyerek:

"Merhaba, 'küçük kazanç!'" dedi.

Bu, liseden arkadaşım İvan Çeprakov idi, sigara içtiği için ikinci sınıftan atılmıştı. Onunla birlikte bir zamanlar sonbaharda saka kuşu, kanarya ve ispinoz yakalar ve onları sabah erkenden, ailelerimiz daha uyurken pazarda satardık. Saklanıp sığırcık sürülerinin geçmesini bekler, geçtiklerinde saçmayla ateş ederdik, sonra vurduklarımızı toplardık. Bunların bir kısmı korkunç acılar çekerek ölürdü (gece odamda, kafesin içinde, nasıl inlemeye benzer sesler çıkardıklarını hâlâ hatırlıyorum), iyileşenleri satardık ve kuşların tümünün erkek olduğuna dair yüzsüzce yemin ederdik. Bir keresinde pazarda elimde sadece bir tane sığırcık kalmıştı, uzun süre müşteri aradıktan sonra en sonunda onu bir kapiğe satmıştım. Kendi kendimi teselli etmek için "yine de küçük bir kazanç" demiş, parayı cebime koymuştum. İşte o zamandan beri sokaktan ve liseden arkadaşlarım beni "küçük kazanç" diye çağırır. Gerçi çocuklar ve esnaf arada bir hâlâ beni bu takma adla çağırarak huylandırmaya çalışıyorsa da, benden başka bu lakabın nereden çıktığını hatırlayan kimse yoktur.

Çeprakov güçlü yapılı birisi değildi; göğsü dar, sırtı hafifçe kambur, bacakları uzundu. İp gibi bir kravat takmıştı, yeleği zaten yoktu, eğri ökçeli botları benimkilerden de beterdi. Gözlerini kırpmadan bakıyor, sanki bir şey yakalamaya hazırlanıyormuş gibi çevik bir görünüm sergiliyor ve devamlı bir telaş içinde yerinde duramıyordu.

Tedirginlik içinde:

"Sen biraz bekle," dedi. "Dinle!.. Biraz önce neden bahsediyordum?"

Sohbete daldık. Öğrendim ki, içinde bulunduğumuz ev yakın zamana kadar Çeprakov'lara aitmiş, geçen sonbahar Mühendis Doljikov'un mülkiyetine geçmiş. Parayı toprağa yatırmanın nakit tutmaktan daha kârlı olduğunu düşünen Doljikov bizim bölgede üstündeki borçla birlikte ciddi büyüklükte üç yurtluk daha satın almış. Çeprakov'un annesi satış sözleşmesine kendisi için köşkün sağında ve solunda yer alan iki müştemilatın birinde iki yıl daha oturma hakkı koydurmuş, ayrıca Doljikov'dan büroda oğluna iş vermesini rica etmiş.

Çeprakov mühendisten söz ederken:

"Niye satın almasın ki!" dedi. "Yalnızca müteahhitlerden ne kadar alıyor! Herkesi soyuyor!"

Sonra beni öğle yemeğine davet etti. Aceleyle ve telaşla, benim adıma, kendisiyle birlikte müştemilatta kalacağıma ve yemekleri annesinde yiyeceğime karar verdi.

"Annem pintidir, ama senden fazla almaz," dedi.

Annesinin yaşadığı yerdeki küçük odalar çok sıkışıktı; bütün odalar, hatta giriş ve koridorlar ağzına kadar mobilya ile doluydu; satıştan sonra büyük evden buraya getirilen, hepsi maun ağacından yapılma antika mobilyalardı bunlar. Gospoja Çeprakova çok şişman, orta yaşı

geçmiş bir hanımdı, şaşı gözleri Çinlilerinkine benziyordu. Pencerenin kenarında büyük bir koltuğa oturmuş çorap örüyordu. Beni resmî bir havada karşıladı.

"Anneciğim, bu Poloznev," diye tanıştırdı beni Çeprakov. "Burada görev yapacak."

Tuhaf, çirkin bir sesle:

"Soylu sınıfından mısınız?" diye sordu, sanki boğazında yağ kaynıyormuş gibi geldi bana.

"Evet," diye yanıtladım.

"Oturun."

Öğle yemeği güzel değildi. Acı lor peynirli börekle süt çorbası verdiler. Ev sahibesi Yelena Nikiforovna tuhaf şekilde durmadan kâh bir gözünü kâh öteki gözünü kırpıyordu. Konuştu, yemek yedi, ancak genel görünümünde, duruşunda artık yaşamayan, ölmüş bir şeylerin izi seziliyordu ve hatta sanki ondan etrafa ceset kokusu yayılıyordu. Yaşadığı zar zor belli oluyordu; bir zamanlar toprak kölelerine sahip bir hanımefendi, hizmetçilerin kendisini ekselansları diye çağırmak zorunda oldukları bir generalin karısı olduğu bilincinden de geriye fazla bir şey kalmamıştı onda. Ve ondaki bu acınacak hayat kalıntılarının bir an için canlanıp alevlendiği anlarda ya oğluna, "Jan,* bıçağı doğru tutmuyorsun!" diyor ya da güçlükle nefeslenerek, misafiriyle ilgilenmek isteyen cilveli bir ev sahibesi edasıyla bana hikâyesini anlatıyordu:

"Biz, biliyor musunuz, yurtluğumuzu sattık. Şüphesiz, çok yazık oldu, buraya alışmıştık. Fakat Doljikov Jan'ı Dubeçnaya istasyonunun şefi yapacağına dair söz verdi, dolayısıyla buradan ayrılmıyoruz; yine burada istasyon-

---

* Kahraman, en yaygın erkek adı olan "İvan"ın yerine Fransız "Jean" adını kullanmaktadır. *-çev.*

da yaşayacağız, ha istasyon ha çiftlik, ne fark eder. Ne kadar da iyi bir mühendis! Siz de onu çok yakışıklı bulmuyor musunuz?"

Yakın zamana kadar Çeprakov'lar zengin bir hayat sürüyorlardı, ama generalin ölümünden sonra her şey değişti. Yelena Nikiforovna komşularla kavga etmeye, onları mahkemeye vermeye başladı, kâhyalarına ve çalışanlarına paralarını ödemiyordu. Sürekli olarak, kendisini soyup soğana çevireceklerinden korkuyordu ve sonunda Dubeçnaya yurtluğu on yıl gibi bir zaman içinde tanınmaz hale geliverdi.

Büyük evin arkası eski bahçeydi, şimdi yabanileşmiş, zararlı ot ve çalılarla kaplanmıştı. Terasta dolaştım, hâlâ güzel ve sağlam; camlı kapıdan parke döşemeli bir oda gözüküyor, misafir odası olmalı bu. Odada eski model kuyruklu bir piyano var ve duvarlarda geniş maun çerçeveli basma resimler asılı, başka da bir şey yok.

Eski çiçek bahçesinden geriye yalnızca otların arasından beyaz ve parlak kırmızı başlarını çıkaran şakayık çiçekleri ve gelincikler kalmıştı. Patikaların kenarlarında inekler tarafından örselenmiş, sıklıktan birbirlerini iten genç akağaçlar ve karaağaçlar boy atmıştı. Çok yoğun bir bitki örtüsüyle kaplı bahçe âdeta geçit vermez nitelikte gözüküyordu. Burası bahçenin binaya daha yakın yeriydi; bu kısımda, eski ağaçlı yollardan geriye kalan, aynı yaştaki kavak, çam ve eski ıhlamur ağaçları vardı. Daha ötedeyse bahçe yemlik ot biçmek için temizlenmişti ve burada nemli, boğucu hava artık hissedilmiyor, insanın ağzına ve gözlerine örümcek ağları takılmıyor, hafiften bir rüzgâr esiyordu. Bahçenin derinliklerine doğru gidildikçe açık alanların genişliği de artıyordu. Bu geniş

boşluklarda vişne, erik, payandalarla ve hastalıklarla güzelliği bozulmuş dallı budaklı elma ağaçları vardı. Armut ağaçları o kadar yüksekti ki, armut olduklarına inanamazdınız. Bahçenin bu kısmını şehrimizde faaliyet gösteren bazı tüccarlar kiralamıştı; meyveleri hırsızlardan ve sığırcıklardan, sırıklardan yaptığı barınağında yaşayan gelgit akıllı bir mujik koruyordu.

Daha da ötede ağaçlar iyice seyrekleşiyor ve bahçe gerçek bir çayıra dönüşerek meyilli bir yamaç oluşturuyor ve ileride, yeşil sazlık ve söğütlerle kaplı dereye kadar uzanıyordu. Değirmen bendinin civarında derin ve bol balıklı bir gölet vardı. Kamış çatılı küçük değirmen öfkeli gürültüler çıkararak çalışıyor, kurbağalar çılgınca ötüşüyordu. Ayna gibi dümdüz suda arada bir halkalar oluşuyor, neşeli balıklar tarafından rahatsız edilen su zambakları titreşiyordu. Derenin öte yanında küçük Dubeçnaya köyü bulunuyordu. Sakin, mavi gölet serinlik ve huzur vaadiyle insanı kendine çekiyordu. Ve şimdi bütün bunlar, gölet de, değirmen de, derenin huzurlu kıyıları da mühendise aitti!

Ve işte yeni görevime başladım. Bana gelen telgrafları daha uzaklara iletiyor, çeşitli raporlar yazıyor ve okuryazarlığı kıt ustabaşıları ve ustalar tarafından büroya gönderilen ihtiyaç listelerini, şikâyetleri ve raporları temize çekiyordum. Fakat günün büyük kısmı hiçbir iş yapmıyor, telgraf bekleyerek oda oda dolaşıyordum. Yahut da büroya bir çocuk oturtuyor, çocuk koşarak gelip telgraf makinesinin tıkırdadığını haber verinceye kadar bahçede geziniyordum. Yemekleri Gospoja Çeprakova'da yiyordum. Çok seyrek et veriyorlardı, hep sütten pişen yemekler yiyorduk. Çarşamba ve cuma günleri perhiz günleriydi, bugünlerde masaya perhiz takımları dedikleri pembe

tabaklar koyuyorlardı. Çeprakova sürekli olarak göz kırpıyordu, bu onda bir alışkanlık haline gelmişti; kendimi onun yanında her seferinde rahatsız hissediyordum.

Müştemilattaki iş bir kişiye bile yetmediği için Çeprakov hiçbir şey yapmıyor, ya uyuyor ya da tüfeğini alıp gölete ördek avlamaya gidiyordu. Akşamları köyde ya da istasyonda sarhoş olana dek içiyordu ve yatmadan önce aynanın karşısına geçip:

"Merhaba, İvan Çeprakov!" diye bağırıyordu.

Sarhoşken rengi çok solgunlaşıyor, durmadan ellerini ovuşturarak kişner gibi "hi-hi-hi" diye gülüyordu. Rezalet çıkarmak için çırılçıplak soyunuyor ve kırlarda çıplak koşuyordu. Sinek yiyor ve tatlarının ekşi olduğunu söylüyordu.

IV

ÇEPRAKOV bir gün öğleden sonra nefes nefese büroya koşarak:

"Git karşıla, kız kardeşin gelmiş," dedi.

Çıktım. Gerçekten büyük evin girişinde şehirde sıkça gördüğümüz yaylı at arabalarından birisi duruyordu. Kardeşim, onunla birlikte Anyuta Blagovo ve bir de askerî ceket giymiş bir bey gelmişti. Daha yakına gidince üniformalıyı tanıdım, bu, Anyuta'nın doktor kardeşiydi.

"Size pikniğe geldik," dedi askerî doktor. "Bir sorun olmaz ya?"

Kız kardeşim ve Anyuta bana burada yeni hayatımın nasıl olduğunu sormak istiyorlardı, ancak konuşmadılar ve yalnızca bana bakmakla yetindiler. Ben de suskun kaldım. Burasının hoşuma gitmediğini anlamışlardı. Kardeşimin gözleri doldu, Anyuta Blagovo ise kızardı.

Bahçeye doğru yürüdük. Doktor en önde yürüyor ve heyecanlı heyecanlı:

"İşte hava bu! Kutsal anamız, hava bu!" diye tekrarlıyordu.

Görünüşü itibariyle henüz bir üniversite öğrencisi gibiydi. Konuşması da, yürümesi de öyleydi ve gri gözleri tıpkı iyi bir üniversite öğrencisininkiler gibi canlı, saf ve samimi bakıyordu. Uzun boylu, güzel kız kardeşinin yanında zayıf ve çelimsiz kalıyordu. Sakalı seyrek, sesi ince ve keskindi, oldukça hoş bir sesti. Bir yerlerde alayda görev yapıyordu ve şimdi tatile akrabalarının yanına gelmişti. Sonbaharda Petersburg'a gidip tıpta doktora derecesi almak için sınava gireceğini söylüyordu. Kendi ailesi, karısı ve üç çocuğu vardı; çok erken, ikinci sınıftayken evlenmişti. Şehirde onun bugünlerde mutsuz bir aile hayatı olduğu ve artık karısıyla birlikte yaşamadığı konuşuluyordu.

Kız kardeşim tedirgin bir tavırla:

"Şimdi saat kaç?" diye sordu. "Erken dönmemiz gerekiyor, babam bana kardeşimi görmem için saat altıya kadar izin verdi."

"Ah, o babanız!" diye iç geçirdi doktor.

Semaveri hazırladım. Büyük evin terasının önüne bir halı serdik ve burada çay içtik. Doktor dizleri üzerine çökerek çayı fincan tabağından içti, mutluluğun ne olduğunu hissettiğini söylüyordu. Sonra Çeprakov gidip anahtarı getirdi, camlı kapıyı açtı. Hepimiz eve girdik. İçerisi loş ve gizemliydi, mantar kokuyordu. Adımlarımızdan sanki döşemenin altında bodrum varmış gibi boğuk bir ses yayılıyordu. Doktor oturmaksızın piyanonun tuşlarına dokundu, piyanodan titrek, kısık, fakat hâlâ akordu düzgün, zayıf bir yanıt geldi. Doktor ardından sesini de-

nemek istedi ve bir şarkı söyledi, bazı tuşların çalışmadığını görünce yüzünü buruşturup ayağını sabırsızca yere vurarak tempo tuttu. Kız kardeşim eve dönmekten söz etmeyi bırakarak heyecanla bütün odaları dolaştı:

"Çok neşeliyim! Çok, çok neşeliyim!" diyordu.

Sesinde bir hayret ifadesi seziliyordu, sanki herkes gibi onun da yüreğinde bir mutluluk duygusu hissedebileceği ona hep imkânsız görünmüştü. Hayatta ilk kez onu böyle mutlu görüyordum. Hatta olduğundan daha güzel görünüyordu. Yüzünün yandan görünüşü güzel değildi, burnu ve ağzı sanki bir şeyi üflüyormuş gibi öne doğru bir tür çıkıntı oluşturuyordu. Fakat çok güzel, koyu renk gözleri vardı; solgun, narin benzi içe dokunan bir iyi yüreklilik ve hüzün ifadesiyle kaplıydı. Konuştuğu zaman sevimli, hatta güzel görünürdü. Her ikimiz de, o da ben de annemizden geniş omuzlu, güçlü ve dayanıklı doğduk, fakat kız kardeşimin solgunluğu hastalık belirtisiydi. Sık sık öksürürdü, bazen gözlerinde ciddi hastalarda rastlanan ifadenin aynısını fark ederdim. Her nedense hastalığını gizliyordu. Bugünkü mutluluğu bir çeşit çocuksu, naif bir mutluluktu, çocukluğumuzda sert eğitimle bastırılmış ve boğulmuş sevincimizin ta kendisiydi; bugün o sevinç yüreğinde ansızın uyanmış ve zincirinden kurtularak özgürlüğüne kavuşmuştu.

Akşam çöktüğünde ve atları hazırladıklarında kız kardeşim sessizliğe gömüldü, avurtları çöktü ve çıkıp faytona oturdu. Sanki faytonda değil de sanık sandalyesinde oturuyormuş gibi bir hali vardı. İşte hepsi gitti, şamata kesildi... Anyuta Blagovo'nun bütün bu süre içinde benimle tek bir kelime dahi konuşmadığını hatırlıyordum. 'Olağanüstü bir kız!' diye düşündüm. 'Olağanüstü bir kız!'

Aziz Petro orucu gelip çattı ve artık her gün perhiz yemeği çıkmaya başladı. Boş oturmaktan ve durumun belirsizliğinden dolayı fiziksel bir bunalım beni etkisine alıyordu. Kendimden de memnun değildim, çiftlikte cansız ve aç bir şekilde avare avare dolaşıyor ve burayı terk etmek için yalnızca uygun bir ruh halini yakalamayı bekliyordum.

Bir gün akşamüstü Redka'yla birlikte müştemilatta otururken hiç beklemediğimiz bir anda Doljikov içeriye girdi. Güneşten iyice yanmış ve tozdan grileşmişti. Üç gün kendi yurtluğunda kalmış ve şimdi de trenle Dubeçnaya'ya gelmişti. İstasyondan bizim büroya yürümüştü. Şehirden kendisine gönderilen arabayı bekleyen Doljikov kâhyasıyla birlikte yurtluğu dolaştı, yüksek sesle emirler verdi, sonra bir saat boyunca büroda otururak birtakım mektuplar yazdı. O yanımızdayken kendisine bazı telgraflar geldi, yanıtları telgraf makinesini tıklatarak bizzat kendisi yazdı. Üçümüz de suskun, hazır ol vaziyetinde bekliyorduk.

Elindeki bir listeye tiksintiyle bakarak:

"Ne biçim kargaşa bu!" dedi. "İki hafta sonra büroyu istasyona taşıyorum, sizinle ne yapacağımı bilmiyorum, beyler."

"Elimden geleni yapıyorum, zatıalileri," dedi Çeprakov.

"Elinizden geleni nasıl yaptığınızı işte görüyorum. Yalnızca maaş almak elinizden gelir."

Mühendis bana bakarak konuşmasını sürdürdü:

"En hızlı ve en kolay yoldan *faire la carière** için iltimasa güveniyorsunuz. Ama ben iltimas, kayırma din-

* (*Fr.*) "Kariyer yapmak." –*Rus. ed.*

lemem. Benim için hiç kimse parmağını kımıldatmadı. Demiryolu hattını bana vermelerinden önce makine operatörü olarak hizmet ettim, Belçika'da sıradan bir yağcı ustası olarak çalıştım." Redka'ya dönerek, "Ya sen, Panteley, burada ne işin var?" diye sordu. "Bunlarla birlikte kafa mı çekiyorsun?"

Mühendis bütün sıradan insanları her nedense Panteley diye çağırırdı. Çeprakov ve benim gibilerdense nefret eder, bize yüzümüze karşı sarhoş, sığır, alçak derdi. Genel olarak küçük işlerde çalışanlara karşı çok sert davranır ve onları hiçbir açıklama yapmaksızın, kayıtsız bir tavırla cezalandırır ya da işten atardı.

Nihayet ona gönderilen atlar geldi. Ayrılırken vedalaşma yerine, hepimizi iki hafta sonra işten kovacağına dair söz verdi, kâhyaya odun herif diye küfretti ve sonra arabasına yayılıp oturdu, şehrin yolunu tuttu.

"Andrey İvanıç, beni yanınıza işçi olarak alsanıza," dedim Redka'ya.

"Eh, peki!" dedi.

Ve birlikte şehre doğru yola çıktık. İstasyon ve çiftlik arkamızda, çok uzaklarda kaldığında:

"Andrey İvanıç siz bugün Dubeçnaya'ya niçin gelmiştiniz?" diye sordum.

"Birincisi, adamlarım burada demiryolu inşaatında çalışıyor, ikincisiyse, general karısı hanımefendiye borç faizi ödemek için. Geçen yıl ondan elli ruble borç almıştım, şimdi ayda bir ruble faiz ödüyorum."

Boyacı ustası durdu ve beni düğmelerimden tutarak:

"Misail Alekseyiç, bizim meleğimiz, eğer sıradan bir insan ya da bir beyefendi bu kadar minnacık bir faizi bile alıyorsa, burada artık bir zalimlikten söz edebiliriz diye

düşünüyorum," dedi. "Böyle bir adamda doğruluk, adalet olamaz."

Ürkütücü bir görünüme sahip, zayıf, solgun Redka gözlerini kapadı, başını sallayarak bir filozof edasıyla:

"Yaprak biti bitkiyi, pas demiri, yalan ise insan ruhunu yer bitirir!" dedi. "Tanrım, biz günahkâr kullarını kurtar!"

V

REDKA pratik bir adam değildi, kavrayışı kıttı; yapabileceğinden daha fazla iş alıyordu. Maliyet hesapları yaparken telaşlanıyor, şaşırıyor ve bu yüzden de her seferinde zarar ediyordu. Boya, cam takma, duvar kâğıdı yapıştırma ve hatta çatı işleri alıyordu. Onun küçücük bir sipariş için üç gün boyunca koşturarak nasıl çatı ustası aradığını hatırlıyorum. Mükemmel bir ustaydı, bazen günde on rubleye kadar kazandığı oluyordu. Eğer her ne pahasına olursa olsun illa da baş olma, müteahhit diye çağrılma hevesine kapılmamış olsaydı, muhtemelen çok fazla birikmiş parası olacaktı.

İşi götürü alıyor, bana ve diğer işçilere yetmiş kapikle bir ruble arasında değişen ücretlerimizi günlük ödüyordu. Sıcak ve kuru havalar devam ederken birçok dış mekân işini bitirdik, ama esas işimiz çatı boyamak oldu. Alışık olmadığım için ayaklarım sanki sıcak levha üzerinde yürüyormuşum gibi yanıyordu, keçe çizmeleri giyince de bu kez ayaklarım havasız kalıyordu. Ancak bunlar ilk başlardaydı, zamanla alıştım ve her şey yolunda gitmeye başladı. Artık kol emeğiyle çalışmak kendileri için kaçınılmaz bir zorunluluk olan insanların arasında yaşıyordum. Yük beygiri gibi çalışan bu insanların emeğin ahlaki anlamı

üzerinde fazla bir fikirleri yoktu, hatta konuşmalarında bizzat "emek" kelimesinin kendisini asla kullanmıyorlardı. Onların yanında ben de kendimi bir yük beygiri gibi hissediyor, giderek yaptığım işin zorunlu ve kaçınılmaz niteliğini daha iyi kavrıyordum; bu, beni her türlü şüpheden kurtararak hayatımı kolaylaştırıyordu.

İlk zamanlar her şey ilgimi çekiyordu, her şey yeniydi, âdeta yeniden doğmuştum. Yerde uyuyabiliyor, yalın ayak gezebiliyordum, bunlar olağanüstü hoş şeylerdi. Hiç kimseden çekinmeden sıradan insan kalabalıklarının ortasında dikilip durabiliyordum, caddede bir arabacının atı yere düştüğünde elbisemin kirlenmesinden korkmadan atı kaldırmak için yardıma koşabiliyordum. En önemlisi, artık kendi kazandığım parayla geçimimi sağlıyordum ve kimseye yük olmuyordum.

Çatı boyamak, özellikle de bizim kendi bezir yağımız ve boyalarımız kullanıldığında, oldukça kârlı bir iş sayılıyordu. Bu yüzden, Redka gibi iyi ustalar bile bu kaba, sıkıcı işe küçümseyici gözle bakamıyorlardı. Kısa pantolonu, ince, mor bacaklarıyla bir leyleği andıran Redka çatıda gezinirdi; fırçasıyla çalışırken "Bütün acılar biz günahkârlara!" diye söylenerek nasıl güçlükle nefes alıp verdiğini işitirdim. Çatıda da yerdeki kadar rahat yürüyebiliyordu. Hasta ve bir ceset kadar solgun olmasına rağmen çevikliği olağanüstüydü. Tıpkı genç ustalar gibi kiliselerin tepelerini ve kubbelerini yalnızca merdiven ve halat kullanarak, iskele kurmadan boyardı. Yerden çok yükseklerde o uzun boyuyla öylece dik vaziyette asılı durması ve kimin için söylediği belli olmaksızın, "Yaprağı böcekler, demiri pas, insan ruhunu ise yalan yer bitirir!" diye söylenmesi biraz da ürkütücü oluyordu. Bazen

de kafasında bir şeyler düşünür ve yüksek sesle kendi düşüncelerini yanıtlardı:

"Her şey mümkün müdür? Her şey mümkündür!"

İşten eve dönerken dükkânların kapı önlerinde oturanlar, bütün satıcılar ve onların patronları, oğlan çocukları, ardımdan çeşitli alay edici ve kızdırıcı laflar söyleyerek bana sataşırlardı; ilk başlarda bunlar bana çok korkunç, tüyler ürpertici gelirdi, telaşa kapılırdım. Her yönden "Küçük kazanç!", "Ev boyacısı! Aşı boyası!" sesleri duyulurdu. Ve bana en acımasız biçimde davrananlarsa, kendileri daha kısa bir süre öncesine kadar alt tabakaya ait olup ekmeklerini kol gücüyle kazananlardı. Çarşıda metal ürünleri satan bir dükkânın önünden geçerken kaza süsü vererek üzerime su serptiler ve hatta bir keresinde de peşimden baston fırlattılar. Balık ticareti yapan saçı başı ağarmış bir ihtiyar yolumu kesti, öfkeyle yüzüme bakarak:

"Senin gibi bir aptala acımıyorum! Babana acıyorum!" demişti.

Tanıdıklarımsa benimle karşılaştıklarında her nedense sıkılıp utanıyorlardı. Bazıları bana garip bir yaratığa ya da soytarıya bakar gibi bakıyor, bazıları bana acıyor, başkalarıysa bana nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı; onları anlamakta zorlanıyordum. Bir keresinde Büyük Dvoryanskaya Caddesi civarında küçük sokaklardan birinde Anyuta Blagovo ile karşılaştım. İşe gidiyordum ve elimde iki uzun fırçayla bir kova boya taşıyordum. Anyuta beni tanıyınca kıpkırmızı kesildi.

Elimi sıkmadan, sinirli sinirli, soğuk, titreyen bir sesle:

"Lütfen, bana sokakta selam vermeyin..." dedi. "Eğer bütün bu yaptıklarınız sizin için gerekliyse, yapın... yapın ama karşıma çıkmayın, rica ediyorum!"

Ve ansızın gözlerinde yaşlar parıldadı.

Artık Büyük Dvoryanskaya'da oturmuyordum, şehrin varoşlarından Makariha'da, eski dadım Karpovna'nın yanında kalıyordum. Karpovna iyi yürekli fakat iç karartıcı bir nineydi; her zaman kötü bir şeyler olacağına dair önsezilere kapılırdı, her çeşit rüyadan korkardı, hatta odasında uçuşan arıların ve yaban arılarının bile kötü şeylerin işareti oldukları korkusuna kapılırdı. Ona göre, benim işçi olmam da hiç de iyi şeylerin habercisi sayılamazdı.

Üzüntüyle başını sallayarak:

"Vah, aklın gitti senin! Aklın gitti!" derdi.

Karpovna ninenin evlatlığı Prokofiy de onunla birlikte yaşıyordu. Otuz yaşlarında, iriyarı, sakar bir kasaptı; kına kırmızısı saçları ve kaba bıyıkları vardı. Eşikte rastlaştığımızda hiçbir şey konuşmadan saygıyla bana yol verirdi, eğer sarhoşsa beş parmağının beşini birden şapkasına götürür, resmî selama dururdu. Akşamları yemeğini yerdi ve aradaki tahta bölmeden boğazını nasıl temizlediğini, kadehleri peş peşe yuvarlayarak nasıl iç geçirdiğini duyardım.

"Anacığım!" diye seslenirdi hafif sesle.

Evlatlığını delicesine seven Karpovna:

"Ne var oğulcuk?" diye sorardı.

"Anacığım size karşı cömert olacağım. Bu dünyadaki yaşamınızda, bu gözyaşı vadisinde, yaşlılık çağınızda size bakacağım, öldüğünüzdeyse bütün cenaze masraflarınızı ben karşılayacağım. Bunu söylüyorum ve bu doğrudur."

Her gün daha güneş doğmadan kalkıyordum, erken yatıyordum. Biz inşaat boyacıları çok yemek yer ve gece derin uyuruz, ancak her nedense geceleyin kalbimiz çok hızlı çarpar. İş arkadaşlarımla hiç tartışmazdım. Küfür,

umarsız yeminler ve kör olasın ya da koleraya yakalanasın gibi beddualar gün boyu eksilmezdi, fakat bunlara rağmen yine de kendi aramızda dostça yaşıyorduk. Arkadaşlarım dinî bir tarikatın üyesi olmamdan şüphelenir, öz babamın bile beni reddettiğini vurgulayarak benimle iyi niyetle şakalaşırlardı. Bu arada tanrının mabedine seyrek uğradıklarını anlatırlardı ve pek çokları on yıldan, yirmi yıldan beri günah çıkarmamıştı. Bu olumsuz davranışlarını, "Bir alacakarga kuşlar arasında neyse, bir boya ustası da insanlar arasında odur" diyerek haklı çıkarmaya çalışırlardı.

İş arkadaşlarım beni sayıyor ve bana saygılı davranıyorlardı. İçki ve sigara içmememin ve sakin, ağırbaşlı bir hayat sürmemin onların hoşuna gittiği açıkça belli oluyordu. Ancak bezir yağını çalmalarına ortak olmamam ve bahşiş almak için iş sahiplerine onlarla birlikte gitmemem kendilerini fena halde şaşırtıyordu. Patronun bezir yağını ve boyasını çalmak boyacı ve sıvacılar için bir alışkanlık olmuştu ve hırsızlık sayılmıyordu. Çok ilginçtir ki, Redka gibi adil bir insan bile işten çıkarken her seferinde yanına bir miktar bezir yağı ve beyaz boya alıp götürürdü. Bahşiş istemekse Makariha'da kendi evi olan saygıdeğer yaşlı ustalar için bile utanılacak bir şey değildi. Arkadaşların minnacık bir işin bile başlama ya da teslim gününde toplu halde gidip işvereni kutlamaları, ondan bir on kapiklik bahşiş koparmaları ve onur kırıcı bir şekilde ona şükranlarını sunmaları beni utandırır ve kızdırırdı. İşverenlere karşı kurnaz saray hizmetkârı gibi davranırlardı ve bu neredeyse her gün Shakespeare'in Polonius'unu hatırlamama sebep olurdu.

Örneğin, işveren göğe bakarak:

"Sanırım yağmur yağacak," dese, "Yağacak, mutlaka yağacak," diye onaylardı boyacı ve sıvacılar. Bu kez, "Ama bu yağmur bulutu değil, belki de yağmayacak," diyecek olsa, "Yağmayacak, zatıalileri! Doğru söylüyorsunuz, yağmayacak," derlerdi hep bir ağızdan.

İşverenlerin'in arkasından genellikle alaylı bir tarzda konuşurlardı. Örneğin, işin sahibi beyi balkonda gazete okurken görseler:

"Yiyecek ekmeği olmadığına bahse girerim, ama gazete okuyor," derlerdi.

Babamlara gitmiyordum. İşten eve döndüğümde kız kardeşimin sıkça bıraktığı, babamla ilgili kısa ve endişeli pusulaları buluyordum. Kâh öğle yemeğinde çok düşünceli olduğundan ve hiçbir şey yemediğinden, kâh sağlığının bozulduğundan ya da odasına kapanıp uzun süre çıkmadığından bahsediyordu. Bu tür haberler beni endişelendiriyor, uykumu kaçırıyordu; hatta kalkıp Büyük Dvoryanskaya'ya gidip evimizin etrafında dolaştığım, karanlık pencerelere bakarak evde her şeyin yolunda gidip gitmediğini tahmine çalıştığım geceler olmuştur. Pazar günleri kız kardeşim bana gizlice gelirdi, sanki bana değil de dadıma gelmiş gibi yapardı. Bana uğradığında, çok solgun olduğunu, gözlerinin ağlamaktan kızardığını fark ederdim; yanıma gelir gelmez de ağlamaya başlardı.

"Babamız buna dayanamayacak," derdi. "Tanrı göstermesin, ona bir şey olursa sen ömür boyu vicdan azabından kurtulamayacaksın. Bu korkunç bir şey değil mi, Misail? Annemizin adını anarak sana yalvarıyorum, kendine çekidüzen ver!"

"Kardeşim, canımın içi," diyordum ona, "eğer vicdanımın sesini dinleyerek hareket ettiğimden eminsem

daha nasıl kendime çekidüzen verebilirim? Ne olur anla beni!"

"Vicdanının sesini dinlediğini biliyorum, fakat hiç kimseyi üzmeyecek şekilde başka bir yol bulunabilir belki."

Kapının arkasından yaşlı dadı:

"Oh tanrım! Sen mahvoldun! Felaket yaklaşıyor, sevgili evlatlarım, felaket yaklaşıyor," diye iç geçiriyordu.

VI

BİR PAZAR GÜNÜ Doktor Blagovo habersizce bana geldi. İpek gömleğinin üzerine askerî bir ceket giymişti, ayağında vernikli uzun çizmeler vardı. Elimi kuvvetlice, öğrenci usulü sıkarak:

"Sizi görmeye geldim!" diye söze başladı. "Sizin hakkınızda her gün çok şey duyuyorum ve gelip sizinle samimi bir sohbet etmek için can atıyordum. Şehir korkunç derecede sıkıcı, tek kelime edebileceğin canlı bir ruh bile yok. Oh kutsal anamız, ne sıcak böyle!" diyerek üniformasını çıkardı, sadece ipek gömleğiyle kaldı. "Azizim, izin verin de sizinle sohbet edelim."

Ben de sıkılıyordum ve uzun süreden beri boyacı ve sıvacıların dışında birileriyle birlikte olmak istiyordum. Onu gördüğüme gerçekten sevindim.

Yatağımın kenarına oturarak:

"Sizi tüm kalbimle haklı bulduğumu ve seçtiğiniz bu hayat tarzına derin bir saygı beslediğimi belirterek sözlerime başlayayım," dedi. "Bu şehirde sizi kimse anlamıyor, zaten anlayacak birisi de yok. Zira siz de biliyorsunuz, çok az sayıda istisna dışında burada herkes Gogol'ün sıradan domuz suratlılarındandır. Fakat ben sizin nasıl

birisi olduğunuzu pikniğe geldiğimiz o gün hemen anladım. Siz soylu bir ruha sahip, dürüst, yüce bir insansınız! Size saygı duyuyorum ve elinizi sıkmayı kendim için büyük bir onur sayıyorum," diye coşarak sürdürdü konuşmasını. "Sizin yaptığınız gibi, insanın hayatını aniden bu kadar sert bir şekilde değiştirebilmesi için çok karmaşık bir ruhsal süreci başarıyla geçmesi gerekir. Şimdi bu hayat tarzını sürdürebilmeniz ve yüce fikirlerinizin yüksek düzeyini her zaman koruyabilmeniz için günbegün hem aklınızla hem de yüreğinizle zorlu bir çalışmanın içine girmek zorundasınız. Şimdi, sohbetimize başlamak için lütfen söyleyiniz, bu irade gücünü, bu enerjiyi, bütün bu potansiyeli başka bir alanda, örneğin zamanla büyük bir bilim adamı ya da sanatçı olmak için kullanmayı düşünür müydünüz? Böylece daha engin, daha derin ve her bakımdan çok daha verimli bir hayatınız olmuş olurdu."

Sohbet koyulaştı ve söz fiziksel emeğe gelince şöyle bir düşünce ileri sürdüm: "Güçlülerin zayıfları köleleştirmemesi, azınlığın, sürekli olarak çoğunluğun en değerli özsuyunu emen bir vampir ya da onun sırtından geçinen bir parazit olmaması için istisnasız herkesin, güçlüsüyle zayıfıyla, zenginiyle yoksuluyla, var olma mücadelesine eşit bir şekilde katılması gereklidir. Herkes kendisi için çalışmalıdır; burada yükleri eşitleme, aynı seviyeye getirme ölçüsü olarak, genel, herkes için zorunlu yükümlülük biçimindeki fiziksel emekten daha iyi bir ölçü bulunamaz."

"Yani, sizin görüşünüze göre istisnasız herkes fiziksel emek harcamalı, öyle mi?" diye sordu doktor.

"Evet."

"Eğer herkes, bu arada en mükemmel insanlar, düşünürler, büyük bilim adamları, herkes kendi hesabına va-

roluş mücadelesine katılırsa, taş kırmak ya da çatı boyamak gibi işler için çok zaman kaybedeceklerdir. Peki, bu durum ilerleme için çok ciddi bir tehlike oluşturmaz mı?"

"Nerede tehlike?" diye sordum. "İlerleme dediğin aşk, sevgi ilişkilerinde, ahlaki yasaların uygulanışında olur. Eğer birilerini sömürmüyor ve birilerine yük olmuyorsanız, size daha ne için ilerleme gereksin?"

Blagovo ansızın sinirlenerek yerinden kalktı:

"Ama izin verin!" dedi. "İzin verin! Eğer bir salyangoz, kabuğu içerisinde kendi kişisel gelişimini tamamlamakla ve ahlaki yasanın içerisinde ağır ağır eşinmekle meşgulse, siz buna ilerleme mi diyorsunuz?"

"Neden eşinme imiş?" diye gücendiğimi ifade ettim. "Tamamen kölelik esası üzerine kurulmuş bu hayatta, eğer siz yakınınızda bulunanları sizi beslemeleri, giydirmeleri, bir yerden bir yere taşımaları, düşmanlarınızdan korumaları için zorlamıyorsanız, bu bir ilerleme değil de nedir? Bence en gerçek ilerleme ve belki de insanlık için mümkün ve gerekli olan yegâne ilerleme budur."

"Toplumsal ve evrensel ilerlemenin sınırları sonsuzluğa uzanır. İhtiyaçlarımızla ya da gelip geçici hayat anlayışlarımızla sınırlandırılmış herhangi bir 'olası' ilerlemeden söz etmek, özür dilerim ama tuhaf oluyor."

"Eğer, söylediğiniz gibi, ilerlemenin sınırları sonsuzluksa, bu takdirde ilerlemenin amacı da belirsiz demektir," dedim. "Yaşıyorsun ama ne için yaşadığını belirgin olarak bilemiyorsun!"

"Bırakın öyle olsun. Bu 'bilememek' sizin 'bilmek'ten daha az sıkıcıdır. İlerleme, medeniyet, kültür denen bir merdivenin üzerinde durmadan yukarıya doğru tırmanıyorum, nereye gittiğimi kesin olarak bilmeden ilerli-

yorum; ancak sırf bu harika merdivenin hatırı için bile gerçekten yaşamaya değer. Siz ise ne için yaşadığınızı biliyorsunuz: Birisi bir başkasını sömürmesin, köleleştiremesin, ressamla ressamın taş boyalarını ezen kişi aynı yemeği yesin. Ancak, bu anlayış, hayatın küçük burjuva ve gri yanıdır, mutfak tarafıdır. Ve sırf bunun için yaşamak acaba iğrenç bir şey olmaz mıydı? Eğer birtakım böcekler diğer böcekleri sömürüyor, köleleştiriyorsa, şeytan görsün yüzlerini, bırakın birbirlerini yesinler! Onları düşünmeniz gerekmez, nasıl olsa ölecekler, çürüyüp gidecekler; onları kölelikten kurtaramazsınız. İnsanlığı uzak gelecekte bekleyen o büyük bilinmeyen *X* üzerine kafa yormamız gerek."

Blagovo benimle ateşli ateşli tartışıyordu, ama aynı anda kafasında onu tedirgin eden başka bir yan düşünce olduğu açıkça belli oluyordu. Saatine bakarak:

"Sanırım, kız kardeşiniz gelmeyecek," dedi. "Dün bizimkilerdeydi ve bugün size geleceğini söylemişti. Siz durmadan kölelikten bahsediyorsunuz, kölelik de kölelik. Bu özel bir sorundur ve insanlık bu tür sorunları tedricen, yavaş yavaş, kendiliğinden çözmektedir."

Tedricî, adım adım çözüm üzerine konuştuk. Ben, iyilik kötülük ikilemini herkesin kendisinin tek başına çözdüğünü, insanlığın bu sorunu tedricî gelişmeyle çözmesini kimsenin beklemediğini söyledim. Kaldı ki, yavaş yavaş çözüm iki kenarı keskin bir kılıçtır. Bir yanda insancıl fikirler tedricî gelişme süreçleri sonucunda ortaya çıkarken, buna paralel olarak başka türlü fikirlerin de yine tedricî olarak gelişip yayıldığını gözlemliyoruz. Toprak köleliği artık yok, buna karşılık kapitalizm gelişiyor. Özgürleştirme düşüncesinin doruğa çıktığı günlerde

bile, tıpkı Batu Han zamanında olduğu gibi, çoğunluk kendisinin aç, çıplak ve savunmasız kalması pahasına azınlığı yine besliyor, giydiriyor ve savunuyor. Bu tür bir düzen, istediğiniz herhangi bir fikir akımıyla ve eğilimle rahatça bir arada yaşayabilir, çünkü köleleştirme sanatı da tedricî olarak gelişip yayılmaktadır. Uşaklarımızı artık ahırlarda kırbaçlamıyoruz, ama köleliğe yeni, inceltilmiş biçimler verebiliyor, en azından her özel durum için köleliği haklı çıkaracak gerekçeler bulmayı becerebiliyoruz. İdeallerimiz var ve olabilir de, ancak eğer bugün, 19. asrın sonlarında en pis fizyolojik görevlerimizi bile işçilerin omuzlarına yüklemek mümkün oluyorsa ve biz yükleyebiliyorsak, sonra da kalkıp, "Eğer en değerli kişiler, filozoflar ve büyük bilim adamları altın kadar değerli zamanlarını bu pis görevler için harcayacak olursa..." diye gerekçeler arıyorsak, gerçekten ilerleme ve gelişme ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalmış demektir.

İşte kız kardeşim de geldi. Doktoru görünce eli ayağına dolaştı, telaşlandı ve hemen eve, babama gitmesi gerektiğini söylemeye başladı. Blagovo her iki elini kalbinin üzerine bastırarak, ikna edici bir tarzda:

"Kleopatra Alekseyevna, eğer benimle ve kardeşinizle yarım saat kadar bir zaman geçirirseniz babanızın başına bir şey gelir mi?" diye sordu.

Doktor temiz yürekli birisiydi ve kendi heyecan ve canlılığını başkalarına aktarmayı biliyordu. Kız kardeşim bir an düşündükten sonra gülümsedi ve ansızın tıpkı piknikteki gibi neşelenip coşmaya başladı. Kırlara açıldık, yeşillikler üzerine uzanarak sohbetimizi sürdürdük. Dışarıdan şehri seyrettik, batmakta olan güneşin ışıkları batıya bakan pencerelerden parlak, altın rengi alevler şeklinde yansıyordu.

Daha sonraki günlerde ne zaman kız kardeşim bana gelse Blagovo da peyda oluyordu ve birbirleriyle sanki burada buluşmaları bir tesadüfmüş gibi selamlaşıyorlardı. Kardeşim benimle doktor arasındaki tartışmaları izliyor, bu esnada yüzünde sevinçle karışık bir hayranlık ve merak ifadesi beliriyor, duygulanıyordu; onun önünde daha önce rüyasında bile görmediği ve şimdi anlamaya çalıştığı yeni bir dünyanın yavaş yavaş belirmeye başladığını fark ediyordum. Doktor yokken sessiz ve hüzünlü oluyordu. Bazen yatağımın üzerine oturup ağlıyordu, fakat niçin ağladığı konusunda hiç konuşmuyordu.

Ağustosta Redka bize demiryolu hattına gitmek üzere hazırlanmamızı söyledi. Şehirden ayrılmadan iki gün önce babam bana geldi. Oturdu, acele etmeksizin ve suratıma bakmaksızın kırmızı yüzünü sildi, sonra cebinden şehrimizin yerel gazetesi *Haberci*'yi çıkardı. Yavaşça, her sözcüğe vurgu yaparak, Devlet Bankasındaki şefin yaşıtım olan oğlunun, hazinede bir bölümün başına atandığını okudu. Gazeteyi katlarken:

"Ve şimdi dön bir de kendine bak, dedi. Dilenci, çulsuz, alçak! Esnaf ve köylüler bile adam olmak için okurken, ünlü ve soylu atalara sahip olan sen, bir Poloznev, pisliğe, çamura hevesleniyorsun! Neyse, ben buraya seninle konuşmak için gelmedim, senden ümidimi kestim."

Kalkarken sanki boğuluyormuş gibi bir sesle konuşmasını sürdürdü:

"Buraya kız kardeşinin nerede olduğunu öğrenmeye geldim, alçak herif! Öğle yemeğinden sonra evden çıktı, şu anda saat sekiz ve o hâlâ yok. Bana bir şey söylemeden sık sık dışarı çıkmaya başladı. Daha az söz dinler oldu. Bu işte senin o kötü, alçak parmağını görüyorum. O nerede?"

Elinde tanıdık şemsiyesi vardı. Babamın beni dövmeye başlayacağını düşünerek okul çocukları gibi telaşlandım ve geriye çekildim. Şemsiyeye baktığımı fark etti ve muhtemelen bu hareketim onu dizginledi.

"Nasıl istiyorsan öyle yaşa!" dedi. "Seni hayır duamdan mahrum ediyorum!"

Kapının arkasından yaşlı dadı:

"Kutsal azizler!" diye mırıldandı. "Zavallı, mutsuz çocuk! Ah, kalbim kötü şeyler seziyor!"

Demiryolu hattı inşaatında çalışıyordum. Tüm ağustos boyunca durmadan yağmur yağdı, hava nemli ve soğuktu. Buğdayı tarladan kaldırmaya fırsat olmadı. Biçimin makineyle yapıldığı büyük çiftliklerde biçilmiş buğday tarlalarda demetler halinde değil de yığınlar halinde bekletiliyordu. Bu buğday yığınlarının her geçen gün giderek nasıl karardığını ve tanelerin nasıl çimlendiğini hatırlıyorum. Çalışmak çok zordu; sağanak bitirmeyi başardığımız bütün işleri bozuyordu. İstasyon binalarında yaşamamıza ve uyumamıza izin verilmiyordu, çugunkaların yazın kaldığı kirli, rutubetli toprak barınaklarda kalıyorduk; soğuk ve yüzüme, ellerime bulaşan ıslaklık yüzünden geceleri uyuyamıyordum. Köprülerin bulunduğu mevkide çalışırken akşamları çugunkalar gruplar halinde biz boyacıları dövmeye geliyorlardı; bu bizim için artık bir çeşit spor olmuştu. Bizi döver, fırçalarımızı çalarlardı ve bizi öfkelendirerek kavgaya çekmek için tamamladığımız işleri bozarlardı; örneğin yaptığımız tren yolu kulübelerine rastgele yeşil boya sürerek kirletirlerdi. Redka, âdeta başımıza gelen bunca belayı tamamlarcasına ücretlerimizi çok düzensiz şekilde ödemeye başladı. Hattın bu kısmındaki bütün boya işleri bir müteahhide verilmiş, o, işi

başka bir alt müteahhide devretmiş, bu alt müteahhit ise bedelin yüzde yirmisini kendisi için tutarak işi Redka'ya paslamıştı. Zaten işin kendisi kârlı bir iş değildi, üstüne bir de yağmurlar eklenmişti. Zaman boşa geçiyordu, çalışamıyorduk; Redka ise işçilere günlük ödeme yapmak zorundaydı. Aç boyacılar neredeyse onu döveceklerdi, kendisine üçkâğıtçı, kan emici, İsa'ya ihanet eden Yehuda diye adlar takıyorlardı. O zavallıysa ah vah çekerek ümitsizce ellerini göğe doğru kaldırıp açıyor ve borç para almak üzere durmadan Gospoja Çeprakova'ya koşuyordu.

VII

YAĞMURLU, çamurlu, karanlık sonbahar günleri gelip çattı. İşsizlik de gelip çattı; üst üste üç gün evde işsiz oturduğum ya da boya dışında başka ufak tefek işler yaptığım oluyordu. Örneğin, evlerde döşeme altlarını doldurmak için toprak taşıyarak günde yirmi kapik kazanıyordum. Doktor Blagovo Petersburg'a döndü. Kız kardeşim bana uğramıyordu. Redka her an ölümü bekleyerek yatağında hasta yatıyordu.

Ruh halim de sonbahar havasındaydı. Belki de işçi olduğumdan şehir hayatını artık öteki yüzünden, tersinden görüyor, hemen hemen her gün beni ümitsizliğe düşüren yeni keşifler yapıyordum. Daha önce haklarında herhangi bir fikre sahip olmadığım ya da dış görünüş olarak tamamen düzgün birer insan olarak gördüğüm hemşehrilerim şimdi bana alçak, zalim, her kötülüğü yapmaya muktedir kişiler olarak görünüyordu. Biz basit insanları aldatıyor, paramızı eksik verip bizi soğuk kapı girişlerinde ya da mutfaklarda saatlerce bekletiyor, bize hakaret ediyor ve son derece kaba davranıyorlardı. Sonbaharda kulübümüzün

okuma salonunu ve iki odasını duvar kâğıdıyla kapladım. Her kâğıt tabakası için yedi kapik ödediler, fakat makbuza on iki kapik yazmamı istediler. Ben bunu kabul etmeyince, muhtemelen kulübün duayen üyelerinden biri olan altın gözlüklü saygıdeğer görünümlü bir beyefendi bana:

"Namussuz herif, eğer böyle konuşmaya devam edersen senin suratını dağıtırım," dedi.

Uşak, kulağına benim mimar Poloznev'in oğlu olduğumu fısıldayınca utandı, kızardı, fakat derhal kendini toparlayarak:

"Neyse, boş ver kalsın!" dedi.

Dükkânlarda biz işçilere kokmuş et, bayatlamış un ve demlenip yeniden kurutulmuş çay satarlardı. Kiliselerde polis bizi itip kakar, hastanelerde hasta bakıcıları ve sağlık memurları cebimizi boşaltır ve eğer yoksulluk yüzünden onlara rüşvet veremezsek, öç almak için bize kirli kaplarda yemek verirlerdi. Posta idaresinde en ufak memur bile bize hayvanlara davranır gibi davranma, "Hey bekle, nereye sokuluyorsun!" diye kaba ve küstahça bağırma hakkını kendinde görürdü. Hatta avlulardaki sahipli köpekler bile bize düşmanca davranır ve üzerlerimize özel bir hınçla atılırlardı. Fakat yeni konumumda beni en fazla hayrete düşüren şey adaletin mutlak surette yokluğuydu, halkın "tanrıyı unuttular" sözüyle ifade ettiği şey tam da buydu. Hilesiz gün geçmezdi. Bezir yağı satın aldığımız tüccarlar, müteahhitler, işçiler ve işverenlerin kendileri, hepsi hile yapardı. Söylemeye gerek yok ki, bizim haklarımızdan söz dahi edilmesi mümkün değildi ve kendi kazanılmış paramızı bile, her seferinde, sadaka dileniyormuşçasına şapka elde evin arka kapısında bekleyerek istemek zorundaydık.

Kulüpte, okuma salonuna bitişik odanın duvar kâğıtlarını yapıştırıyordum, akşamleyin eve gitmek için hazırlanırken odaya kucağında kitaplarla Mühendis Doljikov'un kızı girdi. Eğilerek selam verdim. Beni hemen tanıdı ve elini uzatarak:

"Merhaba!" dedi. "Sizi gördüğüme çok memnun oldum."

Gülümsedi ve iş gömleğime, tutkalla dolu kovaya, döşemeye yayılmış duvar kâğıtlarına merakla ve hayretle baktı. Ben mahcup oldum, o da rahatsız oldu.

"Size böyle baktığım için özür dilerim," dedi. "Hakkınızda çok şey duydum, özellikle Doktor Blagovo'dan, o size bayağı âşık. Kız kardeşinizle daha önce tanıştım. Tatlı, sevimli bir kız, fakat sizin basit hayat tarzını seçmenizde korkunç hiçbir şey olmadığına onu bir türlü ikna edemedim. Tam tersine, siz şu anda şehrin en ilginç insanısınız."

Tutkalla dolu kovaya ve duvar kâğıtlarına yeniden baktı, konuşmasını sürdürdü:

"Doktor Blagovo'dan beni sizinle tanıştırması için ricada bulunmuştum, belli ki ya unuttu ya da fırsat bulamadı. Nasıl olduğu önemli değil, ne de olsa tanıştık. Eğer bir fırsat bulur da bana resmiyetten uzak, dostça bir ziyarette bulunabilirseniz size çok minnettar kalırım. Sizinle sohbet etmeyi o kadar çok istiyorum ki!"

Vedalaşmak için elini uzatarak ekledi:

"Ben basit bir insanım ve evimde sıkılmayacağınızı ümit ediyorum. Babam evde yok, Petersburg'da."

Elbiselerini hışırdatarak okuma salonuna geçti, bense eve geldim ve uzun süre uyuyamadım.

Bu sıkıntılı sonbahar günlerinde hayatta kalma mücadelemi birazcık da olsa kolaylaştırmak için olsa gerek, bir iyilik meleği bana arada bir kâh çayla limon, kâh bisküvi, kâh kızartılmış çil eti gönderiyordu. Karpovna bunları her seferinde bir askerin getirdiğini söylüyordu, ama kimin gönderdiği belli değildi. Er benim sağlığımı, her gün yemek yiyip yemediğimi, kalın giyeceklerimin olup olmadığını sorup soruşturuyormuş. Don başladığı zaman yine askerle yumuşak, yakalanması zor bir parfüm kokusu yayan, hafif, örme bir boyun atkısı göndermişlerdi. Ve ben iyilik perimin kim olduğunu tahmin ettim. Atkıdan inci çiçeği kokusu yayılıyordu, bu, Anyuta Blagovo'nun en sevdiği kokuydu.

Kışa doğru işler açıldı, neşemiz yerine geldi. Redka yeniden dirildi ve onunla birlikte mezarlıktaki kilisede çalışmaya başladık. İkonostazın yaldızlama öncesi macun çekme işlerini yapıyorduk. Temiz, sakin ve bizimkilerin deyişiyle avantajlı bir işti. Bir günde oldukça fazla iş yapılabilirdi ve üstelik zaman çok hızlı, farkına varmadan akıp gidiyordu. Ne kavga ne gülme ne de yüksek sesle konuşma vardı. Bulunduğumuz mekânın kendisi zaten insanı sessiz ve saygılı davranmaya mecbur ediyor ve sakin, ciddi düşüncelere sevk ediyordu. İşimize odaklanarak heykeller gibi kımıldamadan ayakta ya da oturur durumda çalışıyorduk. Etrafta mezarlıklara özgü o ölüm sessizliği vardı, öylesine ki bir alet yere düşse ya da lambanın alevi pırpır etse çıkan sesler şiddetli yankılarla çoğalarak yayılıyordu ve dönüp bakıyorduk. Uzun bir sessizlikten sonra bazen arı vızıltısına benzer bir uğultu duyulurdu; bu, kilisenin girişinde, alçak sesle acele etmeksizin okunan, bir çocuğun ölüm ayini ilahisi idi. Ya da kubbeye

etrafı yıldızlarla çevrili bir güvercin resmi çizen ressam alçak sesle ıslık çalmaya başlar, fakat hemen kendini toparlar ve susardı. Yahut Redka kendi düşüncelerine, "Her şey olabilir! Her şey olabilir!" diye iç geçirerek yanıt verirdi. Bazen de başımızın üzerinde yavaş, hüzünlü bir çan sesinin yayıldığını duyardık; biz boya ustaları bunu, zengin birisinin cenaze töreni için çalıyor olmalı diye yorumlardık...

Gündüzlerimi bu sessiz ortamda, kilisenin alacakaranlığında geçiriyor, uzun akşam saatlerinde ise ya bilardo oynuyor ya da kendi kazandığım parayla satın aldığım örme yün kumaştan dikilmiş takım elbisemi giyip galerideki tiyatroya gidiyordum. Ajogin'lerde gösteri ve konserler artık başlamıştı. Dekorasyon malzemelerinin boya işlerini şimdi tek başına Redka yapıyordu. Redka orada görebildiği kadarıyla, sahneye konan oyun ve gösterilerin içeriği hakkında bana bilgi veriyordu, onu kıskanarak dinliyordum. Provalara gitmek için içimde güçlü bir istek duyuyordum, ama Ajogin'lere gitmeye karar veremiyordum.

Noele bir hafta kala Doktor Blagovo geldi. Onunla yeniden tartışmalı sohbetler yapmaya ve akşamları bilardo oynamaya başladık. Oyun oynarken redingotunu çıkarıyor, gömleğinin düğmelerini açıyor ve genel olarak kendisine her nedense ümitsiz bir çapkın havası verme gayretine giriyordu. İçkiyi az içiyordu, fakat masada fazla gürültü patırtı çıkarıyor ve ne yapıp edip "Volga" gibi ucuz ve kötü bir meyhanede her akşam yirmi ruble bırakmanın bir yolunu buluyordu.

Kız kardeşim yeniden bana gidip gelmeye başladı. Birbirlerini gördüklerinde her seferinde ikisi de şaşırıyordu, ama kız kardeşimin yüzündeki mutluluk ve suçluluk

ifadesinden bu karşılaşmaların rastlantı olmadığı görülüyordu. Bir akşam bilardo oynarken doktor bana:

"Bir şey söyleyeceğim, Doljikova'yı neden hiç ziyaret etmiyorsunuz?" dedi. "Mariya Viktorovna'yı tanımıyorsunuz, o çok zeki, büyüleyici, sade ve iyi yürekli bir kızdır."

Doktora, ilkbaharda kızın babası mühendisin bana nasıl davrandığını anlattım.

"Saçmalık!" diyerek güldü doktor. "Mühendis ayrı, Mariya ayrı. Gerçekten, kuzum, onu gücendirmeyin, mutlaka bir fırsat bulup uğrayın. Örneğin, ona yarın akşam gidelim, ister misiniz?"

Doktor beni ikna etti. Ertesi gün akşamleyin yeni yün takımımı giydim ve endişeli bir ruh haliyle Mariya Doljikova'nın evinin yolunu tuttum. Uşak bu kez bana, buraya iş istemeye geldiğim o sabahki kadar mağrur ve korkunç gözükmedi, mobilyalar da o zamanki kadar ihtişamlı gelmedi. Mariya Viktorovna beni bekliyordu ve kırk yıllık bir dost gibi karşıladı, elimi kuvvetlice, dostça sıktı. Üzerinde yenleri çok geniş gri, çuha bir elbise vardı; saçları şehrimizde son bir yılda moda olan "köpek kulağı" tarzında yapılmıştı. Saçlarını şakaklarından kulaklarının üzerine doğru taramıştı ve bu, yüzünü olduğundan daha büyük gösteriyordu. Mariya Doljikova bu kez bana babasına çok benziyormuş gibi geldi; babasının yüzü geniş ve kırmızıydı ve sanki bir araba sürücüsünü andıran bir ifadesi vardı. Mariya Doljikova güzel ve narindi, fakat genç göstermiyordu, yirmi beşten fazla olmamasına rağmen otuzunda görünüyordu.

Bana yer gösterirken:

"Sevgili doktor, ona ne kadar minnettarım!" dedi. "Eğer o olmasaydı siz bana gelmezdiniz. Sıkıntıdan öle-

ceğim! Babam beni yalnız bırakıp gitti, bu şehirde ne yapacağımı bilemiyorum."

Sonra bana nerede çalıştığımı, ne kadar kazandığımı, nerede yaşadığımı sordu.

"Kendiniz için yalnızca kazandığınız para kadar mı harcıyorsunuz?" diye sordu.

"Evet."

"Mutlu insan!" diye iç geçirdi. "Bana kalırsa, hayatta tüm kötülükler aylaklıktan, sıkıntıdan, manevi boşluktan ileri geliyor. Başka birilerinin sırtından geçinmeye alışınca bütün bunlar kaçınılmaz oluyor. Çalım satmak için söylediğimi düşünmeyin, içtenlikle konuşuyorum, zengin olmak ilginç ve hoş bir şey değil. 'Adil olmayan dünya zenginliklerinizi dost edinmek için kullanınız'* denmiştir, çünkü adil zenginlik genel olarak yoktur ve olamaz da."

Mariya Doljikova soğuk, ciddi bir ifadeyle mobilyalara baktı, âdeta onları kastederek:

"Konfor ve lüks sihirli güce sahiptir ve iradesi çok güçlü insanları bile yavaş yavaş kendine çeker," diye sürdürdü. "Babamla ben bir zamanlar sade, zengin olmayan bir hayat yaşıyorduk, şimdiyse nasıl yaşadığımızı görüyorsunuz."

Omuzlarını silkerek:

"Görülmemiş şey, yılda yirmi bin rubleye yakın para harcıyoruz! Taşrada!"

"Konfor ve lüksü servetin ve eğitimin kaçınılmaz ayrıcalıkları olarak görmek gerek," dedim. "Bana göre, hayatın rahatlıkları her çeşit emekle, hatta en ağır ve en kirli işleri yapan kol gücüyle bağdaştırılabilir. Babanız zengin

* Luka İncil'i, 16: 8-9. *–çev.*

birisi, fakat kendisinin söylediğine göre makine operatörlüğü ve basit yağ işçiliği yapmak durumunda kalmış."

Gülümsedi ve şüpheyle başını sallayarak:

"Babam bazen bir lokma bir hırka edebiyatı yapar," dedi. "Eğlence, geçici heves işte..."

O sırada zil sesi duyuldu ve Doljikova ayağa kalkarak:

"Zenginler ve iyi eğitim görmüş kimseler de diğer herkes gibi çalışmak zorundadır," diye sürdürdü. "Rahatlıksa herkes için aynı olmalı, hiçbir ayrıcalık söz konusu olmamalı. Neyse bu kadar felsefe yeter. Bana neşeli bir şeyler anlatınız lütfen. Boyacılardan bahsediniz, nasıl insanlar, komikler mi?"

Bu sırada doktor geldi. Ben boya ustaları üzerine konuşmaya başladım, ancak alışık olmadığım için utanıyor ve bir etnografya uzmanı kadar ciddi ve heyecansız konuşuyordum. Doktor da ustaların hayatıyla ilgili bazı anekdotlar anlattı. Sendeledi, ağladı, dizinin üzerine çöktü ve hatta sarhoş taklidi yaparak yere bile uzandı. Gerçek bir aktör gibi oynadı. Mariya Viktorovna onu seyrederken gözlerinden yaş gelinceye kadar güldü. Doktor daha sonra piyano çaldı ve akıcı, hoş, tenor sesiyle şarkı söyledi. Mariya Viktorovna ise onun yanı başında durarak şarkı seçmesine yardım etti ve hatalarını düzeltti.

"Sizin de şarkı söylediğinizi duydum, doğru mu?" diye sordum.

"Sizin de!" diye beni tekrarlayarak şaşkınlığını belirtti doktor.

"Mariya Viktorovna harika bir şarkıcı ve oyuncudur, siz de hâlâ kalkmış 'doğru mu?' diye soruyorsunuz. Bu kadarına da pes yani!"

Mariya Viktorovna sorumu:

"Bir zamanlar ciddi ciddi çalıştım, ama şimdi bıraktım," diye yanıtladı.

Alçak bir sedirin üzerine oturarak bize Petersburg'daki hayatını anlattı ve ünlü şarkıcılardan bahsederek onların seslerini ve şarkı söyleme tarzlarını taklit etti. Albümüne doktorun bir portresini çizdi, sonra benimkini de çizdi; kötü çizmişti ama portrelerimiz bize benziyorlardı.

Mariya Viktorovna gülüyor, şakalaşıyor ve tatlı tatlı nazlanıp surat ekşitiyordu. Bunlar ona "adil olmayan zenginlikler" üzerine sohbetten daha çok yakışıyordu. Onun, biraz önce benimle lüks ve rahatlık üzerine konuşurken ciddi olmadığını, birilerini taklit ettiğini düşünüyordum. Muhteşem, komik bir aktristi o. Kafamda onu diğer genç kızlarımızla karşılaştırdım, güzel ve endamlı Anyuta Blagovo bile onunla aşık atamazdı; fark çok muazzamdı, ekilip yetiştirilmiş güzel bir gülle vahşi yaban gülü arasındaki fark gibi.

Üçümüz birlikte yemek yedik. Doktorla Mariya Viktorovna hem kırmızı şarap, hem şampanya hem de kahvenin yanında konyak içtiler. Dostluğa, akla, ilerlemeye, özgürlüğe kadeh kaldırdılar; sarhoş olmadılar, yalnızca renkleri kızarmıştı ve bir de sebepsiz yere gözlerinden yaş gelinceye kadar gülüyorlardı. Sıkıcı görünmemek için ben de kırmızı şarap içtim.

Doljikova:

"Yetenekli, zengin donanımla doğmuş karakterler nasıl yaşayacaklarını biliyor ve kendi yollarında yürüyüp gidiyorlar," dedi. "Örneğin benim gibi vasat insanlar ise hiçbir şey bilmiyor ve kendi başlarına hiçbir şey yapamıyorlar; onlara, güçlü bir toplumsal hareket bulup ona katılmaktan ve akıntının götürdüğü yere sürüklenmekten başka bir seçenek kalmıyor."

"Olmayan bir şeyi bulmak mümkün mü?" diye sordu doktor.

"Hayır, çünkü biz var olanı görmüyoruz."

"Öyle mi? Toplumsal hareketler yeni edebiyatın bir uydurması. Bizde böyle bir hareket yok," diye ısrar etti doktor.

Böylece tartışma başlamış oldu.

"Bizde herhangi bir türde derin bir toplumsal hareket yoktur ve hiç de olmamıştır," dedi doktor yüksek sesle. "Yeni edebiyat neler icat etmedi ki! Köylerdeki aydın emekçiler diye bir şey de uydurmuşlardı, oysa bizdeki tüm köyleri arayıp tarasan, en fazla, ceket ya da siyah redingot giymiş, üç harfli bir sözcüğü yazarken dört hata yapan bir Neuvajay-Korıto* bulursun. Bizde kültürel hayat henüz başlamamıştır. Tıpkı beş yüz yıl önceki gibi, yine aynı vahşilik ve zalimlik, aynı sonu gelmeyen küstahlıklar, aynı hiçlik duygusu! Akımlar, yönelişler var, fakat bunların hepsi bayağı, ıvır zıvır maddi çıkarlara eğilim gösteren küçük, önemsiz akım ve yönelişlerdir. Bunlarda ciddi bir şey görmek nasıl mümkün olabilir? Eğer derin bir toplumsal hareket keşfettiğinizi düşünüyorsanız ve bu hareketi izleyerek hayatınızı böceklerin kölelikten kurtarılması ya da sığır eti yememe gibi çağdaş beğeniye uygun görevlere adadıysanız, bu durumda sizi kutlarım sayın hanımefendi. Bize eğitim gerek, eğitim ve eğitim; derin toplumsal hareketler için ise biraz sabredelim. Bunlar için gelişme düzeyimiz henüz çok geri, doğruyu söylemek gerekirse, bu konuda herhangi bir bilgimiz de yok."

---

* Gogol'ün *Ölü Canlar* romanında Çiçikov'un satın aldığı ölü canlardan birinin "yalağa saygı yok" gibi bir anlama gelen komik soyadı. Bu terim zamanla Rusçada "kara cahil, kaba" sıfatı ile eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmış ve dile yerleşmiştir. *-çev.*

"Sizin yok, ama benim var," dedi Mariya Viktorovna. "Tanrım, bugün ne kadar da sıkıcısınız!"

"Davamız eğitim ve eğitim; mümkün olduğu kadar fazla bilgi birikimi yapmaya çalışmak, zira nerede bilgi, orada ciddi toplumsal hareketler; gelecekte insanoğlunun mutluluğu yalnızca bilgide olacaktır. Bilimin şerefine kadehimi kaldırıyorum!"

"Bir şey şüphe götürmez," dedi Mariya Viktorovna, "o da kendimize bir şekilde başka türlü bir hayat kurmamızın gerekliliği!"

Kısa bir suskunluk ve düşünme molasının ardından konuşmasını sürdürdü:

"Şu ana kadar yaşadığımız hayatın hiçbir değeri yok. Onun üzerine konuşmayalım."

Mariya Viktorovna'dan çıktığımızda katedralin saati ikiyi çalıyordu.

"Onu sevdin mi?" diye sordu doktor. "Çok sevimli, değil mi?"

Noel'in ilk günü Mariya Viktorovna'nın evinde yemek yedik ve sonraları her tatil gününde ona gitmeye başladık. Ben ve doktordan başka gelip gideni yoktu, şehirde de herhangi bir tanıdığı bulunmuyordu. Zamanımızın çoğunu tartışarak geçiriyorduk. Arada bir doktor bir kitap ya da dergi getiriyor, yüksek sesle bize okuyordu. Gerçekten, hayatımda karşılaştığım ilk iyi eğitimli insan oydu. Onun çok şey bilip bilmediğini değerlendiremem, fakat o bilgisini daima dışarı vuruyor, meydana çıkarıyordu, başkaları da bu bilgileri öğrensin istiyordu. Tıpla ilgili bir şey söylediğinde onun bizim şehir doktorlarının hiçbirine benzemediğini ve sözlerinin sizin üzerinizde yeni ve özel bir etki bıraktığını görürdünüz. Eğer isteseydi gerçek bir bilim adamı olabilirdi diye düşünüyordum.

Doktor muhtemelen o zamanlar üzerimde ciddi etki bırakan tek insandı. Onunla görüşerek ve verdiği kitapları okuyarak yavaş yavaş, pek eğlenceli olmayan işime anlam kazandırabilecek bilgiye karşı içimde bir arzu hissetmeye başladım. O ana kadar, örneğin, bütün dünyanın altmış temel elementten oluştuğunu, bezir yağının, boyanın ne olduğunu bilmemem ve bunları bilmeden işlerimi bir şekilde sürdürebiliyor olmam bana çok acayip geliyordu. Doktorla tanışmam manevi olarak da bana katkı sağladı. Gerçi görüşlerimde genellikle bir değişiklik olmuyordu, ama onunla sık sık tartışıyorduk. Onun sayesinde kafamda birçok şeyin henüz aydınlığa kavuşmadığını yavaş yavaş fark etmeye başladım. Vicdanımın buyrukları belirgin, kesin olsun ve en ufak bir muğlaklık içermesin diye, kendi içimde mümkün olduğu kadar belirgin, net düşünce ve görüşler üretmeye, geliştirmeye çaba gösterdim. Her ne kadar o şehrimizdeki en eğitimli ve en iyi kişiyse de mükemmel olmaktan çok uzaktı. Hal ve tavırlarında, her sohbeti tartışmaya çevirme alışkanlığında, hoş tenor sesinde ve hatta söylediği gönül okşayıcı sözlerde bile ruhban okulu öğrencilerini anımsatan kaba bir şeyler hissediliyordu. Redingotunu çıkarıp ipek gömleğiyle otururken ya da meyhanede garsonlara bahşiş verirken her seferinde aklıma kültür filan iyi de, bu adamın içinde hâlâ bir Tatar saklı düşüncesi geliyordu.

Vaftiz yortusunda doktor yeniden Petersburg'a döndü. O sabah gitmişti, öğleden sonra ise kız kardeşim bana uğradı. Paltosunu ve şapkasını çıkarmaksızın sessizce oturdu, rengi çok solgundu ve bakışları hep sabit bir noktaya odaklanıyordu. Üşütmüştü ve yatağa düşmemek için direndiği belli oluyordu.

"Soğuk aldın galiba," dedim.

Gözleri yaşla doluydu, sanki onu gücendirmişim gibi tek bir kelime konuşmadan kalkıp Karpovna'nın yanına gitti. Bir süre sonra acı, sitem dolu ifadelerini duyuyordum:

"Dadıcığım, bugüne kadar ben ne için yaşadım? Ne için? Sen söyle, gençliğimi boşa heder etmedim mi? En güzel yıllarımı yalnızca harcamaları yazarak, çay demleyerek, kapikleri sayarak, misafirleri ağırlayarak ve dünyada bunlardan daha yüce bir şeyin olmadığını düşünerek geçirdim. Dadıcığım, beni anla lütfen, benim de bir insan olarak arzularım, ihtiyaçlarım var ve ben de yaşamak istiyorum; oysa beni bir çeşit, anahtarı belinde bir mutfak kâhyasına dönüştürdüler. Bu ne korkunç! Ne korkunç!"

Kardeşim çıkarıp anahtarlarını kapıya doğru fırlattı, anahtarlar şangırtıyla odamın içine düştü. Büfenin, mutfak dolabının, mahzenin ve çay çekmecesinin anahtarlarıydı bunlar. Bir zamanlar bu anahtarları annem taşımıştı.

Dehşete kapılan yaşlı dadı:

"Aman tanrım! Kutsal azizler!" diye feryat etti.

Kız kardeşim eve gitmek için çıkarken anahtarları toplamak üzere bana uğradı ve:

"Beni bağışla! Son günlerde bana acayip şeyler oluyor," dedi.

VIII

BİR AKŞAM geç saatlerde Mariya Viktorovna'dan eve döndüğümde odamda yeni üniformalı genç bir polisi beni beklerken buldum. Masamın başında oturmuş kitabımı karıştırıyordu.

Ayağa kalktı ve geri çekildi.

"Eh, nihayet!" dedi. "Bu, üçüncü gelişim size. Vali yarın sabah saat tam dokuzda ona gelmenizi emretti. Mutlaka ama!"

Zatıalilerinin emrini kesinlikle yerine getireceğime dair benden imza aldı ve gitti. Geç bir saatte polisin gelmesi ve beklenmedik bir şekilde valiliğe çağrılmam üzerimde çok yıkıcı bir etki yarattı. Bende çocukluğumun ilk dönemlerinden kalma bir jandarma, polis, yargıç korkusu vardır ve şimdi sanki gerçekten bir suç işlemişim gibi endişeye kapılmıştım. Bir türlü uyuyamıyordum. Dadım ve Prokofiy de telaşlanmıştı, onlar da uyuyamıyordu. Ayrıca dadımın kulağı da ağrıyordu; sürekli inliyordu ve ağrıdan birkaç kez de ağladı. Uyumadığımı duyan Prokofiy elinde lambayla odama gelerek masaya oturdu.

Bir an düşündükten sonra:

"Biberli votka içmek şimdi size çok iyi gelirdi," dedi. "Bu gözyaşı vadisi dünyada biberli votkayı içer içmez hiçbir şeyin kalmıyor. Eğer annem kulağına biraz ondan damlatsa çok fazla faydası olurdu."

Prokofiy saat ikiden sonra et için mezbahaya gidiyordu. Artık sabaha dek böyle uyanık kalacağımı bildiğimden, saat dokuza kadar zaman öldürmek için onunla birlikte gitmeye karar verdim. Elimizde fenerle yürüyorduk; ayazdan dolayı Prokofiy'in yüzünde mavi lekeler oluşmuştu, on üç yaşındaki tam bir haydut görünüşlü çırağı Nikolka ise arkamızdan kızakla geliyordu. Daha hızlı gitmesi için hırlamalı bir sesle ata çıkışıyordu.

Bizim aziz Prokofiy:

"Valilikte sizi mutlaka cezalandıracaklardır," dedi. "Vilayetin kendi kuralları var, yüksek kilise adamları-

nın, subayların, doktorların kendi kuralları var, her tabakanın kendi kuralları var. Siz ise kendi kurallarınıza uymadınız, bunu yapmanıza asla izin vermezler."

Mezbaha mezarlığın arka tarafında kalıyordu, daha önce yalnızca uzaktan görmüştüm. Gri çitle çevrilmiş üç iç karartıcı barınaktan oluşuyordu. Yazın sıcak günlerde rüzgâr o taraftan estiğinde boğucu, pis bir koku getirirdi. Şimdi karanlıkta mezbahanın avlusuna girerken barınakları göremiyordum, dört tarafım kimisi boş kimisi et yüklü kızak ve atlarla doluydu. İnsanlar ellerinde fenerlerle yürüyor, iğrenç bir şekilde küfürlü konuşuyorlardı. Prokofiy ve Nikolka da aynı şekilde bayağıca küfür ediyordu; küfür, öksürüp aksırmalar ve at kişnemelerinin oluşturduğu kesintisiz bir uğultu bütün çevreyi, göğü doldurmuştu. Ortalık leş ve gübre kokuyordu. Don eriyip çözülmeye, kar ve çamur birbirine karışmaya başlamıştı; karanlıkta sanki kan gölü içinde yürüyormuşum gibi geldi.

Kızaklar dolusu et alarak pazardaki kasap dükkânının yolunu tuttuk. Hava artık aydınlanıyordu. Ellerinde sepetlerle aşçılar ve geniş paltolar giymiş yaşlı kadınlar birbiri ardına pazar yerine gelmeye başladı. Prokofiy elinde satırı ve üzerinde kan sıçramış beyaz önlüğüyle, müthiş yeminler ederek, haç çıkararak avazı çıktığı kadar bağırıp bütün pazar yerini inletiyor, eti aldığı fiyata, hatta zararına sattığına insanları inandırmaya çalışıyordu. Prokofiy eti eksik tartıyor, para üstlerini eksik veriyordu; onun bağrış çağrışlarından sağıra dönen aşçı müşteriler bu hileleri görüyor, fakat protesto etmeyip, yalnızca onu cellat diye çağırmakla yetiniyorlardı. Elindeki korkunç satırını kaldırıp indirirken kartpostallık pozlar takını-

yor, her seferinde kudurmuş bir ifadeyle "gek!" diye ses çıkarıyordu ve şimdi gerçekten birisinin kafasını ya da kolunu koparacak diye ödüm kopuyordu.

Bütün sabahı kasap dükkânında geçirdim ve sonunda valiliğe geldiğimde paltom et ve kan kokuyordu. Sanki birilerinin emriyle mızrakla ayı avına gitmiş gibi bir psikoloji içindeydim. Üzerine şerit desenli halı serilmiş yüksek merdiveni ve hiçbir şey konuşmadan iki eliyle bana kapıyı gösterip geldiğimi bildirmeye koşan parlak düğmeli frak giymiş genç memuru hatırlıyorum. Lüks fakat zevksiz ve sıcaklıktan uzak bir tarzda döşenmiş bir salona girdim. Özellikle, pencere aralarındaki boşluklara asılmış dar ve yüksek aynalar ve pencerelerdeki parlak sarı perdeler insanın gözünü fena halde rahatsız ediyordu. Valilerin değiştiği, buna karşılık eşyaların aynen eskisi gibi kaldığı anlaşılıyordu. Genç memur yine iki eliyle bana kapıyı gösterdi, boynunda Aziz Vladimir nişanı asılı generalin yanında ayakta durduğu büyük, yeşil masaya doğru yürüdüm.

Elinde bir mektup tutan general ağzını "o" harfi biçiminde genişçe açarak:

"Gospoda Poloznev sizin buraya gelmenizi... Evet, gelmenizi şunu bildirmek için istedim," diye söze başladı. "Saygıdeğer babanız hem yazılı hem de sözlü olarak vilayet soyluluk idaresi başkanına başvurmuş ve sizin çağrılıp, taşıma şerefine sahip olduğunuz soyluluk unvanına ters düşen bütün davranışlarınızın tek tek sayılarak önünüze konmasını istemiş. Zatialileri Aleksandr Pavloviç haklı olarak davranışınızın kötü örnek oluşturabileceğini, sizi ikna etmek için kendi kişisel çabalarının yetersiz kaldığını, dolayısıyla, ciddi bir idari müdahalenin kaçı-

nılmaz olduğunu belirtiyor. İşte şu mektupta sizin hakkınızdaki benim de katıldığım düşünceleri yer alıyor."

General bunları bana alçak sesle, saygılı bir üslupla, sanki ben onun amiriymişim gibi önümde dimdik durarak söylüyordu. Bakışlarında en ufak bir sertlik yoktu. Pörsümüş, yıpranmış yüzü kırışıklarla doluydu, gözlerinin altında torbalar oluşmuştu, saçları boyalıydı. Dış görünüşüne bakarak kaç yaşında olduğunu, kırk mı yoksa altmış mı, tahmin etmeniz imkânsızdı.

"Ümit ediyorum ki," diye sürdürdü, "bana resmî değil de özel olarak başvuran saygıdeğer Aleksandr Pavloviç'in bu inceliğini takdir edersiniz. Ben de sizi buraya gayrîresmi biçimde davet ettim ve sizinle vali olarak değil, pederinizi içten seven birisi olarak konuşuyorum. Sizden rica ediyorum, ya davranışlarınızı değiştirip unvanınızın gerektirdiği görevlere geri dönünüz ya da kötü örnek olmamak için sizi kimsenin tanımadığı, canınızın istediği şeyle meşgul olabileceğiniz bir yere gidiniz. Aksi halde, sıradışı önlemler almak zorunda kalacağım."

Yarım dakika kadar ayakta konuşmadan durdu, ağzı açık halde yüzüme baktı:

"Vejetaryen misiniz?" diye sordu.*

"Hayır, zatıalileri, et yiyorum."

Oturdu ve masadaki birtakım kâğıtları önüne doğru çekti. Eğilerek selamladım ve çıktım.

Artık öğleden önce işe gitmemin bir anlamı yoktu, uyumak için evin yolunu tuttum. Ancak mezbahanın ve valiyle görüşmenin bende uyandırdığı kötü, marazi duygular uykuya dalmama engel oldu. Akşamın olması-

* Vali bu sorusuyla Poloznev'in Tolstoy'un takipçilerinden biri olup olmadığını öğrenmek istemektedir. *–çev.*

nı bekledim ve sonra keyifsiz, iç karartıcı bir ruh haliyle Mariya Viktorovna'ya gittim. Ona valiyle görüşmemi anlattım; inanamadı, hayretler içinde yüzüme baktı ve sonra iyi yürekli, gülmeyi seven insanların becerebileceği türden, kulakları çınlatan, neşeli, coşkulu bir kahkaha kopardı.

Gülmekten az kalsın düşüyordu, masaya dayanarak:

"Eğer bunu Petersburg'da bir anlatacak olursam!" dedi. "Eğer bunu Petersburg'da bir anlatacak olursam!"

IX

MARİYA VİKTOROVNA'YLA şimdi artık daha sık, günde iki kez görüşüyorduk. Hemen hemen her gün öğleden sonra mezarlığa geliyor, ben işten çıkana kadar haçlar ve mezar taşları üzerindeki yazıları okuyordu. Bazen de kiliseye gelir, yanımda durarak nasıl çalıştığımı izlerdi. Sessizlik, ressam ve yaldız ustalarının naif çalışmaları, Redka'nın akıllılığı, benim dış görünüş olarak diğer ustalardan hiçbir farklılığımın olmaması ve aynen onlar gibi, üzerimde yalnızca yeleğim, ayaklarımda eski ayakkabılar olduğu halde çalışmam ve bana "sen" diye hitap etmeleri, bütün bunlar onun için yeni şeylerdi ve onu duygulandırıyordu. Bir keresinde o yanımdayken, yukarıda güvercin resmi yapan ressam:

"Misail, bana üstübeç versene!" diye bağırdı bana.

Ona üstübeci verdim. Yeterince sağlam olmayan iskeleden aşağı inerken beni seyreden Mariya Viktorovna gözleri yaşaracak kadar duygulandı ve gülümseyerek:

"Ne kadar sevimlisiniz!" dedi.

Çocukluğumdan aklımda kalmış bir anım vardı; şehrimizin zenginlerinden birinin yeşil papağanı bir gün

kafesinden kaçmıştı. Bu güzel, yalnız ve evsiz barksız kuş tembel tembel bir bahçeden ötekine konarak bütün bir ay boyunca şehrin her yerini dolaşmıştı. Mariya Viktorovna bana bu kuşu hatırlattı.

"Bugünlerde mezarlık hariç isteyerek gidebileceğim hiçbir yer yok," dedi gülerek. "Şehir iğrenç derecede sıkıcı. Ajogin'lerde hâlâ rol ezberliyorlar, şarkı söylüyorlar, peltek peltek konuşuyorlar, fakat son zamanlarda artık bunlara dayanamıyorum. Kız kardeşiniz ürkek, çekingen birisi, Matmazel Blagovo her nedense benden nefret ediyor, tiyatroyu da sevmiyorum. Peki, ben nereye gideceğim, lütfen söyler misiniz?"

Mariya Viktorovna'ya gittiğimde boya ve reçine kokardım, ellerim siyahlaşmış olurdu; bunlar onun hoşuna giderdi. Olduğum gibi, normal iş kıyafetimle gelmemi isterdi, fakat ben iş kıyafetimle salonda otururken sanki üzerimde üniforma varmış gibi sıkılır, utanırdım. Dolayısıyla, ona her gidişimde yeni örme yün takımımı giyerdim, o bundan hoşlanmazdı.

Bir keresinde:

"Yeni rolünüze tam olarak alışamadığınızı kabul edin," dedi. "İşçi kıyafeti sizi utandırıyor, onun içinde rahat edemiyorsunuz. Lütfen söyleyin, kararlılık ve güven eksikliğinizin, tatminsiz oluşunuzun nedeni bu mu? Seçtiğiniz işin türü boya, badana ustalığı. Yoksa bu sizi tatmin etmiyor mu?" Gülerek sordu: "Biliyorum, boya eşyaları daha güzel ve daha dayanıklı yapar, ama bu eşyalar şehirlilere, zenginlere aittir ve eninde sonunda ihtişam, debdebe amacına yöneliktir. Üstelik sık sık, herkesin kendi ekmeğini kendi öz elleriyle kazanması gerektiğini bizzat siz söylüyordunuz. Ayrıca kazandığınız, elinize ge-

çen şey ekmek değil, paradır. Harfi harfine sözlerinize, onların mutlak anlamlarına neden sadık kalmıyorsunuz? Evet, ekmek kazanmak lazım, yani toprağı sürmek, karıştırmak, biçmek, öğütmek ya da tarımla doğrudan ilişkisi olan başka şeyler, örneğin, inek beslemek, toprağı kazmak, tomruktan ev yapmak gerek..."

Yazı masasının yanında duran güzel dolabı açarak:

"Bütün bunları size sırrımı açmak istediğim için anlatıyorum," dedi. "*Voilà!** Bu benim tarım kütüphanem. Burada tarla, bostan, bahçe, sığır ahırı, arı kovanlığı, her şey var. En küçük ayrıntısına değin bütün kuramsal konuları çalıştım; büyük bir hırsla okuyorum. Hayalim, tatlı rüyam, mart gelir gelmez bizim Dubeçnaya'ya gitmek! Orası harikadır, inanılmaz güzeldir! Sizce de öyle değil mi? İlk yılım işleri tanımakla ve alışmakla geçer, ikinci yıl, derler ya pamuk ellere acımayarak, bizzat kendim gerçek anlamda çalışmaya başlayacağım. Babam Dubeçnaya'yı bana hediye edeceğine dair söz verdi, orada istediğim her şeyi yapacağım."

Kızararak, gözleri yaşaracak kadar coşarak ve gülerek Dubeçnaya'da nasıl yaşayacağını hayal ediyor ve hayallerini yüksek sesle anlatıyordu. Ne kadar ilginç bir hayat olacaktı! Onu kıskandım. Mart çok yakındı, günler gittikçe uzuyordu. Parlak öğlen güneşinde çatılardan sular damlıyor, etraf bahar kokuyordu. Ben de köyde olmayı arzuluyordum.

Mariya Viktorovna Dubeçnaya'ya gidip orada yaşayacağını söylediğinde, şehirde nasıl tek başıma kalacağımı gözümün önünde iyice canlandırdım ve onu, kitaplarla dolu dolabından, tarımsal faaliyetlerinden kıskandığımı

* (Fr.) "İşte!" *–çev.*

hissettim. Tarımdan anlamıyor ve sevmiyordum. Ona, tarımın bir köle uğraşısı olduğunu söylemek isterdim, ama babamın buna benzer sözleri sık sık söylediğini hatırlayınca vazgeçtim, sesimi kestim.

Büyük perhiz gelip çattı. Varlığını artık unutmaya başladığım Mühendis Viktor İvanıç Petersburg'dan döndü. Habersiz gelmiş, gelişini bildirmek için telgraf bile çekmemişti. Her zaman olduğu gibi akşam evlerine gittiğimde Viktor İvanıç'ı misafir odasında gezinip bir şeyler anlatırken buldum. Yıkanmış, saç tıraşı olmuş, on yaş daha gençleşmişti. Kızı, dizleri üzerine çömelmiş, bavuldan birtakım kutular, şişeler, kitaplar çıkarıyor ve çıkardığı her şeyi uşak Pavel'in eline veriyordu. Mühendisi görünce istemeden geriye doğru bir adım attım, o ise beyaz, güçlü, posta kızağı sürücülerine özgü dişlerini göstererek gülümsedi ve iki elini bana uzatarak:

"İşte o! İşte o!" dedi. "Sizi gördüğüme çok sevindim, boya ustası beyefendi! Maşa* her şeyi anlattı, hakkınızda övgüler diziyordu."

Koluma girerek:

"Sizi tamamen anlıyor ve takdir ediyorum," diye sürdürdü. "Düzgün bir işçi olmak, kokartlı bir şapka giyip hazinenin kâğıdını israf etmekten çok daha zekice ve dürüstçe bir şeydir. Ben Belçika'da işte bizzat bu ellerimle çalıştım, sonra iki yıl makine operatörlüğü yaptım..."

Kısa bir ceket giymişti, ayaklarında terlik vardı; gut hastalığına yakalanmış gibi hafiften sağa sola yalpalayarak yürüyor, bir yandan da ellerini ovuşturuyordu. Alçak sesle bir şarkı mırıldanıyor, nihayet eve dönmenin ve sevdiği sıcak duşuna kavuşmanın bütün keyfini çıkarıyordu.

---

* Maşa, Mariya'nın küçültülmüş halidir. *-çev.*

Yemek esnasında bana:

"Tartışma yok!" dedi. "Tartışma yok! Siz hepiniz tatlı, sempatik insanlarsınız; fakat her nedense, beyler, siz fiziksel, kol emeğine dayanan bir işe başlar başlamaz ya da mujikleri kurtarmaya kalkışır kalkışmaz, her şeyiniz eninde sonunda tarikatçılıkla sonuçlanır. Yoksa siz bir tarikatçı değil misiniz? İşte, votka içmiyorsunuz. Eğer bu tarikatçılık değilse nedir?"

Onu memnun etmek için votka içtim, şarap da içtim. Mühendisin beraberinde getirdiği peynirleri, salamları, ezmeleri, turşuları ve diğer bütün mezeleri ve o yokken yurt dışından gelen şarapları tattık. Şaraplar enfesti. Mühendis yurt dışından getirttiği şarap ve purolara her nasılsa gümrük ödemiyordu. Birileri ona herhangi bir karşılık beklemeksizin havyar ve kurutulmuş mersin balığı gönderiyordu. Oturduğu eve kira vermiyordu, zira ev sahibi demiryolu inşaatına yakıt satıyordu. Kısacası, mühendis ve kızı benim üzerimde, sanki dünyada her şeyin en iyisi onların emrindeymiş ve bütün bunlar kendilerine tamamen bedava olarak sağlanıyormuş gibi bir izlenim bırakmıştı.

Mariya Viktorovna'lara gitmeyi sürdürdüm, ama artık aynı istekle gitmiyordum. Mühendisten sıkılıyordum ve o varken kendimi tutuk hissediyordum. Onun duru, masum gözlerine dayanamıyordum; düşünce ve değerlendirmeleri bana azap veriyor, midemi bulandırıyordu. Çok kısa bir süre önce bu kırmızı suratlı, besili adamın emri altında çalıştığımı ve onun bana acımasız bir şekilde kaba davrandığını hatırlamak da beni hasta ediyordu. Doğru, elini belime doladı, sevecenlikle omzumu okşadı, hayat tarzımı takdir ettiğini söyledi, fakat onun

önemsiz birisi olmamdan tıpkı eskiden olduğu gibi nefret ettiğini ve bana yalnızca kızının hatırı için tahammül gösterdiğini hissediyordum. Artık gülemiyor, istediğimi konuşamıyor, içime kapanıyordum ve uşağı Pavel'i çağırdığı gibi bir ihtimal beni de Panteley diye çağıracağı anı bekliyordum. Taşralı küçük burjuva gururum nasıl da isyan etmişti! Bir proleter, bir boya işçisi olarak ben, bütün şehrin âdeta yabancı ülke vatandaşına bakar gibi baktığı bu zengin eve, bu bana yabancı insanlara her gün geliyor, onların paha biçilmez şaraplarını içiyor, harikulade yemeklerini yiyorum. Vicdanım bütün bunları hoşgörüyle karşılamayı reddediyordu! Mühendislere giderken sokakta karşılaştığım insanlara, sanki gerçekten bir tarikatçıymışım gibi yan gözle bakıyor, suratımı asarak onlardan kaçıyordum. Mühendislerden çıkıp evime giderken de kendi tokluğumdan utanıyordum.

En önemlisi de gönlümü kaptırmaktan korkuyordum. Sokakta mı yürüyorum, çalışıyor muyum, iş arkadaşlarımla sohbet mi ediyorum, ne yaparsam yapayım hep akşamleyin Mariya Viktorovna'ya gideceğimi düşünüyordum; onun saçlarını, gülüşünü, yürüyüşünü hayalimde canlandırıyordum. Ona gitmek için evden çıkmadan önce her seferinde dadımın eğri aynasının önünde uzun bir süre kravatımı bağlayarak oyalanıyordum; örme yün takımım gözüme iğrenç görünüyordu. Bu kadar mızmız birisi olduğum için canım sıkılıyor, bir yandan da kendimden nefret ediyordum. Mariya Viktorovna bir keresinde diğer odadan bana bağırarak çıplak olduğunu, beklemem gerektiğini rica etmişti; giyinirken elbiselerinin çıkardığı sesleri duymuş, çok heyecanlanmıştım, ayaklarımın altından âdeta yerin kaydığını his-

setmiştim. Caddede uzaktan da olsa bir kadın görsem mutlaka bir karşılaştırma yapıyordum ve kadın ve kızlarımızın hepsi gözüme kaba, saçma sapan giyimli ve oturmasını kalkmasını bilmekten aciz görünüyorlardı. Bu karşılaştırma gururlanma duygumu kamçılardı, evet, Mariya Viktorovna'dan üstünü yok! Geceleri rüyamda onu ve kendimi görürdüm.

Bir gün mühendisle akşam yemeğinde koca bir ıstakoz yemiştik. Daha sonra eve dönerken mühendisin yemekte bana iki kez "azizim" diye hitap ettiğini hatırladım. Bu evde bana efendisi tarafından kovulmuş iri, mutsuz bir köpeğe şefkat gösterir gibi şefkat gösterdiklerini, benimle gönül eğlendirdiklerini ve bıkınca beni bir köpek gibi kovacaklarını düşündüm. Benliğimi bir utanç duygusu kapladı, âdeta hakarete uğramış gibi yüreğimde bir acı, göz yaşartıcı bir acı hissettim ve gökyüzüne bakarak bütün bu olup bitenlere bir son vermeye yemin ettim.

Ertesi gün Doljikov'lara gitmedim. Akşam geç saatlerde hava iyice karardığında, evlerin pencerelerine bakarak Büyük Dvoryanskaya Caddesinde yürüdüm. Ajogin'ler uyumuştu, yalnızca evin uzak pencerelerinden birinde ışık yanıyordu. Evin hanımı yaşlı Ajogina batıl inançlarla savaştığını düşünerek üç mumla aydınlattığı odasında dikiş dikiyordu. Bizim ev karanlıktı, tam karşıdaki Doljikov'ların evinde ise pencereler aydınlıktı. Ancak, çiçeklerden ve perdelerden dolayı içeriyi görmek imkânsızdı. Caddede bir aşağı bir yukarı durmadan yürüdüm, soğuk mart yağmuru iliklerime işledi. Babamın kulüpten dönüşünü duydum, kapıyı çaldı, bir dakika sonra pencerede ışık belirdi. Elinde lamba aceleyle kapıya yürüyen, bir yandan da öteki eliyle gür saçlarını düzelten kız kardeşi-

mi gördüm. Sonra babam misafir odasında bir şeylerden bahsederek ve ellerini ovuşturarak bir köşeden ötekine gidip gelmeye başladı. Düşüncelere dalmış gözüken kız kardeşim ise koltukta kımıldamadan oturuyor, babamın anlattıklarını dinlemiyordu.

İşte gittiler, ışıklar söndü... Mühendisin evine göz attım, burada da ışıklar sönmüştü. Kendimi karanlıkta, yağmurun altında umarsızca yalnız, kaderin cilvesine terk edilmiş hissediyordum. Bütün yaptıklarımın, arzularımın, şu ana kadar düşündüğüm ve söylediğim her şeyin, içinde bulunduğum yalnızlıkla, şu anda çektiğim ve ileride çekeceğim acılarla kıyaslandığında ne kadar da önemsiz ve küçük kaldığını hissettim. Ne yazık! Canlı varlıkların eylem ve düşünceleri, onların acı ve kederleriyle kıyaslandığında ne kadar anlamsız, ne kadar önemsiz! Ne yaptığımı tam olarak idrak edemeden var gücümle Doljikov'ların kapı ziline asıldım, zili kopardım ve mutlaka şimdi dışarı çıkıp beni tanıyacaklar diye yaramaz bir çocuk gibi korku içinde oradan kaçtım. Nefes almak için caddenin sonunda durduğumda, yağan yağmurun ve uzak bir yerlerde demir bir levhayı takırdatan bekçinin çıkardığı seslerden başka bir şey duyulmuyordu.

Bütün bir hafta boyunca Doljikov'lara gitmedim. Örgü yün takımımı sattım. Boya sıva işleri yoktu, yeniden yarı aç yarı tok yaşamaya başlamıştım. Denk düşen bazı ağır, pis işleri yaparak günde on ya da yirmi kapik kazanıyordum. Dizlerime kadar soğuk çamurlarda bomboş dolaşarak, kendimi harap ederek hatıralarımı bastırmak, onlardan kurtulmak istiyordum. Âdeta, mühendisin evinde bana ikram edilen bütün o peynirler, konserveler için kendimden öç alıyordum. Ancak yine

de yatağa aç ve ıslak bir halde uzanır uzanmaz günahkâr hayal gücüm derhal önümde harikulade ayartıcı resimler çizmeye başlıyor ve ben âşık olduğumu, tutkuyla sevdiğimi şaşkınlık içinde kendime itiraf ediyordum. Sonra, bu ağır, zalim hayatın sadece vücudumu daha kuvvetli ve daha taze yapacağını düşünerek derin ve sağlıklı bir uykuya dalıyordum.

Bir akşam münasebetsiz bir kar yağışı başladı, rüzgâr kuzeyden esiyordu ve kış âdeta geri gelmişti. O akşam işten döndüğümde Mariya Viktorovna'yı odamda beni beklerken buldum. Kürküyle oturuyordu ve iki elini de manşonunun içine sokmuştu.

Zeki, duru gözlerini yukarı doğru çevirerek:

"Bana niçin uğramıyorsunuz?" diye sordu.

Bense sevinçten tamamen şaşırıp kalmıştım; tıpkı babam beni dövdüğünde yaptığım gibi, onun önünde hazır ol vaziyetine geçtim. Yüzüme baktı; gözlerinden niçin şaşırdığımı anladığı belli oluyordu.

"Bana niçin uğramıyorsunuz?" diye sorusunu yineledi. "Siz bana gelmek istemeyince, ben kalkıp size geldim işte."

Yerinden kalkarak yanıma geldi. Gözleri yaşla dolarken:

"Beni terk etmeyin," dedi. "Yalnızım, hem de yapayalnızım!"

Ağlamaya başladı, yüzünü manşonuyla kapatarak devam etti:

"Yalnızım! Hayatım çok çetin geçiyor, çok çetin ve bu koca dünyada sizden başka kimsem yok. Beni terk etmeyin!"

Gözyaşlarını silmek için mendil ararken gülümsedi, bir süre sustuk, sonra onu kucakladım ve öptüm. Bu es-

nada şapkasını tutturduğu çengelli iğnesine denk gelen yanağım çizilerek kanadı.

Ve sanki birbirimizi çok çok uzun zamandan beri tanıyormuşuz gibi konuşup sohbet etmeye başladık...

X

MARİYA VİKTOROVNA iki gün sonra beni Dubeçnaya'ya gönderdi, tarif edilemez bir memnuniyet duyarak gittim. İstasyona giderken ve daha sonra vagonda otururken nedensiz yere gülüyordum, insanlar bana sanki sarhoşmuşum gibi bakıyordu. Kar yağmaya devam ediyor, sabahları hâlâ don oluyordu, ama yollarda artık üzerlerinde ekin kargalarının bağrışarak uçuştuğu siyah bölgeler oluşmaya başlamıştı.

Yaşamak için başlangıçta ikimize de, hem kendime hem de Maşa'ya, Gospoja Çeprakova'nın kullandığında değil de, onun karşısındaki diğer müştemilatta bir yer hazırlamayı düşünüyordum. Ancak, burada uzun zamandan beri güvercin ve ördeklerin yaşadığı ve çok sayıda yuvayı yıkmadan bu mekânın temizlenmesinin mümkün olmadığı anlaşıldı. İster istemez büyük evin rahatsız panjurlu odalarını düşünmeye başladım. Mujikler bu eve köşk diyorlardı. İçinde yirmiden fazla oda vardı, mobilya olarak ise yalnızca bir kuyruklu piyano ve bir de tavan arasına atılmış bir çocuk koltuğu bulunuyordu. Maşa şehirdeki mobilyalarının hepsini getirecek olsa bile, bu iç karartıcı boşluk ve soğukluk izlenimini ortadan kaldırmamız mümkün olmayacaktı. Bahçeye bakan üç küçük oda seçtim, sabah erkenden gece yarılarına kadar çalışarak odaları temizledim, yeni camlar taktım, duvarları duvar kâğıdıyla kapladım, döşemelerdeki delik ve yarıkları

kapadım. Hafif, hoş bir işti bu. Bu arada buzların çözülüp çözülmediğini görmek için durmadan nehre koşuyordum; bana sanki sığırcıklar uçuşuyormuş gibi geliyordu hep. Geceleyin Maşa'yı düşünerek, anlatılmaz tatlı duygular ve içimi saran sevinç dalgaları eşliğinde farelerin gürültülerine, tavan arasından gelen rüzgâr uğultusuna ve takırtılara kulak kabartıyordum. Sanki yaşlı *domovoy** çatı arasında öksürüyormuş gibi geliyordu bana.

Yerde kalın bir kar tabakası vardı, üzerine martın sonunda daha da yağdı, fakat sihirli bir değnek değmiş gibi hızla eridi; azgın bahar suları gelip geçti. Böylece nisanın başında artık sığırcıklar cıvıldaşmaya, bahçede sarı kelebekler uçuşmaya başlamıştı. Hava harikuladeydi. Her gün akşamüzeri Maşa'yla buluşmak üzere yürüyerek şehre gidiyordum. Yavaş yavaş kuruyan fakat hâlâ yumuşaklığını koruyan yolda çıplak ayakla toprağa basmak ne büyük bir zevkti! Yolun yarısında oturur, daha fazla yakınına gideyim mi diye karar veremeden şehri seyrederdim. Şehrin görünüşü huzurumu kaçırırdı.

Sürekli olarak, tanıdıklarımın âşık olduğumu öğrendiklerinde bana nasıl davranacaklarını merak ediyordum. Babam ne diyecekti? Özellikle, beni en çok rahatsız eden şey, hayatımın giderek daha karmaşık hale geldiği ve ona hükmetme yeteneğini tamamen kaybettiğim düşüncesiydi; hayat âdeta bir balondu, beni sürükleyip götürüyordu, tanrı bilir nereye! Ekmeğimi nasıl kazanacağımı, nasıl yaşayacağımı artık düşünmüyordum, peki ne düşünüyordum? Gerçekten de ne düşündüğümü hatırlamıyorum.

---

* Rus folklor ve masallarında her evde yaşadığına inanılan doğaüstü zararsız varlık, evin iyi cini. *–çev.*

Maşa kaleskayla gelirdi, ben de yanına biner, birlikte, neşeli ve özgür, Dubeçnaya'ya giderdik. Ya da çiftlikte güneş batana kadar çalışır, Maşa'nın niçin gelmediğine şaşırarak, mutsuz, sıkıntılı bir ruh haliyle büyük eve dönerdim. Birden çiftliğin kapısında ya da bahçede beklenmedik sevimli bir hayaletle karşılaşırdım, işte Maşa! Meğer Maşa o gün demiryoluyla gelmiş ve istasyondan çiftliğe kadar yürümüş. Ne şenlikti o günler! Üzerinde basit bir yün elbise, eşarp, elinde sıradan bir şemsiye, fakat diri, formunda, endamlı, ayağında pahalı yabancı potinler... O, küçük burjuvayı oynayan yetenekli bir aktristi.

Çiftliğimizi gözden geçirdik, odaları nasıl bölüşeceğimize, patika yolların, bostanın ve arı kovanlığının nerede olacağına karar verdik. Şimdiden tavuklarımız, ördek ve kazlarımız vardı, onları bize ait oldukları için seviyorduk. Yulaf, yonca, kelp otu, Arnavut darısı ve bostan tohumlarının ekimi için toprağı önceden hazırlamışlardı. Bütün bunları defalarca gözden geçiriyor, ne kadar ürün alabileceğimizi uzun uzun tartışıyorduk. Maşa'nın söylediği her sözü son derecede zekice ve kusursuz buluyordum. Bu, hayatımın en güzel dönemiydi.

Aziz Fomina haftasından hemen sonra Dubeçnaya'dan üç verst uzaklıktaki Kurilovka köyünün küçük kilisesinde evlendik. Maşa her şeyin sade olmasını istedi. Onun isteği üzerine, köylü gençler sağdıcımız oldu. Zangoç tek başına ilahi okudu. Kiliseden küçük, yaysız, sarsıntılı bir at arabasıyla döndük, arabayı Maşa'nın kendisi sürdü. Şehirden yalnızca kız kardeşim Kleopatra'yı davet etmiştik, nikâhtan üç gün önce Maşa ona pusula göndermişti. Kız kardeşim beyaz bir elbise giymiş, eldiven takmıştı. Mutluluktan ve aşırı duygulanmaktan nikâh sırasında

sessizce ağladı. Yüzünü bir annelik, sınırsız bir iyi kalplilik ifadesi kaplamıştı. Bizim mutluluğumuz onu sarhoşa çevirmişti, sanki içine sersemletici bir tütsü çekmiş gibi gülümsüyordu. Nikâh sırasında ona bakarken, dünyada onun için aşktan, dünyevi aşktan daha yüce bir şey olmadığını ve onun gizli gizli, çekine çekine, tutkuyla ve sürekli olarak aşk düşleri kurduğunu anladım. Maşa'yı kucakladı ve öptü, coşkusunu nasıl ifade edeceğini bilemeyerek Maşa'ya benim için:

"O çok iyi kalplidir! O çok iyidir," dedi.

Bizden ayrılmadan önce giysi değiştirip kendi günlük giysilerini giydi. Yalnız konuşmak için beni bahçeye çıkardı.

"Kendisine hiçbir şey yazmadığın için babam çok üzüldü," dedi. "Onun rızasını, hayır duasını almalıydın, fakat işin aslına bakarsan o çok memnun. Bu evliliğin seni bütün toplumun gözünde yücelteceğini, Mariya Viktorovna'nın etkisiyle hayata karşı davranışının daha ciddileşeceğini söylüyor. Akşamları artık yalnızca seni konuşuyoruz, hatta dün senin için 'bizim Misail' dedi. Bu beni çok mutlu etti. Görünüşe bakılırsa bazı planları var, sanırım sana bir yüce gönüllülük örneği göstermek ve ilk önce de barışma amacıyla seninle konuşmak istiyor. Büyük bir olasılıkla birkaç gün içinde buraya, size gelecek."

Kardeşim aceleyle birkaç kez haç çıkararak beni kutsadı ve:

"Eh, tanrı yardımcın olsun, mutlu ol," dedi. "Anyuta Blagovo çok akıllı bir kızdır, senin evliliğin hakkında diyor ki, tanrı onu yeni zorlu bir sınavdan geçirecek. Ne yapacaksın! Aile hayatı sadece mutluluk değil, aynı zamanda ıstırap da demek. Bunsuz olmaz."

Kız kardeşimi geçirmek için Maşa ile birlikte üç verst yaya yürüdük. Geri dönerken âdeta dinleniyormuşuz gibi sessiz ve suskunduk. Maşa elimden tutmuştu, ruhumda bir hafiflik hissediyordum ve artık canım aşktan bahsetmek istemiyordu. Evlendikten sonra birbirimize daha da çok yakınlaştık, dost, akraba olduk. İkimizi bundan böyle hiçbir şey ayıramaz gibi geliyordu bize.

"Kız kardeşiniz sevimli birisi," dedi Maşa. "Fakat uzun süre acı çekmiş gibi bir hali var, babanız korkunç bir adam olmalı."

Ona beni ve kız kardeşimi nasıl yetiştirdiklerini ve çocukluğumuzun gerçekten nasıl bir kalın kafalılık ve işkence ortamında geçtiğini anlattım. Babamın daha kısa bir süre önce bana vurduğunu duyunca irkildi ve bana sokuldu.

"Daha fazla anlatma, korkunç şeyler bunlar," dedi.

Maşa benden artık hiç ayrılmıyordu. Büyük evin üç odasında yaşıyorduk. Akşamları evin boş kısmına açılan kapıyı sağlam bir şekilde kilitliyorduk, sanki orada bilmediğimiz birisi yaşıyordu ve biz ondan korkuyorduk. Ben erkenden, şafakla birlikte kalkıyor, kalkar kalkmaz da hemen işe koyuluyordum. At arabalarını tamir ediyor, bahçede patika yollar açıyor, yağan doluyu kürüyor, evin çatısını boyuyordum. Yulaf ekme zamanı geldiğinde toprağı iki kere sürüp iyice gevşetmeyi deniyor, sonra ekiyordum ve büyük bir dikkat ve sorumlulukla yaptığım bütün bu işlerde işçimizden hiç de kötü değildim. Çok yoruluyordum, yağmurdan ve şiddetli soğuk rüzgârdan uzun süre yüzüm ve ayaklarım yanıyordu, buna rağmen geceleyin uyurken rüyama sürülmüş toprak giriyordu. Ancak tarla işleri bana çekici gelmiyordu. Tarımla uğ-

raşmayı ne biliyor ne de seviyordum. Belki de bu atalarımın toprak sahibi olmamalarından ve damarlarımda saf kentli kanı dolaşmasından ileri geliyordu. Doğayı şefkatle seviyordum; tarlaları, çayırları, bostanları da seviyordum, fakat kara sabanıyla toprağı altüst eden, zavallı atını durmadan sıkıştıran mujik, ıslak ve hırpani kılığı, öne doğru gerilmiş boynuyla benim için hep kaba, vahşi, çirkin kuvvetin bir ifadesi olmuştur. Onun biçimsiz hareketlerini izlerken her seferinde istemeden insanoğlunun daha ateşi keşfetmeden önceki, uzak geçmişte kalan masalımsı hayatını düşünmeye başlarım. Köyün büyükbaş sürüsüyle gezen azgın boğa ve tırnaklarıyla tok sesler çıkararak köyün içinde hızla şuraya buraya koşuşup duran atlar içime korku salardı ve ister boynuzlu bir koç, ister erkek bir kaz, ya da bağlı bir köpek olsun, azıcık iri, güçlü ve kızgın olan her şey bana aynı o kaba, vahşi gücün birer ifadesi olarak görünürdü. Bu önyargı içimde, özellikle kötü havalarda, sürülmüş siyah tarlaların üzerinde ağır bulutların asılı olduğu zamanlarda daha güçlü şekilde kendini belli ederdi. En önemlisi de, tarla sürerken ya da tohum ekerken eğer iki üç kişi dikilip benim bu işi nasıl yaptığımı seyrediyorsa, bendeki o işin kaçınılmaz ve gerekli olduğuna dair algı kaybolmaya başlıyor ve bana sanki iş yapmıyor da, kendi kendime eğleniyormuşum gibi geliyordu. Dolayısıyla, tarım yerine avluda herhangi bir işle uğraşmayı tercih ediyordum; çatı boyamak kadar sevdiğim başka bir iş yoktu.

Bahçenin ve çayırın içinden geçerek değirmenimize gidiyordum. Değirmeni, Kurilovka köyünden, yakışıklı, esmer, gür, siyah sakallı mujik Stepan kiralamıştı. Pehlivan görünüşlü birisiydi. Kârsız ve sıkıcı bulduğu değirmenci-

liği sevmiyordu; değirmende yaşamasının sebebi evinden uzak olmak istemesiydi. O aynı zamanda bir saraçtı, etrafında her zaman hoş bir katran ve deri kokusu olurdu. Konuşmayı sevmezdi, uyuşuk ve tembeldi. Nehrin kıyısında ya da eşikte oturur, durmadan "u-lyu-lyu" diye şarkı mırıldanırdı. Bazen Kurilovka'dan karısı ve kaynanası onu görmeye gelirlerdi. Her ikisi de beyaz tenli, baygın bakışlı, yumuşak huylu kadınlardı. Stepan'ı yerlere kadar eğilerek selamlar ve ona "Siz, Stepan Petroviç" diye hitap ederlerdi. O ise kadınların selamına ne bir hareketle ne de bir sözle yanıt verir, yanda, kıyıda oturarak alçak sesle "u-lyu-lyu" diye mırıldanırdı. Sessizlik içinde bir saat geçer, iki saat geçerdi. Sonunda karısı ve kaynanası aralarında fısıldaşarak kalkar ve bir süre daha, belki dönüp kendilerine bakar ümidiyle Stepan'ı seyrederlerdi. Sonra yine yerlere kadar eğilerek, tatlı, şarkı söyler gibi bir sesle:

"Hoşça kalın, Stepan Petroviç!" diyerek giderlerdi.

Stepan, arkalarından, kadınların getirdiği içlerinde simit ya da gömlek türü şeylerin bulunduğu bohçaları kaldırırken onların gittiği yöne bakarak:

"Kadın milleti!" diye iç geçirirdi.

İki ayrı altlı üstlü öğütücü taşın bulunduğu değirmen hem gündüz hem de gece çalışırdı. Stepan'a yardım ederdim. Bu iş çok hoşuma giderdi, Stepan bir yere gittiğinde severek onun yerine ben bakardım.

XI

ILIK VE AÇIK HAVALARI ıslak, çamurlu günler izledi; bütün mayıs boyunca yağmur yağdı, hava soğuk oldu. Değirmen taşlarının ve yağmurun gürültüsü insanı uyuşukluğa sevk eder, uykusunu getirirdi. Ayrıca, döşemenin

titremesi ve un kokusu da uyutucu bir etki yaratırdı. Karım üzerinde kısa kürk gocuğu, ayaklarında erkek galoşları ile günde iki kez değirmene uğrar ve hep aynı şeyleri söylerdi:

"Buna da yaz diyorlar! Ekim ayından daha beter!"

Birlikte çay içiyor, kaşa pişiriyor ya da saatler boyunca yağmurun kesmesini bekleyerek sessizce oturuyorduk. Bir keresinde Stepan panayıra gittiğinde Maşa tüm geceyi değirmende geçirdi. Birlikte uyandık; siyah yağmur bulutları tüm gökyüzünü kapladığı için saatin kaç olduğunu kestirmek imkânsızdı, yalnızca, Dubeçnaya'da uykulu uykulu öten horozların ve çayırda bağırıp çağrışan bıldırcın kılavuzlarının sesleri duyuluyordu. Daha çok erkendi... Karımla birlikte yürüyüp gölete indik, Stepan'ın biz gelmeden önce suya bıraktığı av sepetini çekip çıkardık. İçinde büyük bir tatlı su levreğiyle kollarıyla yukarı doğru tırmanmaya çalışan bir yengeç vardı.

"Onları geri bırak," dedi Maşa. "Bırak onlar da mutlu olsun."

Çok erken kalktığımız ve sonra da gün içinde hiçbir iş yapmadığımız için gün bana çok uzun gelmişti, hayatımın en uzun günüydü. Akşama doğru Stepan geldi ve ben de eve, malikâneye döndüm.

"Bugün baban geldi," dedi Maşa.

"Peki, nerede?" diye sordum.

"Gitti. Onu kabul etmedim."

Hiçbir şey söylemeden öylece dikilip durduğumu, babama acıdığımı gören Maşa: "Tutarlı olmak gerek," dedi. "Onu kabul etmedim ve kendisine, bundan sonra artık endişe duymamasını ve bize gelmemesini iletmelerini söyledim."

Bir dakika sonra çiftliğin kapısından çıkmış, babama durumu anlatmak üzere şehrin yolunu tutmuştum. Yol çamurlu ve kaygandı, hava soğuktu. Evlendikten sonra ilk kez böylesine kederleniyordum ve bu uzun, gri günün yorduğu beynimde bir an için "belki de yaşamam gerektiği gibi yaşamıyorum" düşüncesi parlayıp sönüverdi. Üzerime bir bitkinlik çöktü, benliğimi yavaş yavaş ümitsizlik ve uyuşukluk kapladı, hareket etmek, düşünmek istemiyordum. Biraz daha yürüdükten sonra boş ver anlamında elimi salladım ve eve geri döndüm.

Mühendis, sırtında kapüşonlu deri paltosuyla avlunun ortasında duruyordu. Yüksek sesle:

"Mobilyalar nerede?" diye bağırıyordu. "*Empire* stilinde güzel mobilyalar vardı, resimler, vazolar vardı. Şimdiyse tamtakır! Ben malikâneyi mobilyalarıyla birlikte satın almıştım, şeytan mı götürdü onları?"

General hanımının işlerine bakan Moisey elindeki şapkasını buruşturarak mühendisin yanında dikilmiş duruyordu. Yirmi beş yaşlarında, ince, çilli bir yüze ve arsız bakışlı küçük gözlere sahip bir delikanlıydı, sanki uzun süre üzerine yatmış gibi, yanağının birisi diğerinden daha sarkıktı.

Moisey kararsızca:

"Siz, zatıalileri, mobilyasız satın almıştınız. Ben hatırlıyorum," dedi.

Mühendis kızararak ve öfkeden sarsılarak:

"Kes sesini!" diye bağırdı.

Ve haykırışı bahçede yüksek sesle yankılandı.

XII

BAHÇEDE YA DA AVLUDA herhangi bir iş yaptığımda Moisey ellerini arkasına koyarak tembel tembel yanda durur ve o küçücük gözleriyle beni küstahça seyrederdi. Bu beni o denli rahatsız ederdi ki, işi bırakır ve uzaklaşırdım.

Değirmenci Stepan'dan bu Moisey'in generalin dul eşinin sevgilisi olduğunu öğrendik. Kadından borç para istemeye gelenlerin önce Moisey'e başvurduklarını fark etmiştim. Bir keresinde de kapkara bir mujiğin, kömürcü olmalıydı herhalde, Moisey'in ayağına kapandığını görmüştüm. Bazen de borç alan kişiyle fısıldaşarak parayı hanımından habersiz bizzat kendisi veriyordu; bunlara dayanarak onun kendi hesabına, bağımsız çalıştığı sonucuna varmıştım.

Moisey bahçede pencerelerin altında silah atıyor, mahzenden yiyeceklerimizi çalıp götürüyor, izin almadan atlarımızı alıyordu. Bunlar bizi rahatsız ediyor, Dubeçnaya'nın bize ait olduğundan şüpheye düşüyorduk.

Sararıp solan Maşa:

"Gerçekten bu rezillerle daha bir buçuk yıl birlikte yaşamak zorunda mıyız?" diyordu.

Generalin oğlu İvan Çeprakov şehrimizde kondüktör olarak çalışıyordu. Kışın o denli zayıflamış ve güçten düşmüştü ki, bir kadehle sarhoş oluyor, büzüşüp bir kenarda oturuyordu. Kondüktör üniformasını tiksinerek taşıyor ve ondan utanıyordu. Fakat mumları çalıp satabildiği için bu görevi elverişli bir mevki olarak görüyordu. Yeni durumum onda karmaşık duygular doğurmuş, şaşırmış, kıskanmış ve benzeri bir şeyin onun da başına gelebileceğini kuşkuyla ümit etmişti. Maşa'yı hayran ba-

kışlarla seyrediyor, yemeklerde şimdi neler yediğimi soruyor, ince, çirkin yüzünde üzüntülü ve sevimli bir ifade beliriyordu. Âdeta mutluluğumu dokunarak hissediyormuşçasına parmaklarını oynatıyordu. Her dakika sigarasını yakmakla meşguldü, bir sigara yakmak için on kibrit harcadığından, bulunduğu yer anında çöplüğe dönerdi.

"Dinle 'küçük kazanç'," dedi bir gün telaşla. "Beni dinle, sefil hayatım şimdi tam dibe vurdu. En kötüsü de karşına çıkan her asteğmenin 'Hey sen, kondüktör! Sen!' diye bağırabilmesi. Kardeşim, trenlerde türlü çeşitli, çok fazla şey duyup dinledim ve biliyor musun, hayatın iğrenç bir şey olduğunu öğrendim. Hayat beni mahvetti! Trende bir doktor söylemişti, eğer anne baba ahlaksızsa çocukları içkici ya da cani olurmuş. İşte mesele bu!"

Bir keresinde avluda gördüm, yalpalıyordu. Gözleri anlamsız şekilde şuraya buraya kayıyor, güçlükle nefes alıyordu. Gülüyor, ağlıyor ve yüksek ateşli birinin sayıklamalarına benzer şeyler söylüyordu. Dolaşık konuşmasından, sadece, kalabalıkta annesini kaybetmiş bir çocuk gibi ağlayarak söylediği "Anne! Annem nerede!" sözcüklerini seçebildim. Onu bahçeye götürüp bir ağacın altına yerleştirdim, sonra ben ve Maşa sırayla bir gün bir gece başında bekledik. Durumu iyi değildi, Maşa onun solgun, ıslak yüzüne iğrenerek bakıyor ve:

"Gerçekten bu reziller avlumuzda daha bir buçuk yıl yaşayacaklar mı? Bu korkunç bir şey, korkunç!" diyordu.

Ya köylüler! Ne kadar çok üzüntü yaşadık onlar yüzünden! İlk başlarda, mutlu olmayı onca istediğimiz o bahar aylarında nice derin hayal kırıklıkları yaşadık! Karım bir okul yaptırdı. Altmış erkek çocuğu için bir okul planı çizdim ve yerel idareye onaylattım. İdare, okulu bizden yal-

nızca üç verst uzaklıkta bulunan büyük köyde, Kurilovka köyünde yapmamızı tavsiye etti. Dubeçnaya da dâhil dört köyden gelen çocukların okuduğu Kurilovka köyü okulu çok eskiydi ve küçük kalıyordu. Çocuklar okulun küflenmiş döşemeleri üzerinde korka korka yürüyorlardı. Mart ayının sonunda Maşa'yı kendi isteği üzerine Kurilovka köyü okulunun hamisi olarak atadılar. Nisan başında üç kez toplantı yaparak köylüleri, okullarının çok eski ve yetersiz olduğuna, yeni bir okul inşa etmek gerektiğine ikna ettik. Yerel idare üyelerinden birisi ve halk okulları müfettişi de geldi, onlar da ikna oldular. Her toplantıdan sonra köylüler etrafımızı sararak bizden bir kova votka istiyorlardı. Kalabalıkta sıcaktan bunalıyor, kısa sürede bitkin düşüyor, hoşnutsuz ve biraz da bozulmuş olarak evimize dönüyorduk. Neyse sonunda mujikler okulun temelini kazdılar ve inşaat malzemelerini şehirden kendi at ve arabalarıyla taşıyıp getirmeyi taahhüt ettiler. İlkbahar buğday ekiminden hemen sonraki ilk pazar günü temel için tuğla getirmek üzere Kurilovka ve Dubeçnaya'dan arabalar yola çıktı. Şafak söker sökmez yola çıkan arabalar akşam geç saatlerde döndüler. Mujikler sarhoştu ve canlarının çıktığını, yorulduklarını söylüyorlardı.

Aksi gibi, yağmur ve soğuk bütün mayıs boyunca devam etti. Yollar bozuldu, çamur deryasına döndü. Şehirden dönen at arabaları genellikle bizim avluya uğruyorlardı, ne korkunç bir çileydi bu! İşte giriş kapısında geniş karınlı bir at göründü, ön ayaklarını genişçe açmış, avluya girmeden önce etrafı selamlarcasına eğiliyor. On iki arşınlık yaş, kaygan tomruklar taşıyan araba zar zor içeri girebiliyor. Arabanın yanında, yağmurdan korunmak için yağmurluğuna bürünmüş, eteğini kemerine sokuş-

turmuş bir mujik önüne bakmadan ve su birikintisinin etrafını dolaşmadan doğruca ileri yürüyor. Tahta yüklü başka bir araba gözüküyor, derken tomruk yüklü bir üçüncüsü ve dördüncüsü... Evin önü yavaş yavaş atlarla, tomruklarla, tahtalarla doluyor. Mujikler ve başları sarılı, etekleri yukarı toplanmış köylü kadınları pencerelerimize doğru öfkeyle bakıyorlar, gürültü, şamata ederek ev sahibi hanımefendinin çıkıp kendileriyle görüşmesini istiyorlar. Kaba küfürler havalarda uçuşuyor. Moisey kenarda ayakta durmuş seyrediyor, onun bizim içine düştüğümüz bu rezaletten çok büyük bir zevk aldığını tahmin ediyoruz.

"Artık malzeme getirmeye gitmeyeceğiz," diye bağırıyor mujikler. "Gidip hanımefendinin kendisi taşısın."

Rengi atmış, şaşkına dönmüş Maşa şimdi zorla eve gireceklerini düşünerek onlara yarım kova votka gönderiyor. Bundan sonra gürültü şamata diniyor ve uzun tomruklar gerisin geri, birbiri ardına avludan sürütülerek çıkarılıyor.

Okul inşaatına gitmeye hazırlandığımda karım endişeyle:

"Mujikler kudurmuş," dedi. "Sakın sana kötü bir şey yapmasınlar. Hayır, dur, ben de seninle geleceğim."

Ve Kurilovka'ya birlikte gittik. Marangozlar bizden bahşiş istedi. Duvarları oluşturacak kütükler artık hazırdı, temel atılabilirdi, fakat duvarcılar gelmemişti. İş gecikiyordu ve marangozlar söylenmeye başlıyordu. Duvarcılar geldiğindeyse kumun olmadığı anlaşıldı. Nasıl olmuşsa kuma ihtiyaç duyulacağı gözden kaçmış. Çaresiz durumumuzdan yararlanan mujikler kumun arabasına otuz kapik istediler, oysa inşaatla kumun çıkarıldığı nehrin arası dörtte bir versten daha fazla değildi. Beş yüz at

arabası kuma ihtiyaç olacağını söylediler. Anlaşmazlıkların, küfür ve kavganın, isteklerin sonu bir türlü gelmiyordu. Karım çileden çıkmıştı.

Taş işini üstlenen yetmiş beş yaşındaki ihtiyar Tit Petrov, Maşa'nın koluna girerek:

"Buraya bak sen! Buraya bak!" dedi. "Yeter ki sen bana kum getir, senin işinin peşine derhal on adamımı koşturacağım, iki günde hazır olacak. Buraya bak!"

Neyse kumu getirdiler. İki gün geçti, dört gün, bir hafta geçti, temelin yükselmesi gereken yerde hâlâ kocaman bir hendek vardı.

"Çıldırırsın!" diyordu karım telaş içinde. "Nasıl bir halk bu böyle! Nasıl bir halk!"

Tam bu kargaşanın ortasında Mühendis Viktor İvanıç bizi ziyarete geldi. Beraberinde içi şarap ve meze dolu bir koli getirmişti. Uzun uzun yemek yedi ve uyumak için terasa uzandı. Öylesine horluyordu ki, işçiler başlarını sallayarak:

"Vay anasını!" diye söylendiler.

Maşa onun gelişinden hoşlanmamıştı, ona inanmıyordu. Bir yandan da ona akıl danışıyordu. Öğle yemeği sonrasında uykusunu iyice alarak uyanan mühendis kötü bir ruh haliyle kalktı, bizim tarımsal faaliyetlerimizle ilgili olumsuz şeyler söyledi. Şu ana kadar kendisini büyük zarara uğratan Dubeçnaya'yı aldığına pişman olduğunu dile getirdi. Zavallı Maşa'nın yüzüne bir hüzün çöktü. Babasına şikâyette bulundu, o ise esneyerek, mujikleri kırbaçlamak gerektiğinden bahsetti.

Evliliğimizi ve hayatımızı komedi olarak adlandırdı, bunların gelip geçici bir heves ve şımarıklık olduğunu söyledi.

Babası Maşa hakkında bana:

"Daha önce de benzer şeyler yaşamıştı," diye anlatmaya başladı. "Bir keresinde kendini bir opera şarkıcısı olarak görmüş, beni terk etmişti; onu iki ay aradım azizim, sırf telgraflar için bin ruble harcadım."

Artık beni eskiden olduğu gibi, tarikatçı ya da boyacı beyefendi olarak çağırmıyor, işçilik hayatımı onaylayıcı sözler söylemiyordu. Bunun yerine:

"Tuhaf bir insansınız!" diyordu. "Normal bir insan değilsiniz! Geleceği okumaya cüret edemem, ama sonunuz kötü olacak!"

Maşa geceleri iyi uyuyamıyordu. Yatak odamızın penceresinde oturur, düşüncelere dalardı. Akşam yemekleri sırasında artık o kahkahalardan, tatlı tatlı nazlanmalardan, cilvelerden eser yoktu. Üzülüyordum. Yağmur yağdığında her damlası bir saçma gibi kalbime saplanıyordu, Maşa'nın önünde diz çöküp kötü hava için özür dilemeye hazırdım. Avluda mujikler gürültü yaptığında da kendimi suçlu görüyordum. Aynı yerde kımıldamadan oturup, saatlerce Maşa'nın ne kadar mükemmel, ne kadar olağanüstü bir insan olduğunu düşünüyordum. Onu tutkuyla seviyordum, onun yaptığı ve konuştuğu her şey beni büyülüyordu. Sakin, masabaşı işlerle uğraşmaya eğilimliydi; uzun süre okuyabiliyor, bir konuyu araştırabiliyordu. Tarımı yalnızca kitaplardan öğrenen Maşa bilgisiyle herkesi şaşırtıyordu. Yaptığı tavsiyelerin hepsi işe yaradı, hiçbiri boşa gitmedi. Ve her şeyinde ne büyük bir yüce gönüllülük, beğeni ve iç huzuru vardı! Yalnızca çok iyi eğitim görmüş insanlarda bulunan türden bir iç huzuru!

Sağlıklı, yüksek bir zekâya sahip bu kadın için, entipüften kaygılar ve kavga gürültüyle dolu bu düzensiz, ka-

rışık ortam çok acı vericiydi. Buna kendi gözümle tanık oluyor ve geceleri uyuyamıyordum. Kafamda durmadan çözüm arıyordum; boğazıma bir şey düğümleniyordu, ağlayacak gibi oluyordum. Ne yapacağımı bilemeden çırpınıp duruyordum.

Atı dörtnala koşturarak şehre gidiyor, Maşa'ya kitap, gazete, şekerleme ve değişik çiçekler getiriyordum. Stepan'la birlikte balık tutuyor, lota balığı yakalamak ve akşam masamızı çeşitlendirmek için saatler boyunca yağmur altında boğazıma kadar soğuk sular içinde dolaşıyordum. Kendimi küçük düşürerek mujiklerden gürültü etmemelerini rica ediyor, onlardan çeşitli şeyler satın alıyor, onlara votka veriyor ya da vaatlerde bulunuyordum. Daha da neler, ne aptallıklar yaptım ben!

Nihayet yağmurlar kesildi, toprak kurudu. Sabah saat dörtte uyanıyorsun, bahçeye çıkıyorsun, çiçeklerin üzerindeki çiy taneleri parıldıyor, kuşlar, böcekler ötüşüyor, cıvıldaşıyor, gökte tek bir bulut bile yok. Bahçe ne kadar da güzel, çayır ve nehir de öyle! Fakat öte yanda mujiklerle, yük arabalarıyla, mühendisle ilgili o anılar!

Yulaf ekinine bakmak için Maşa'yla birlikte arabayla yarış yolunu izleyerek tarlalara açıldık. Atları Maşa sürüyordu, ben arkada oturuyordum. Omuzları yukarı kalkıktı ve rüzgârda saçları savruluyordu.

Maşa, karşı yönden gelenlere:

"Sağdan gitsene," diye bağırıyordu.

Ona bir keresinde:

"Posta arabası sürücülerine benziyorsun," demiştim.

"Gerçekten, olabilir!" diye yanıtlamıştı. "Ne de olsa dedem, mühendisin babası yani, bir posta arabası sürücüsüydü." Bana dönerek, "Bunu bilmiyor muydun?" diye

sormuş ve hemen arkasından posta arabacılarının nasıl bağırdıklarını, nasıl şarkı söylediklerini taklit etmişti.

Onu dinlerken içimden:

"Tanrıya şükürler olsun! Tanrıya şükürler olsun!" diye geçirmiştim.

Ve yine mujiklerle, yük arabalarıyla, mühendisle ilgili o anılar...

XIII

DOKTOR BLAGOVO bisikletiyle çıkageldi. Kız kardeşim de sık sık gelmeye başladı. Fiziksel iş ve kol emeğiyle, ilerlemeyle, uzak gelecekte insanoğlunu bekleyen o esrarengiz X ile ilgili sohbetler yeniden başladı. Doktor, tartışmalarımıza engel olduğu için bizim tarımsal faaliyetlerimizi sevmiyordu. Toprağı sürme, ekin biçme, danaları otlatma gibi şeylerin özgür insana layık işler olmadığını, bu türden kaba hayatta kalma yöntemlerinin zamanla hayvanlara ve makinelere terk edileceğini ve insanların yalnızca bilimsel inceleme ve araştırmalarla uğraşacağını söylüyordu. Kız kardeşimse eve erken dönmesi için sürekli olarak izin istiyor, akşam geç saatlere kaldığı ya da bizde gecelemek zorunda kaldığı durumlarda endişeleri bitmek tükenmek bilmiyordu.

"Aman tanrım, hâlâ ne kadar çocuksunuz! Artık gülünç oluyor," diyordu Maşa sitem ederek.

"Evet, gülünç," diye onaylıyordu kardeşim. "Gülünç olduğunu kabul ediyorum, fakat kendimle mücadele etmeye gücüm yetmiyorsa ne yapabilirim? Yanlış yaptığımın farkındayım."

Alışık olmadığım için ot biçimi sırasında bütün gövdem ağrıdı. Bizimkilerle akşam terasta otururken sohbet

sırasında birdenbire uykuya dalıyordum ve bana yüksek sesle gülüyorlardı. Uyandırıp akşam yemeği için masaya oturtuyorlardı, fakat gözlerim yine ağırlaşıyor, sanki baygınlık geçiriyormuşum gibi ışıkları, yüzleri, tabakları görüyor, sesleri duyuyor ama konuşulanları anlamıyordum. Sabah erkenden kalkarak hemen tırpana sarılıyor ya da inşaata gidiyordum ve bütün gün boyunca çalışıyordum.

Tatil günleri evde kaldığımda karımın ve kız kardeşimin benden bir şeyler sakladıklarını ve hatta benden uzak durmaya çalıştıklarını seziyordum. Karım benimle ilişkilerinde yine eskisi gibi sevecendi, ancak bana açmadığı bazı düşünceleri olduğunu görüyordum. Köylülere karşı duyduğu kızgınlığın arttığı, onun için hayatın giderek daha çetin hale geldiği konusunda herhangi bir şüphe yoktu, üstelik bana artık dert yanmıyor, şikâyette bulunmuyordu. Şimdi artık doktorla sohbet etmeye benimle sohbet etmekten daha hevesli gözüküyordu, bunun nedenini anlayamıyordum.

Vilayetimizde bir gelenek vardı, ot biçimi ve hasadın kaldırılması sırasında bütün çalışanlar akşamları toprak sahibi beyin avlusunda toplanırlardı ve onlara votka ikram edilirdi. Genç kızlar bile birer kadeh içerdi. Biz bu geleneğe uymuyorduk; ırgatlar ve köylü kadınlar akşam geç saatlere kadar avluda toplanıp votka bekler ve sonra küfürler savurarak dağılırlardı. Bu esnada Maşa merhametsizce kaşlarını çatarak sessizce oturur ya da alçak sesle doktora:

"Vahşi insanlar! Peçenekler!" derdi.

Okulda olduğu gibi köyde de yeni gelen birisini pek hoş karşılamazlar, ona neredeyse düşmanca davranırlar. Bizi de aynen böyle karşıladılar. İlk zamanlar bize, sırf

parasını yatıracak yer bulamadığı için kendisine çiftlik satın almış aptal ve safdil kimseler olarak bakıyorlardı. Bize gülüyorlardı. Mujikler ormanımızda hatta bahçemizde kendi sığırlarını otlatıyordu; atlarımızı, ineklerimizi sürüp köylerine götürüyor, sonra gelip sözüm ona ekinlerine verilen zararı karşılamamızı istiyorlardı. Yediden yetmişe bir araya gelip avlumuzda toplanır, bizim, güya Bışeevki ya da Semenihi diye bilinen tarlalarda ekin biçerken kendi sınırımızı aştığımızı, onlara ait yerleri biçtiğimizi büyük bir şamatayla iddia ederlerdi. Ve biz kendi sınırlarımızı henüz tam olarak bilemediğimiz için sözlerine inanarak onlara ceza öderdik. Sonra hata yapmadığımız, kendi tarlamızı biçtiğimiz ortaya çıkardı. Bize ait ormandaki genç ıhlamur ağaçlarını sökmüşlerdi. Dubeçnaya'lı paragöz, kaçak votka satan bir mujik bizim işçileri parayla satın alarak, onlarla birlikte bizi akla gelebilecek en alçak biçimde kandırdı. Arabalarımızdaki yeni tekerleri eskileriyle değiştirdi, sabanda kullandığımız hamutları çalıp bize geri sattı ve buna benzer başka şeyler... En utanç verici olanlarıysa Kurilovka'daki okul inşaatında yaşananlardı. Köylü kadınlar geceleri tahtaları, tuğlaları, çinileri, demirleri çalıyordu. Köy muhtarı tanıklar eşliğinde evlerde arama yaptırdı, köy meclisi her sanığa iki ruble ceza kesti. Sonra toplanan bu ceza paralarıyla hep birlikte bira içtiler.

Maşa bunu duyduğunda öfkesinden kudurarak, doktora ya da kız kardeşime:

"Hayvanlar! Korkunç bir şey! Korkunç!" diye dert yanmıştı.

Maşa'nın, okul inşaatı işine giriştiği için pişman olduğunu söylediğine pek çok kez tanık oldum.

Doktor onu:

"Lütfen, şunu anlayın," diye ikna etmeye çalışıyordu, "eğer bir okul yaptırıyor ya da genel olarak bir hayırseverlik yapıyorsanız, bunu mujikler için yapmıyorsunuz, kültür adına, gelecek adına yapıyorsunuz. Mujikler ne kadar kötü iseler, okul yapmak için o kadar güçlü nedenlerimiz var demektir. Bunu anlayın!"

Ancak doktorun sesinde bir kararsızlık seziliyordu ve ben, Maşa'nın da onun da mujiklerden nefret ettiğini düşünüyordum.

Maşa sık sık değirmene gidiyor ve beraberinde kız kardeşimi de götürüyordu. İkisi de gülerek değirmene Stepan'ın ne kadar yakışıklı olduğunu görmeye gittiklerini söylüyorlardı. Meğer Stepan yalnızca erkeklerle ilişkilerinde uyuşuk ve konuşmayı sevmeyen birisiymiş, kadınların yanında çekinmiyor, serbest davranabiliyor, ara vermeksizin konuşabiliyormuş. Bir keresinde nehre yıkanmaya gittiğimde istemeden sohbetlerine kulak misafiri oldum. Maşa ve kız kardeşim, her ikisi de beyaz giysiler içinde kıyıda bir söğüt ağacının geniş gölgesinde oturuyorlardı. Stepan ise ellerini arkasına atmış yanda ayakta duruyor ve anlatıyordu:

"Mujikler insan mı? İnsan değiller, özür dilerim, birer vahşi hayvan, birer şarlatan onlar. Bir mujik nasıl bir hayat yaşar? Yalnızca yer ve içer, yeter ki yiyecekler biraz ucuz olsun; meyhanede çılgınca, boğazını yırtarcasına bağırır; ne güzel bir sohbet ne kibar bir davranış ne bir yol yordam, yalnızca görgüsüzlük, kabalık! Kendisi kir pas içinde, karısı da çocukları da kir pas içinde, oturduğu, yattığı yer de öyle. Şçi çorbasının içinden patatesi parmaklarıyla yakalayıp çıkarır, içine hamamböceği düşmüş kvası içer, onu üfleyerek uzaklaştırmaz bile!"

"Yoksulluk işte, ne yaparsın!" dedi kız kardeşim.

"Ne yoksulluğu! Mutlaka ihtiyaç diye bir şey var, ama ihtiyaçtan ihtiyaca fark var hanımefendi. Eğer bir insan, diyelim hapisteyse ya da körse, ayağı kesilmişse, tanrı kimselere göstermesin, o insan gerçekten zor durumdadır. Ancak, gözü olan, eli ayağı olan, gücü olan, tanrısı olan, dışarıda, özgür, aklı yerinde birisinin başka neye ihtiyacı olabilir ki? Şımarıklık, hanımefendi, cahillik bu, fakat yoksulluk değil! Siz, diyelim, eğitim görmüş iyi beyler ya da hanımefendilersiniz, yardımseverlik duygularıyla mujiğe yardım etmek istiyorsunuz, o ise sizin paranızı kendi rezil yaşayışına uygun şekilde içkiye yatırıyor ya da daha da kötüsü, gidip bir meyhane açıyor ve sizin paranızla halkı soymaya başlıyor. Siz yoksulluk diye buyurdunuz. Sanki zengin mujik daha mı iyi yaşıyor? Özür dilerim, o da yine aynı şekilde bir domuz gibi yaşıyor. Kaba, yaygaracı, kalın kafalı, şiş ve kırmızı yüzlü, eni boyunu geçmiş... Şeytan diyor, iyice gerin ve alçağın yüzüne bir tane patlat! İşte, Dubeçnaya'lı Larion zengin birisi, ancak sizin ormandaki ıhlamur ağaçlarının kabuklarını gizlice soyma* işinde yoksul mujiklerden hiç de geride kalmıyor. Kendisi küfürbaz, çocukları dâ küfürbaz, kafayı iyice çekince su birikintisine burun üstü düşüyor ve orada öylece uyuyakalıyor. Onların ciğeri beş para etmez, hanımefendi. Köyde onlarla birlikte yaşamak tıpkı cehennemde yaşamak gibidir. Köy beni dişlerimden tutup yakalamıştı, ama göklerin efendisi yüce tanrım sayesinde karnım tok, sırtım pek; askerlik görevimi süvari olarak tamamladım, üç yıl köy muhtarlığı yaptım. Şimdi özgür bir Kazak'ım, nerede istiyorsam orada yaşıyorum.

* Ağaç kabuklarından ayakkabı, çarık yapılıyordu. *–çev.*

Köyde yaşamak istemiyorum ve kimsenin beni buna zorlama hakkı yoktur. Karın var diyorlar. İzbemde karımla birlikte yaşamak zorunda olduğumu söylüyorlar. Nedenmiş? Ben onun parayla tutulmuş adamı değilim ki!"

"Söyler misin Stepan, siz aşk evliliği mi yaptınız?" diye sordu Maşa.

Stepan gülerek:

"Bizim köyde ne tür bir aşk olabilirmiş?" diye yanıtladı. "Hanımefendiler eğer bilmek isterseniz, bu aslında ikinci evliliğim. Ben Kurilovka'lı değilim, Zalegoşço'danım. Kurilovka'ya sonradan damat olarak geldim. Biz beş kardeşiz, babam toprağını bizim aramızda paylaştırmak istemedi. Ben de saygılarımı sunarak evden ayrıldım, yapım böyleydi. Yabancı bir köye iç güveyi girdim. İlk karım genç yaşta öldü."

"Neden öldü?"

"Aptallıktan. Ağlıyordu, durmadan sebepsiz yere ağlıyordu ve bu yüzden zayıf düştü. Güzelleşmek için her türlü bitkiyi kaynatıp içiyordu, muhtemelen iç organlarına zarar verdi. İkinci karımsa Kurilovka'dandır. Nasıl birisi mi, köylü kadın, mujiçka* işte, başka da bir şey değil! Onu bana istediklerinde, gençliği, beyaz teni ve ailece temiz pak yaşayışları beni cezbetmişti. Annesi tıpkı kendilerini kırbaçlatanlar tarikatına mensup birisi gibiydi ve kahve içerdi; her şeyden önemlisi, temizce yaşamalarıydı. Neyse evlendik, ertesi gün yemeğe oturduk, kaynanama bana bir kaşık uzatmasını söyledim. Bakıyorum, kaşığı önce parmaklarıyla siliyor, sonra uzatıyor. İşte, al sana güzel bir temizlik anlayışı diye düşündüm. Bir yıl onlarla birlikte yaşadım ve sonra evi terk ettim."

* Köylü kadın, "mujik"in dişil hali. *-çev.*

Kısa bir aradan sonra Stepan devam etti:

"Belki de şehirli birisiyle evlenmeliydim. Karı, kocasının yardımcısıdır derler. Benim yardımcıya ne ihtiyacım var; ben kendi kendime yardım ediyorum. Yeter ki sen benimle konuş, ama öyle te-te-te diye değil, ayrıntılı olarak ve içten sohbet et. Güzel bir sohbet olmadan o hayata hayat mı denir!"

Stepan ansızın susuverdi ve hemen peşinden onun o sıkıcı, tekdüze "u-lyu-lyu-lyu" nakaratı duyulmaya başlandı. Demek ki beni gördü...

Maşa değirmene sık sık gidiyor ve Stepan'la sohbet ediyordu, bundan keyif aldığı açıktı. Stepan mujikleri öylesine yürekten ve ikna edici bir şekilde eleştiriyor, onlara öyle sövüp sayıyordu ki, bu Maşa'yı cezbediyordu. Maşa değirmenden eve döndüğünde bahçeye göz kulak olan gelgit akıllı mujik her seferinde ona:

"Köylü kızı Palaşka! Merhaba köylü kızı Palaşka!" diye bağırır ve peşinden köpek gibi havlardı:

"Hav! Hav!"

Maşa durur, sanki onun havlamalarında kendi düşüncelerine bir yanıt bulmuş gibi delinin yüzüne dikkatlice bakardı. Muhtemelen deli de Maşa'yı tıpkı Stepan'ın küfürleri gibi cezbediyordu. Maşa'yı evde, köyün kazlarının bostana girip lahanaları mahvettiği ya da Larion'un atların dizginlerini çaldığı türünden çeşitli haberler beklerdi. Maşa omuzlarını silker, alaylı alaylı gülümseyerek:

"Siz bu insanlardan başka ne bekliyordunuz ki?" derdi.

Maşa hiddetlenip köpürüyor, yüreğinde nefret köpükleri birikiyordu. Bu arada ben mujiklere alışmış, kendimi onlara her geçen gün daha yakın hissetmeye başlamıştım. Bunların çoğunluğu sinirli, öfkeli ve aşağılanmış in-

sanlardan oluşuyordu. Hayal güçleri bastırılmış, ufukları dar, iç karartıcı ve cahil insanlardı. Düşünceleri, düşleri her zaman hep aynı şeyler üzerineydi: gri toprak, gri günler, kara ekmek. Güya kurnazlık yaparlardı, ama tıpkı sayı saymasını bilmeyen, yalnızca kafalarını ağacın arkasına saklayıp gövdelerini açıkta bırakan kuşlar gibiydiler. Yirmi ruble yevmiyeyle bize ot biçmeye gelmek istemezler, ama yarım kova votkaya gelirlerdi, oysa yirmi rubleye dört kova votka satın alabilirlerdi. Evet, pislik de, ayyaşlık da, kabalık da, aldatma da bir gerçekti, ancak tüm bunlara rağmen mujik hayatının genel olarak bazı sarsılmaz, sağlam temellere dayandığı hissediliyordu. Karasabanının arkasından giden mujik biçimsiz bir vahşi yaratığa ne kadar benzerse benzesin, zihnini votkayla ne kadar çok sersemletirse sersemletsin, yakından baktığınızda yine de onda, örneğin Maşa'da ve doktorda olmayan, gerekli ve çok önemli bir şeyin var olduğunu göreceksiniz; bu, onun, yeryüzünde esas olan şeyin adalet ve doğruluk olduğuna, kendisinin ve bütün halkın kurtuluşunun yalnızca adalet ve doğrulukla mümkün olabileceğine olan inancıdır. Ve bu yüzden mujik dünyada en çok adil oluşu, haklılığı sever. Karıma, kendisinin camdaki lekeyi gördüğünü, ama camı göremediğini söylüyorum; yanıt olarak ya susuyor ya da Stepan gibi "u-lyu-lyu-lyu" diye şarkı mırıldanıyor... Bu iyi yürekli, zeki kadının öfkeden benzinin attığını ve titrek ses tonuyla doktorla ayyaşlık ve sahtekârlık üzerine konuştuğunu görünce kafam karışıyor ve onun unutkanlığına şaşıp kalıyorum. Maşa, nasıl olur da babasının, yani mühendisin votka içtiğini, hem de çok çok içtiğini ve Dubeçnaya'yı satın aldığı parayı bir dizi hayâsız ve vicdanlara sığmayan sahtekârlıkla elde ettiğini unutabilirdi? Evet, nasıl unutabilirdi?

XIV

KIZ KARDEŞİM özenle benden gizli tuttuğu, kendisine özgü hayatını sürdürüyordu. Maşa'yla sık sık fısıldaşırlardı. Ben yanına yaklaştığımda hep büzülüp geri çekiliyor, gözlerinde suçlu ve yalvaran bir ifade beliriyordu. Ruhunun derinliklerinde onu korkutan ya da utandıran bir şeylerin olup bittiği açıkça belli oluyordu. Benimle bahçede karşılaşmamak ya da baş başa kalmamak için sürekli olarak Maşa'nın yakınında dolaşıyordu. Onunla çok seyrek, yalnızca yemeklerde konuşma imkânı bulabiliyordum.

Bir keresinde inşaattan dönmüş, bahçede sessizce yürüyordum. Hava kararmaya başlamıştı. Kız kardeşim beni fark etmeksizin ve ayak seslerimi duymaksızın yaşlı, büyük elma ağacının civarında tıpkı bir hayalet gibi en ufak bir ses çıkarmadan geziniyordu. Üzerinde siyah giysiler vardı; yere bakarak, düz bir çizgi üzerinde ileriye ve geriye doğru hızla yürüyordu. Ağaçtan bir elma düştü, çıkan sesten irkildi, durdu ve ellerini şakaklarına bastırdı. Tam bu sırada onun yanına gittim.

Ansızın bir şefkat ve sevgi seli yüreğimi doldurdu, gözlerim nemlendi ve her nedense annemizi, çocukluğumuzu hatırladım, onu omuzlarından tuttum ve öptüm.

"Neyin var?" diye sordum. "Acı çekiyorsun, uzun zamandan beri bunun farkındayım. Neyin var, lütfen söyle!"

"Korkuyorum..." dedi titreyerek.

"Neyin var?" diye tekrarlayarak öğrenmeye çalıştım. "Tanrı aşkına, samimi ol!"

"Olacağım, açık yürekli olacağım, sana tüm gerçeği anlatacağım. Senden bir şey saklamak benim için çok ağır, azap verici bir şey. Misail, ben âşığım..."

Konuşmasını fısıldayarak sürdürdü:

"Seviyorum, seviyorum... Mutluyum, peki ama neden böyle korkuyorum?"

Ayak sesleri duyuldu, ağaçların arasından üzerinde ipek gömleği, ayaklarında uzun çizmeleriyle Doktor Blagovo göründü. Belli ki, burada, elma ağacının altında buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Kız kardeşim doktoru görünce ani, sert bir hareketle onun üzerine atıldı, sanki doktoru ondan zorla ayırıyorlarmış gibi acı veren bir çığlık kopardı:

"Vladimir! Vladimir!"

Doktora iyice sokuldu, büyük bir hırsla, şevkle onun yüzüne baktı. Kız kardeşimin son zamanlarda ne kadar zayıfladığını ve sararıp solduğunu yalnızca bu an fark edebildim. Bu, özellikle onun çok eskiden beri bildiğim dantel yakalığından belli oluyordu, yakalık onun ince, uzun boynunda hiçbir zaman şimdiki kadar bol durmamıştı.

Doktor şaşırıp bocaladı, fakat hemen kendini toparladı. Kardeşimin saçlarını okşayarak:

"Tamam, tamam..." dedi. "Böyle sinirlenecek ne var? Görüyorsun işte, geldim."

Mahcup bir eda ile birbirimizi süzerek öylece suskun durduk. Sonra üçümüz birlikte yürüdük. Doktorun bana hitaben söylediklerini işitebiliyordum:

"Kültürlü, medeni bir hayat bizde henüz başlamamıştır. Yaşlılar, şimdilerde hiçbir şey yoksa da, kırklı ya da altmışlı yıllarda bazı şeylerin var olduğunu iddia ederek kendilerini avutabiliyor. Ama onlar yaşlı; oysa sizle ben genciz, *marasmus senilis** henüz beyinlerimize dokunmadı. Bu tür illüzyonlarla kendimizi avutamayız. Rusya'nın

* (*Lat.*) "Yaşlılıktan ileri gelen takatsizlik." –*Rus. ed.*

başlangıcı 862 yılıdır, medeni Rusya'nın başlangıcı ise anladığım kadarıyla henüz gelmemiştir."

Söylenenlerin anlamını düşünecek halde değildim. Acayip bir şey ama kız kardeşimin âşık olabileceğine, yabancı birinin koluna girerek böyle yürüyebileceğine ve onun yüzünü sevecenlikle seyredebileceğine inanmak istemiyordum. Kız kardeşim, bu sinirli, korkutulmuş, sindirilmiş, özgürlükten uzak tutulmuş yaratık, evli ve çocuklu bir adamı seviyordu! Bir şeye acıyordum ama tam olarak neye acıdığımı bilemiyordum. Doktorun bizimle oluşu her nedense artık hoşuma gitmiyordu ve onların bu aşklarından ne çıkabileceğini bir türlü kestiremiyordum.

XV

OKULUN KUTSANMASI töreni için Maşa'yla Kurilovka'ya gittik. Çevreyi seyreden Maşa alçak sesle:

"Sonbahar, sonbahar, sonbahar..." diye iç geçirdi. "Yaz gelip geçti, kuşlar artık yok, yeşillik olarak sadece söğütler kaldı."

Evet, yaz sona ermişti. Berrak, ılık günler daha devam ediyordu ama sabahları serin oluyordu, çobanlar koyun postundan gocuklarını giymeye başlamışlardı. Bahçede yıldız çiçekleri üzerindeki çiy taneleri akşama kadar kurumadan kalıyordu. Durmadan dokunaklı, acıklı sesler duyuluyordu; bu seslerin dış pencere kanatlarının gıcırdayan paslı menteşelerinden mi yoksa uçan turnalardan mı geldiğini ayırt edemiyordunuz ve içinize bir ferahlık, güçlü bir yaşama arzusu doğuyordu.

"Yaz gelip geçti..." dedi Maşa. "Şimdi seninle oturup bir değerlendirme yapalım. Çok çalıştık, düşünüp çok kafa yorduk, bunlar bizi daha iyi yaptı: Şeref ve şan bi-

zim olsun! Kişisel gelişimlerimiz açısından başarılı olduk. Ancak bu başarılarımız etrafımızdaki hayat üzerine gözle görülür bir etki yaptı mı; birilerine, bir kişiye bile bir fayda sağladı mı, hayır. Cahillik, maddi kirlilik, pislik, ayyaşlık, insanı hayrete düşüren yüksek çocuk ölüm oranları, her şey aynen eskisi gibi kaldı. Senin toprağı sürüp ekin ekmen, benim para harcamam ve o kadar kitap okumam hiç kimsenin durumunu iyileştirmedi. Yalnızca kendimiz için çalıştığımız ve kendimiz için etraflıca kafa yorduğumuz, düşündüğümüz çok açık."

Benzer düşünce ve akıl yürütmeler benim zihnimi de karıştırıyordu ve ne düşüneceğimi bilemez hale geliyordum.

"Biz en başından sonuna kadar samimiydik," dedim. "Kim içtense haklı olan da odur."

"Bunu tartışan mı var? Biz haklıydık, ancak haklı olduğumuz şeyin uygulamasını yanlış yaptık. Her şeyden önce dışarıyla ilişkilerimize bakalım, acaba bunlar hatalı değil miydi? İnsanlara faydalı olmak istiyorsun, fakat bizzat çiftlik satın almak suretiyle, onlara yararlı bir şeyler yapmak için elindeki bütün olanakları ta en başından ortadan kaldırıyorsun. Sonra, eğer sen tıpkı bir mujik gibi çalışır, giyinir ve yemek yersen, bu durumda, sahip olduğun otoriteyle onların o ağır, biçimsiz giysilerini, o korkunç izbelerini, o aptal sakallarını onaylamış, tanımış olursun... Diğer yandan, diyelim ki çok uzun bir süre, bütün hayatın boyunca çalıştın ve sonunda bazı pratik sonuçlar ortaya çıktı; peki bunlar, elde ettiğin bu sonuçlar nedir, bunlar genel cehalet, açlık, soğuk, yozlaşma gibi temel kötülüklerin üstesinden gelebilir mi? Okyanusta bir damla! Burada daha güçlü, daha cesur, daha hızlı başka mücadele yön-

temlerine ihtiyaç var. Gerçekten yararlı olmak istiyorsan, alışılmış eylemlerin dar çemberinin dışına çık ve zaman kaybetmeden doğrudan kitleler üzerinde etkili olmaya çalış! Her şeyden önce ses getiren, enerjik propagandaya ihtiyaç var. Sanat, örneğin müzik, gerçekten neden bu kadar uzun ömürlü, bu kadar popüler ve güçlü? Çünkü müzisyen ya da şarkıcı hemen o anda karşısındaki binlerce kişiye hitap ediyor. Güzelim, güzelim sanat!"

Maşa hülyalı hülyalı gökyüzüne bakarak konuşmasını sürdürdü:

"Sanat bize kanat sağlar ve bizi çok uzaklara taşır! Kirden, pislikten, üç kuruşluk küçük çıkarlarla uğraşmaktan bıkıp usanmış, içleri öfke dolu, hakarete uğramış kızgın insanlar huzuru ve tatmini ancak güzelde bulabilir."

Kurilovka'ya vardığımızda insana neşe veren açık bir hava vardı. Kimi avlularda harman dövüyorlardı, etrafı çavdar samanı kokusu sarmıştı. Çitlerin ya da bahçe duvarlarının ardında parlak kırmızı üvez ağaçları sıralanmıştı; nereye bakarsanız bakın, etrafınızdaki bütün ağaçlar altın rengi ya da kırmızıydı. Kilise çanları çalıyordu, okula aziz tasvirleri taşıyorlardı ve okudukları "Koruyucu fedakâr anamız" ilahisi uzaktan duyuluyordu. Hava ne kadar da duruydu, güvercinler ne kadar da yüksekten uçuyorlardı öyle!

Ayin sınıfta yapıldı. Daha sonra Kurilovka'lı köylüler Maşa'ya bir aziz tasviri, Dubeçnaya'lı köylülerse büyük bir ekmekle yaldızlı tuzluk verdi. Ve Maşa hüngür hüngür ağlamaya başladı. Yaşlı bir köylü:

"Eğer gereksiz bir söz söylenmişse ya da herhangi bir hoşnutsuzluk olmuşsa bağışlayınız," dedi ve Maşa'yla beni eğilerek selamladı.

Dönüş yolunda Maşa gözlerini okuldan alamadı; kendi ellerimle boyadığım yeşil çatısı şimdi güneşte parıldıyordu ve uzun süre görüş alanımız içinde kaldı. Maşa'nın okula bakışında bir veda ifadesi sezdim.

XVI

AKŞAMLEYİN Maşa toparlandı ve şehre gitti.

Son zamanlarda sık sık şehre gidiyor ve geceyi orada geçiriyordu. Onun yokluğunda çalışamıyordum, hevesim kırılıyor, ellerim gücünü kaybediyordu. Kocaman avlu sıkıcı, iğrenç bir boş alan gibi görünüyor, bahçeden öfkeli gürültüler yükseliyordu. Onsuz, ev, ağaçlar, atlar benim için artık "bizim" değildi. Evden çıkmıyor, sürekli olarak onun masasında oturuyordum. Bir zamanlar onun gözdesiyken şimdi gereksiz hale gelen, bana mahcup mahcup bakan ziraat kitaplarının bulunduğu dolap yanı başımda duruyordu. Saatler boyunca, saat yediyi, sekizi, dokuzu vururken, kurum kadar siyah, zifirî karanlık sonbahar gecesi pencerelerin ardında ilerlerken ben Maşa'nın eski eldivenini, her zaman kullandığı dolma kalemini ya da küçük makaslarını inceliyordum. Hiçbir iş yapmıyordum; şunu çok açık bir şekilde anladım ki, daha önce eğer bir şeyler yaptıysam, toprağı sürdüysem, ekin biçtiysem, odun kestiysem, bütün bunları sırf Maşa istiyor diye yapıyormuşum. Eğer o benden derin bir kuyuyu temizlememi isteseydi, belime kadar suya girmek zorunda kalsam bile, o işin gerekli olup olmadığını kendime asla sormadan kuyuya iner temizlerdim. Şimdi Maşa yanımda yokken, dağınıklığıyla, çarpan panjurlarıyla, gece gündüz eksik olmayan hırsızlarıyla harabe halindeki Dubeçnaya bana hiçbir faaliyetin yarar sağlamayacağı bir kaos olarak görünüyordu. Evet, eğer ayağımın altından

toprağın kaydığını, buradaki, Dubeçnaya'daki rolümün artık oynanmış ve bitmiş olduğunu hissediyorsam, eğer beni de ziraat kitaplarının yazgısı bekliyorsa, burada ne için çalışacaktım, ne için gelecekle ilgili kaygılar besleyecek, planlar yapacaktım? Ah, geceleri yalnızlık içinde geçen o saatlerde, her an endişeyle kulak kabartarak âdeta birisinin ortaya çıkıp artık gitme vaktimin geldiğini bağırmasını beklediğim o anlarda nasıl bir can sıkıntısı yaşadım! Dubeçnaya'ya acımıyordum, kendi sonbaharını yaşadığı aşikâr olan aşkıma acıyordum. Sevmek ve seviliyor olmak ne muazzam bir mutluluktu ve insanın bu yüksek kuleden düşmeye başladığını hissetmesi ne korkunçtu!

Maşa ertesi gün akşama doğru şehirden döndü. Bir şeye canı sıkılmıştı, ama bunu açıklamadı, sadece pencerelere kışlık çerçevelerin niçin konduğundan, havasızlıktan insanın boğulabileceğinden şikâyet etti. İki pencerenin kışlık çerçevesini söküp geri çıkardım. Canımız yemek yemek istemiyordu, yine de oturup akşam yemeği yedik.

"Git ellerini yıka," dedi karım, "macun kokuyorsun."

Maşa şehirden bazı resimli dergiler getirmişti, yemekten sonra birlikte onlara baktık. Dergilerin moda resimleri ve biçki çizimleri içeren ekleri vardı. Maşa onlara şöyle bir göz attı, daha sonra ayrıntılı olarak bakmak üzere bir kenara koydu; fakat resimlerin içinden çana benzeyen geniş, düz etekli, bol yenli bir elbise ilgisini çekti. Bir dakika kadar ciddi bir şekilde, dikkatle bu elbiseyi inceledi.

"Fena değil," dedi.

"Evet, bu elbise sana çok yakışır," dedim. "Çok güzel!"

Duygulanarak elbise resmine bakıyor, bu gri yamalı şeyi sırf onun hoşuna gittiği için seviyordum. Sevecenlikle ekledim:

"Büyüleyici, çok güzel bir elbise! Güzel, harikulade Maşa! Değerli Maşa'm benim!"

Ve gözyaşlarım resmin üzerine damladı.

"Harikulade Maşa!" diye mırıldandım. "Sevimli, değerli Maşa!"

Maşa yatmaya gitti, bense bir saat daha oturdum ve resimlere baktım. Maşa yatak odasından:

"Kışlık çerçeveleri sen boş yere söktün," diye seslendi. "Soğuk olacak diye korkuyorum, baksana nasıl da esiyor!"

Mecmuanın "Şundan Bundan" köşesinde ucuz boya yapımı reçetesi, dünyanın en büyük elması gibi konular üzerine bir şeyler okudum. İçlerinde Maşa'nın beğendiği elbisenin bulunduğu moda resimlerine yeniden baktım. Hayalimde Maşa'yı bir baloda, elinde yelpazesi, omuzları açık, etrafa ışık saçan, görkemli, müziğin, resmin ve edebiyatın özünü kavramış birisi olarak canlandırdım ve bana düşen rol gözüme o kadar önemsiz, o kadar kısa göründü ki! Karşılaşmamız, evliliğimiz, doğuştan kendisine cömertçe üstün yetenekler bahşedilmiş bu canlı kadının hayatındaki, daha çok sayıda benzerini yaşayacağı çeşitli dönemlerden yalnızca birisiydi. Daha önce söylediğim gibi, dünyada her şeyin en iyisi onun hizmetindeydi ve bunları tamamen karşılıksız, bedel ödemeden elde ediyordu. Hatta fikirler ve popüler entelektüel hareketler bile onun için birer haz aracı, hayatına değişiklik katan şeylerdi. Ben, yalnızca, onu bir eğlenceden ötekine götüren bir faytonun sürücüsüydüm. Şimdi artık bana ihtiyacı yoktu, havalanarak uçup gidecekti ve ben yalnız kalacaktım.

Sanki kafamdaki düşüncelere bir yanıtmış gibi, avluda müthiş bir çığlık koptu:

"İmdaaat!"

İnce bir kadın sesiydi bu ve soba borusundan da, âdeta bu sesi taklit edercesine ince bir rüzgâr uğultusu geliyordu. Aradan yarım dakika geçmeden aynı çığlık, rüzgâr sesinin arasından, fakat bu kez sanki avlunun öteki köşesinden yeniden duyuldu:

"İmdaaat!"

Karım alçak sesle:

"Misail, duyuyor musun?" diye sordu. "Duyuyor musun?"

Maşa üzerinde gecelikle, dağınık saçlarla yatak odasından çıkmıştı, yanıma geldi. Karanlık pencereye bakarak kulak kabarttı.

"Birisini boğuyorlar," dedi. "Bir bu eksikti!"

Tüfeğimi alıp dışarı çıktım. Avlu çok karanlıktı, rüzgâr o kadar güçlü esiyordu ki, insan zor ayakta durabiliyordu. Ana kapıya doğru yürüdüm, kulak kabarttım. Ağaçlar gürültü koparıyor, rüzgâr ıslık çalıyor ve bahçede, mutlaka gelgit akıllı mujiğin bulunduğu yerde olsa gerek, bir köpek arada bir tembelce uluyordu. Ana kapının ötesinde zifirî bir karanlık vardı, demiryolu hattında tek bir ışık dahi görünmüyordu. Ansızın, geçen yıl büro olarak kullanılan müştemilatın civarında o boğuk çığlık yeniden duyuldu:

"İmdaaat!"

"Kim var orada?" diye seslendim.

İki kişi boğuşuyordu. Birisi ötekini itiyor, itilen ise direniyordu ve ikisi de güçlükle nefes alıyordu.

"Bırak!" dedi birisi.

İvan Çeprakov'u tanıdım, ince kadın sesine benzer sesle bağıran oydu.

"Bırak, lanet olası herif, yoksa elini ısırıp parçalayacağım."

İkincisini de tanıdım, bu Moisey'di. Onları ayırdım, kendimi tutamayıp Moisey'in yüzüne iki tokat attım; yere düştü, sonra ayağa kalktı, ona yeniden vurdum.

"Beni öldürmek istedi," dedi mırıldanarak Moisey. "Annesinin konsülüne sokulmaya çalışıyor... Güvenlik nedeniyle onu müştemilata kapatmak istiyorum."

Çeprakov ise sarhoştu, beni tanımadı. Derin derin nefes alıyordu, sanki havayı yeniden "imdat" diye bağırmak için içinde biriktiriyordu.

Onları bırakıp eve döndüm. Karım yatakta uzanmış yatıyordu, ancak elbiselerini giymişti. Avluda olup bitenleri ona anlattım, hatta Moisey'i dövdüğümü de saklamayıp söyledim.

"Köyde yaşamak ne korkunç bir şey," dedi. "Bu, tanrının cezası gece de ne bitmez bir geceymiş böyle!"

Kısa bir süre sonra çığlık yeniden duyuldu: "İmdaaat!"

"Gidip onları susturayım," dedim.

Yüzünü bir tiksinti ifadesi kapladı:

"Hayır, bırak birbirlerinin gırtlağını dişleriyle kessinler," dedi.

Maşa tavana bakıyor, etrafa kulak kabartıyordu, bense, avluda "imdat" diye bağırmalarından ve gecenin böyle uzun olmasından sanki ben sorumluymuşum gibi bir hisse kapılarak, onunla konuşma cesareti gösteremeden öylece yanında oturuyordum.

İkimiz de suskunduk ve ben sabırsızlıkla pencerelerin ağarmasını bekliyordum. Maşa ise sürekli olarak, sanki bir baygınlıktan yeni uyanmış da, şimdi, onun gibi zeki, eğitimli, mazbut birisinin bu acınacak taşra çölüne nasıl

düştüğüne, bu küçük, önemsiz kişilerin oluşturduğu çeteye nasıl katıldığına ve hatta bu küçük insanlardan birinin cazibesine kapılacak ve altı aydan fazla onun karısı olacak derecede derin bir uykuya nasıl daldığına şaşırıyormuş gibi bakıyordu. Maşa için artık bu andan itibaren ha ben, ha Moisey, ha Çeprakov, hiçbir şeyin fark etmediği belli oluyordu; her şey, ben de, evliliğimiz de, çiftliğimiz de, sonbahar çamurları da Maşa için şu sarhoş, vahşi "imdat" çığlığının potasında eriyip kaynaşmıştı. İç geçirirken ya da daha rahat etmek için yatış şeklini değiştirirken, yüzünden "Ah, çabucak bir sabah olsaydı!" ifadesini okuyordum.

Sabahleyin Maşa gitti.

Onu bekleyerek Dubeçnaya'da üç gün daha kaldım. Sonra tüm eşyalarımızı bir odaya topladım, odanın kapısını kilitledim ve şehrin yolunu tuttum. Mühendisin zilini çaldığımda artık akşam olmuş, bizim Büyük Dvoryanskaya'da sokak lambaları yanmıştı. Pavel bana evde kimsenin olmadığını, Viktor İvanıç'ın Petersburg'a gittiğini, Mariya Viktorovna'nın ise muhtemelen Ajogin'lerde provada olduğunu söyledi. Daha sonra ne büyük bir heyecan içinde Ajogin'lere gittiğimi, merdivenleri çıkarken kalbimin nasıl çarptığını ve duracakmış gibi olduğunu, içeriye, bu ilham perisi tapınağına girmeye cesaret edemeyerek üst kattaki boş alanda uzun süre beklediğimi hatırlıyorum. Salonda taburelerin, piyanonun, sahnenin üzerinde, her yerde üçer adet mum yanıyordu. İlk gösteri ayın on üçüne denk getirilmişti, şu anda ilk prova uğursuz gün olan pazartesi gününde yapılıyordu. Batıl inançlarla mücadele! Sahne sanatının bütün hayranları buradaydı. Büyük, ortanca ve küçük kız kardeş-

ler defterlerden rollerini okuyarak sahnede geziniyordu. Herkesten uzak bir köşede Redka, şakağını duvara dayamış, kımıldamadan ayakta duruyor, provanın başlamasını bekleyerek hayran hayran sahneyi seyrediyordu. Her şey tıpkı eskiden olduğu gibiydi.

Ev sahibesine doğru yöneldim, merhabalaşmak gerekirdi, fakat ansızın, adımlarımı yavaş atıp gürültü çıkarmamam için el kol sallayarak beni yuhaladılar. Neyse, sessizlik sağlandı. Piyanonun kapağını kaldırdılar, bir hanımefendi başına geçti, miyop gözlerini kısarak notaları görmeye çalışıyordu. Sonra piyanonun yanına benim Maşa'm geldi, giyinmiş kuşanmıştı, güzeldi, fakat bir tür özel, yeni tarzda bir güzellikti bu; ilkbaharda benimle buluşmak için değirmene gelen Maşa'dan tamamen farklı bir Maşa!

Şarkı söylemeye başladı:

Seni neden seviyorum, ışıklı gece?*

Tanıştığımızdan bu yana onun şarkı söyleyişini ilk kez dinliyordum. Güzel, zengin, güçlü bir sesi vardı; o şarkı söylerken sanki olgun, tatlı, kokulu bir kavun yiyormuşum duygusuna kapıldım. İşte, şarkıyı bitirdi, dinleyicilerden alkış aldı. Çok memnun, gülüyor, gözleriyle cilve yapıyor, nota defterinin sayfalarını çeviriyor ve tıpkı sonunda kafesinden kurtulup özgürlüğe uçan bir kuşun kanatlarını düzeltmesi gibi elbisesini düzeltiyor. Saçları kulaklarının üzerine taranmıştı, yüzünde hoş olmayan, meydan okuyucu bir ifade vardı, sanki oradaki herkese, hepimize hodri meydan diyecek ya da atlara bağırıldığı gibi hepimize "Ey, siz, canlarım!" diye bağıracaktı.

---

* Şair Yakov P. Polonski'nin (1819-1898) "Gece" şiirinin (1852) sözlerinden Çaykovski'nin bestelediği bir romans. –*Rus. ed.*

Maşa şu anda posta arabası sürücüsü dedesine çok benziyor olmalıydı.

Bana elini uzatırken:

"Sen de burada mıydın?" diye sordu. "Nasıl şarkı söylediğimi duydun mu? Ee, nasıl buluyorsun?"

Maşa yanıtımı beklemeden konuşmasını sürdürdü:

"Burada olman çok iyi oldu, bu gece kısa bir süre için Petersburg'a gidiyorum. Beni yolcu edersin, değil mi?"

Gece yarısında onu istasyondan yolcu ettim. Muhtemelen gereksiz sorular sormadığım için kendini borçlu hissederek beni sevecenlikle kucakladı. Mektup yazacağına dair söz verdi. Gözyaşlarımı zor tutarak ve ona tek bir sözcük dahi söylemeden ellerini uzun uzun avucumda tutup sıktım ve öptüm.

Maşa hareket edince kımıldamadan öylece durdum ve uzaklaşan ışıkları seyrettim, zihnimde canlandırdığım hayalini okşadım ve sessizce mırıldandım:

"Benim tatlı Maşa'm, muhteşem Maşa..."

Geceyi Makariha'da dadım Karpovna'nın evinde geçirdim; ertesi sabah Redka ile birlikte, kızını bir doktorla evlendiren zengin bir tüccarın mobilyalarını yeni kumaşla kaplamaya başlamıştık bile.

XVII

PAZAR GÜNÜ kız kardeşim bana geldi, birlikte çay içtik. Gelirken şehir kütüphanesine uğrayarak aldığı kitabı gösterip:

"Şimdi artık çok okuyorum," dedi. "Senin karına ve Vladimir'e teşekkür borçluyum, onlar içimde kendimi tanıma bilincinin doğmasını sağladılar. Onlar beni kurtardılar, kendimi insan olarak hissetmemi sağladılar. Es-

kiden çeşitli kaygılar yüzünden geceler boyunca uyumadığım olurdu. Ah, bu hafta ne kadar da çok şeker kullandık, vah ne yapsam da turşuluk salatalıkları aşırı tuzlamasam... Şimdi de uyumuyorum ama düşüncelerim artık farklı. Ömrümün yarısını bu kadar aptalca, korkakça geçirmem beni kahrediyor. Kendi geçmişimden nefret ediyor, utanıyorum. Artık babamı düşmanım gibi görüyorum. Senin karına ne kadar minnettarım! Ya Vladimir? Öylesine büyüleyici bir insan ki! Onlar benim gözlerimi açtı."

"Geceleri uyumaman kötü," dedim.

"Benim hasta olduğumu düşünüyorsun, değil mi? Hiç de değilim, Vladimir muayene etti ve tamamen sağlıklı olduğumu söyledi. Fakat mesele sağlık değil, sağlık o kadar önemli değil... Bana söyler misin, haklı mıyım?"

Onun manevi yönden desteğe ihtiyacı vardı, bu çok açıktı. Maşa gitmişti, Doktor Blagovo Petersburg'daydı ve şehirde benden başka ona "sen haklısın" diyebilecek hiç kimse kalmamıştı. Dikkatle yüzüme bakıyor, gizli düşüncelerimi okumaya çalışıyordu. Eğer onun önünde düşünceli ve suskun duruyorsam, kız kardeşim bunu kendi durumuna yoruyor ve hemen üzülmeye başlıyordu. Her an tetikte olmam gerekiyordu; bana kendisinin haklı olup olmadığını sorduğunda, onu aceleyle yanıtladım ve haklı olduğunu, kendisine derin bir saygı beslediğimi belirttim.

"Biliyor musun, Ajogin'lerde bana da rol verdiler," dedi. "Sahneye çıkıp rolümü oynamak istiyorum. Yaşamak istiyorum, dolu dolu yaşamak istiyorum. Hiçbir yeteneğim yok, rolüm sadece on satır, ancak yine de günde beş kez çay servisi yapmaktan ve üç beş lokma fazla yemesin diye aşçıyı gözetlemekten çok daha yüce ve soy-

lu bir görev. Ve en önemlisi, benim de tepki göstermeye muktedir olduğumu bırak, sonunda görsün babam."

Çayın ardından kız kardeşim yatağıma uzandı ve gözleri kapalı halde bir süre yattı, çok solgun görünüyordu.

Doğrulurken:

"Ne halsizlik bu böyle!" dedi. "Vladimir, şehirli kadın ve kızların yapacak iş bulamadıklarından, aylaklıktan dolayı kansızlık çektiğini söylüyor. Ne kadar akıllı bir adam Vladimir! O haklı, sonuna kadar haklı. Çalışmak lazım!"

Kız kardeşim iki gün sonra elinde defterle prova için Ajogin'lere geldi. Siyah bir elbise giymişti, boynunda mercan renginde bir kurdele, yakasında uzaktan katmerli böreği andıran bir broş, kulaklarında parıldayan pırlantalarla kaplı kocaman küpeler vardı. Onu gördüğüm anda bir mahcubiyet, rahatsızlık hissettim, zevksizliği beni hayrete düşürmüştü. Broş ve pırlantalarının yersiz kaçtığını, acayip giyindiğini başkaları da fark etti. Yüzlerdeki gülümsemelere şahit oldum, birisinin gülerek:

"Mısırlı Kleopatra!" dediğini duydum.

Yüksek sosyeteden biri gibi davranmaya, doğal ve rahat olmaya çalışıyor, böyle yaptıkça da yapmacık ve garip oluyordu. Sadelik ve şirinlikten eser kalmamıştı. Yanıma gelerek:

"Babama az önce provaya gideceğimi söyledim," diye söze başladı. "Bana bağırarak hayır duasını benden esirgeyeceğini söyledi; hatta az kalsın bana vuruyordu."

Defterine göz atarak:

"Düşünsene, rolümü henüz ezberlemedim," dedi. "Mutlaka şaşıracağım. Neyse ok yaydan çıktı bir kez."

Aşırı heyecan içinde:

"Ok yaydan çıktı bir kez..." diye yineledi.

Kız kardeşime, sanki herkes ona bakıyormuş, atmaya karar verdiği bu önemli ilk adımı hayretle izliyormuş ve ondan çok özgün şeyler yapmasını bekliyormuş gibi geliyordu. Onu, kimsenin, benim ve onun gibi küçük ve sıradan insanların farkına varmadığına inandırmak da olanaksızdı.

Üçüncü perdeye kadar kız kardeşimin yapacağı bir şey yoktu, dedikoducu taşralı bir kadını canlandıracaktı; rolün hepsi, kadının kapının yanında sanki içeriye kulak kabartıyormuş gibi durmasından ve sonra kısa bir monolog okumasından ibaretti. Sahneye çıkma sırasına daha bir buçuk saat vardı, herkes bu arada sahnede geziniyor, okuyor, çay içiyor, kendi aralarında tartışıyordu. O ise benim yanımdan bir adım bile öteye ayrılmıyor, durmadan rolünü mırıldanıyor ve sinirli sinirli elindeki defteri buruşturuyordu. Herkesin kendisine baktığını ve sahneye çıkmasını beklediğini düşünerek titreyen elleriyle saçlarını düzeltti.

"Mutlaka şaşıracağım..." dedi bana. "Yüreğimde ne büyük bir ağırlık var, bir bilebilseydin! Öylesine korkuyorum ki, sanki şimdi gelip beni ölüm cezamın infazı için götürecekler."

Sonunda sıra ona geldi.

"Kleopatra Alekseyevna, sizin sıranız!" dedi yönetmen.

Kız kardeşim yüzünde ürkütücü bir ifadeyle sahnenin ortasına kadar geldi, yüzü kemikli ve çirkin görünüyordu. Yarım dakika kadar hiç kımıldamadan kazıklı humma olmuş gibi öylece dikilip kaldı, yalnızca kulaklarının altındaki kocaman küpeleri sallanıyordu.

"İlk provada defterden okuyabilirsiniz," dedi birisi.

Onun korkup telaşa kapıldığını ve bu yüzden konuşamadığını, defterini açamadığını ve herhangi bir rolü oynayacak durumda olmadığını anlamıştım. Ben tam yanına gidip ona bir şeyler söyleyeyim diye düşünürken, kız kardeşim birdenbire sahnenin ortasında dizleri üzerine yığılıp kaldı ve yüksek sesle, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Herkes hareketlendi, ortalığı bir gürültü şamata kapladı. Yalnızca ben, gerçekleşen olaydan büyük bir bozguna uğramış olarak, hiçbir şey anlamadan, ne yapacağını bilemeden kuliste duvara dayanmış öylece duruyordum. Onu nasıl kaldırdıklarına, dışarıya nasıl çıkardıklarına şahit oldum. Sonra, daha önce salonda rastlamadığım ve birdenbire âdeta gökten düşen Anyuta Blagovo'nun yanıma geldiğini gördüm. Başında şapkası, yüzünde peçesiyle, her zamanki gibi yine yalnızca bir dakikalığına şöyle bir uğramış gibi bir görüntü sergiliyordu. Öfkeli, her sözcüğü kesik kesik vurgulayarak ve kızararak:

"Ona oynamamasını söylemiştim," dedi. "Delilik bu! Ona engel olmalıydınız!"

Anne Ajogina hızla yanıma geldi, dar yenli, kısa bir bluz giymişti. Göğsünün üzerine sigara külü düşmüştü, zayıf ve tahta gibi yassı bir görünümü vardı. Ellerini sıkıp kenetleyerek ve her zamanki gibi gözlerini insanın yüzüne dikerek:

"Dostum, bu korkunç bir şey!" dedi. "Korkunç bir şey! Kız kardeşinizin durumu... O hamile! Onu götürün, rica ediyorum..."

Ajogina heyecandan zor nefes alıyordu. Üç kızı da yanında ayakta duruyordu. Onlar da aynen anneleri gibi

zayıf ve tahta gibi düzdüler, ürkekçe birbirlerine sokulmuşlardı. Sanki evlerinde az önce bir kürek mahkûmu yakalanmış gibi tedirgin, şaşkındılar. Ne rezalet, ne korkunç bir şey! Üstelik bu saygıdeğer aile bütün tarihi boyunca batıl inançlarla savaşmış bir aile! Anlaşılan bu aile insanlığa ait bütün batıl inançların ve yanlış fikirlerin yalnızca üç mumdan, ayın on üçünden ve uğursuz gün pazartesiden ibaret olduğunu sanıyor.

Gospoja Ajogina dudaklarını kalp şeklinde büzüp "şu" sesini "şyu" diye çıkararak, ricasını yineledi:

"Rica ediyorum... Rica... Rica ediyorum, şu kızı eve götürünüz."

XVIII

KISA BİR SÜRE SONRA kız kardeşimle birlikte merdivenlerden iniyorduk. Paltomun eteğiyle onu örttüm. Acele ediyor, sokak fenerlerinin olmadığı ara sokakları seçerek karşıdan gelenlerin bizi görmesine izin vermiyorduk. Daha çok bir kaçışa benziyordu bu. Kız kardeşim artık ağlamıyor, yaşı kurumuş gözlerle bana bakıyordu. Onu götürdüğüm Makariha sadece yirmi dakika yürüme mesafesindeydi; inanması güç fakat bu kadar kısa bir zaman içinde bütün hayatımızı baştan sona hatırlamayı başarmıştık; o da ben de her şeyden konuştuk, durumumuzu etraflıca gözden geçirdik, düşündük...

Bu şehirde artık daha fazla kalamayacağımıza karar verdik; ben biraz para kazandığımda başka bir yere gidecektik. Bazı evlerde insanlar artık uyumuştu, bazılarında ise hâlâ iskambil oynuyorlardı. Bu evlerden nefret ediyorduk, onlardan korkuyorduk. Gaddarlıktan, yüreklerin katılığından ve kabalığından, o saygıdeğer ailelerin,

bizi böylesine korkutan o dramatik sanat hayranlarının hiçliğinden, önemsizliğinden bahsettik. Ve ben şu soruyu sordum, bu aptal, zalim, tembel, sahtekâr insanlar hangi özellikleriyle ayyaş ve boş inanç sahibi Kurilovka'lı mujiklerden daha üstün oluyorlar? Ya da bu kişiler nasıl oluyor da, içgüdüyle sınırlı hayatlarının tekdüzeliği herhangi bir rastlantı sonucunda bozulduğunda panikleyerek kargaşaya sürüklenebilen hayvanlardan daha üstün oluyorlar? Eğer kız kardeşim baba evinde yaşamaya devam etseydi başına neler gelecekti? Babamla konuşurken, her gün tanıdıklarla karşılaşırken nasıl manevi işkenceler çekecekti? Bunu zihnimde canlandırdım ve hemen aklıma, yakınları ve akrabaları tarafından yavaş yavaş öteki dünyaya gönderilen insanlar, bizzat tanıdığım insanlar geldi. İşkence görmüş, işkencede aklını kaybetmiş köpekleri hatırladım, oğlan çocukları tarafından tüm tüyleri canlı canlı yolunan ve sonra da suya bastırılan serçeleri hatırladım. Ve ta çocukluğumdan beri bu şehirde sürekli olarak gözlediğim, uzun mu uzun bir liste oluşturan diğer pek çok dıştan duyulmaz, sonu gelmez acıyı hatırladım. Bu şehrin altmış bin sakininin neyle geçindiği, İncil'i ne için okuduğu, ne için dua ettiği, ne için kitap ve gazete okuduğu benim için bir bilmecedir. Eğer insanlar tıpkı yüz yıl, üç yüz yıl önce olduğu gibi yine aynı manevi cehalet içindeyse, özgürlüğe karşı yine aynı nefreti besliyorsa, bugüne kadar söylenen ve yazılan o kadar çok şey onlara hangi faydayı sağladı? Götürü işler üstlenen bir marangoz ömrü boyunca şehirde evler diker, buna rağmen ölünceye kadar "galeri" yerine "galderi" der. Bunun gibi, bu altmış bin insan nesiller boyu gerçek, hak, adalet, merhamet ve özgürlük üzerine yazılar okur, sözler dinler, buna rağmen öleceği güne dek sabahtan akşama kadar

yalan söyler, birbirine eziyet eder, özgürlükten ise korkar ve kendine düşman sayıp ondan nefret eder.

Eve geldiğimizde kız kardeşim

"Evet, böylece yazgım çizilmiş oldu," dedi. "Bu olanlardan sonra artık oraya dönemem. Tanrım, bu ne kadar güzel! Yüreğimde bir hafifleme oldu."

Hemen o anda yatağa uzandı. Kirpiklerinin üzerinde gözyaşları parıldıyordu, fakat yüzünde mutlu bir ifade vardı. Derin ve tatlı bir uykuya daldı, yüreğinin hafiflediği ve dinlendiği gerçekten belli oluyordu. Uzun zamandan beri böyle uyumamıştı.

Ve işte, böylece birlikte yaşamaya başladık. Daima şarkı söylüyor ve çok iyi olduğunu ifade ediyordu; kütüphaneden aldığımız kitapları okunmadan geri götürüyordum, zira artık okuyamıyordu. Yalnızca hayal kurmak ve gelecek hakkında konuşmak istiyordu. Çamaşırlarımı yamarken ya da kuzinenin etrafında Karpovna'ya yardım ederken bazen şarkı söyler, bazen Vladimir'inden, onun zekâsından, güzel hareketlerinden, iyiliğinden, sıradışı bilgeliğinden bahsederdi. Onun "doktor"unu artık sevmememe rağmen söylediklerini onaylıyordum. Çalışmak, kendi parasını kazanmak ve bağımsız yaşamak istiyordu; sağlığı düzelir düzelmez okul öğretmeni ya da hemşire olarak çalışacağını, yerleri silmek ve çamaşır yıkamak gibi işleri bizzat kendisinin yapacağını söylüyordu. Henüz doğmamış bebeğini tutkuyla seviyordu; bu doğmamış erkek bebeğin gözlerinin, ellerinin nasıl olduğunu, nasıl güldüğünü şimdiden biliyordu. Eğitim üzerine konuşmayı seviyordu. Dünyadaki en iyi insan Vladimir olduğu için, eğitimle ilgili onun bütün düşünce ve tartışmaları, oğlunun da tıpkı babası gibi büyüleyici

birisi olarak yetişmesi noktasına gelip dayanıyordu. Sohbetinin sonu gelmiyordu, söylediği her şey içinde taze sevinçler doğuruyordu. Bazen benim de sevinç duyduğum, neşelendiğim oluyordu, neye sevindiğimi bilemeden!

Kız kardeşimin hayalciliği bana da bulaşmış olmalıydı. Ben de herhangi bir şey okumuyor, boyuna düş kuruyordum; akşamları, yorgun olmama rağmen ellerimi cebime koyup odada bir köşeden ötekine gidip geliyor, Maşa'dan bahsediyordum. Kız kardeşime:

"Ne düşünüyorsun, o ne zaman döner?" diye soruyordum. "Bana kalırsa en geç Noel'e kadar döner. Orada ne işi var ki?"

"Eğer sana mektup yazmıyorsa, belli ki çok yakında dönecek."

Maşa'nın artık şehrimize geri dönmesi için hiçbir sebep olmadığını çok iyi bilmeme rağmen:

"Bu doğru," diye ona katılıyordum.

Onu çok çok özlüyordum, kendimi daha fazla aldatmak istemiyordum ve başkaları beni aldatsın diye çaba gösteriyordum. Kız kardeşim doktorunu, bense Maşa'yı bekliyorduk ve durmadan konuşup gülüşüyorduk. Odasında peçin üzerinde yatan ve:

"Semaver de sabahleyin uğuldayıp durdu... uğuldayıp durdu. Ah, bu hiç de iyiye işaret değil, aziz canlarım!" diye mırıldanan Karpovna'nın uyumasına engel olduğumuzun farkında bile değildik.

Kız kardeşime doktordan mektup getiren postacı ve bazı akşamları uğrayan Prokofiya dışında bize kimse gelmiyordu. Prokofiya bakışlarını kız kardeşimin yüzünden ayırmadan suskun oturur ve giderdi. Mutfaklarından sesi gelirdi:

"Her zümre kendi yasalarını hatırlamak zorundadır, gururu yüzünden bunu anlamak istemeyene gözyaşı vadisi verilmiştir."

Prokofiya "gözyaşı vadisi" ifadesini seviyordu. Bir keresinde, Noel haftasıydı, pazardan geçerken Prokofiya beni kasap dükkânına çağırdı. Elimi sıkmadan, benimle çok önemli bir iş konuşacağını söyledi. Soğuktan ve votkadan yüzü kızarmıştı. Onun yanında, tezgâhın arkasında elinde kanlı bıçak, haydutlara özgü yüz ifadesiyle Nikolka duruyordu.

"Size söylemek istediklerimi şöyle ifade etmek istiyorum," diye başladı Prokofiya. "Bu olay böyle kalamaz, siz de anlıyorsunuzdur, zira böyle bir gözyaşı vadisi için insanlar ne bizim ne de sizin hakkınızda iyi şeyler düşünecektir. Annem şüphesiz merhametinden dolayı size hoş olmayan bir şey söyleyemez, kız kardeşinizin durumundan dolayı başka bir eve taşınmasını isteyemez. Bense artık daha fazla kalmasını istemiyorum, çünkü onun davranışını haklı bulmuyorum."

Mesajını almıştım, dükkândan çıktım. Aynı gün kız kardeşimle birlikte Redka'ya taşındık. At arabası için paramız yoktu, yürüdük. Sırtımda içine eşyalarımızı koyduğumuz bohça vardı, kız kardeşimin elleri boştu, fakat güçlükle nefes alıyor, öksürüyordu ve durmadan çabuk varacak mıyız diye soruyordu.

XIX

SONUNDA Maşa'dan mektup geldi. Şöyle yazıyordu:

> Tatlı, iyi M.A. İyi yürekli, hoş, ihtiyar boya ustasının sizi çağırış biçimiyle 'bizim meleğimiz', hoşça kalınız.

Babamla birlikte Amerika'ya fuara gidiyoruz. Birkaç gün sonra okyanusu göreceğim, hatırlaması korkunç o Dubeçnaya'dan çok uzak okyanusu! Okyanus uzak ve uçsuz bucaksız, tıpkı gökyüzü gibi. Oralar, özgürlük beni çekiyor, seviniyor ve çıldırıyorum. Mektubumun ne kadar kırık dökük, ilişkisiz olduğunu görüyorsunuz. Tatlı, iyi yürekli insan bana özgürlüğümü geri veriniz, hâlâ geçerli olan, sizi ve beni birbirimize bağlayan bu bağı en kısa zamanda koparınız. Sizle karşılaşmam ve sizi tanımam varlığımı aydınlatan cennetten düşme bir ışıktı. Fakat sizin karınız olmam bir hataydı, siz de bunu anlıyorsunuz; bu hatanın bilincine varmak şimdi bana dokunuyor. Dizlerinize kapanarak size yalvarıyorum, yüce gönüllü dostum, acele, çok acele, okyanusa yolcuğumdan önce, ortak hatamızı düzeltmeye ve kanatlarım üzerindeki bu yegâne taşı kaldırmaya razı olduğunuzu bir telgrafla bildiriniz. Bütün gerekli işlemleri üzerine alan babam size formalitelerle fazla zahmet vermeyeceğine dair söz verdi. Özgürlüğe kavuşup nereye istersem oraya uçabilecek miyim? Evet mi? Mutlu olunuz, tanrı sizi kutsasın, beni, bu günahkârı affediniz! Yaşıyorum, sağlığım yerinde, paraları saçıp savuruyorum ve bir sürü aptalca şey yapıyorum. Benim gibi kötü bir kadının çocukları olmadığı için her an tanrıya şükranlarımı sunuyorum. Şarkı söylüyorum ve bunda başarılı da oluyorum; ama bu bir heves, merak değil, bu benim limanım, şimdi huzur bulmak için gideceğim yeni manastır hücrem! Kral Davut'un, üzerinde 'Her şey geçer' yazılı bir yüzüğü varmış. Bu sözler insan üzüntülüyken ona sevinç, sevinçliyken de tersine üzüntü verir. Kendime üzerinde İbranice harfler bulunan böyle bir yüzük edindim, bu tılsımlı nesne beni gelip geçici heveslerden uzak tutacaktır. Her şey geçer, hayat da geçer, o halde insanın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Ya da yalnızca tek şeye,

özgürlük bilincine, özgürlük duygusuna ihtiyacı vardır, çünkü insan özgür olduğunda artık onun hiçbir, hiçbir, hiçbir şeye ihtiyacı olmaz. Bağı koparıp atınız. Sizi ve kız kardeşinizi sıkı sıkı kucaklarım. Sizin M.'nizi affediniz ve unutunuz.

Kız kardeşim bir odada, yeniden hastalanan ve şimdi iyileşmeye başlayan Redka diğer odada yatıyordu. Ben tam bu mektubu aldığım sırada kız kardeşim sessizce boya ustasının odasına geçmiş, onun yanı başında otururak kitap okumaya başlamıştı. Her gün ona Ostrovski ve Gogol okuyordu. Redka sabit bir noktaya bakarak dinliyor, gülmüyor, kafasını sallıyor ve bazen de kendi kendine:

"Her şey olabilir! Her şey olabilir!" diye mırıldanıyordu.

Eğer piyeste bir şey çirkince, yakışıksızca tasvir edilmişse, Redka öç alırcasına parmağıyla kitabın satırlarını göstererek:

"İşte bu, yalan söylüyor! Yaptığına bak, yalan!" derdi.

Tiyatro oyunları hem konuları, hem ahlaki değerlendirmeleri hem de karmaşık sanatsal kurgularıyla onun ilgisini çekiyordu. "Ona hayret ediyorum," derdi, hiçbir zaman yazarın adını zikretmez, yazardan "o" diye söz ederdi.

"O nasıl da ustaca her şeyi yerli yerine oturtmuş," derdi örneğin.

Kız kardeşim bugün alçak sesle ancak bir sayfa okuyabildi, daha fazla devam edemedi, sesi yetmiyordu. Redka onun elini tuttu, kurumuş dudaklarını oynatarak zor işitilebilen kısık bir sesle:

"Adil insanın ruhu," dedi, "kireç kaymağı gibi bembeyaz ve pürüzsüzdür, günahkârınki ise sünger taşına

benzer. Adaletlinin ruhu parlak bezir yağı, günahkârınki zift gibidir. Çalışıp çabalamak gerek, üzülmek gerek, hastalanmak gerek," diye devam etti. "Çalışmayan, üzülmeyen insana göklerin krallığı kapalıdır. Acı toklara, acı güçlülere, acı zenginlere, acı tefecilere gitsin. Onlar gökler krallığını göremeyeceklerdir. Yaprak biti bitkiyi, pas demiri yer..."

Kız kardeşim gülerek Redka'nın cümlesini tamamladı: "Yalan ise ruhu..."

Mektubu bir kez daha okudum. Bu sırada mutfağa, bize haftada iki kez bilinmeyen birisinin gönderdiği çayları, Fransız ekmeklerini ve parfüm kokulu çil etlerini getiren asker girdi. İşim yoktu, günlerce evde bomboş oturmak durumunda kaldığım oluyordu. Bize bu Fransız ekmeklerini gönderen her kimse muhtemelen bizim bunlara ihtiyacımız olduğunu biliyordu.

Kız kardeşimin askerle konuştuğunu ve neşeyle güldüğünü fark ettim. Sonra kız kardeşim uzanmış halde francalayı yerken bana anlatıyordu:

"Sen memur olarak görev yapmayı reddedip boya-badanacı olmaya karar verdiğinde ben ve Anyuta Blagovo senin haklı olduğunu biliyorduk, ama bunu yüksek sesle söylemek bize korkunç geliyordu. Söylesene, insanın düşündüğü bir şeyi itiraf etmesini hangi güç engelliyor? İşte, Anyuta Blagovo'yu ele al. O, seni seviyor, sana tapıyor, haklı olduğunu biliyor; beni de kardeşi gibi seviyor ve haklı olduğumu biliyor, içinden beni kıskandığını da söyleyebilirim, fakat bir kuvvet onun bize gelmesini engelliyor, bizden kaçıyor, korkuyor."

Kız kardeşim kollarını göğsünün üstünde kavuşturdu ve heyecanla:

"Onun seni nasıl sevdiğini eğer bir bilebilseydin!" dedi. "Anyuta Blagovo sana olan aşkını bir tek bana, o da gizli gizli, karanlıklarda itiraf ederdi. Beni bahçede iki yanı ağaçlı karanlık yollardan yürütür ve fısıltıyla senin kendisi için ne kadar değerli olduğunu anlatmaya başlardı. Görüyorsun asla evlenmiyor, çünkü seni seviyor. Ona acıyor musun?"

"Evet."

"Fransız ekmeklerini o gönderiyor. Gerçekten gülünç değil mi, bu gizlilik ne için? Ben de gülünç ve aptaldım, işte görüyorsun, oradan uzaklaştım ve artık kimseden korkmuyorum. Düşünüyorum ve istediğimi yüksek sesle konuşabiliyorum, mutluluğu tattım. Evde yaşadığımda mutluluk üzerine bir fikrim dahi yoktu, şimdiyse, bir kraliçeyle bile yer değiştirmek istemem."

Doktor Blagovo geldi. Tıpta doktora unvanını artık almıştı; halen şehrimizde babasının yanında kalıyor, dinleniyordu. Yakın zamanda yine Petersburg'a gideceğini söylüyordu. Tifo –sanki kolerayı kastetti gibi geldi bana- aşısı üzerine çalışmak istiyordu. Bilgisini mükemmelleştirmek için yurt dışına gitmek, sonra da üniversitede kürsü sahibi olmak niyetindeydi. Askerî görevi artık bırakmıştı. Bol *cheviot** ceketler, çok geniş pantolonlar giyiyor, büyüleyici kravatlar takıyordu. Kız kardeşim onun kravat iğnelerine, kol düğmelerine ve muhtemelen züppelik olsun diye ceketinin ön göğüs cebine koyduğu kırmızı ipek mendiline bayılıyordu. Bir keresinde kız kardeşimle, sırf zaman geçsin diye doktorun kaç takım elbisesi olduğunu belleğimize dayanarak saymaya koyulduk ve en azından on takımı

* İngiltere ile İskoçya sınırında yaşayan bir koyun türü ve onun yününden yapılmış kumaş. *–çev.*

olduğuna karar verdik. Onun kız kardeşimi eskiden olduğu gibi yine sevdiği belli oluyordu, fakat şakadan da olsa bir kez bile onu alıp kendisiyle birlikte Petersburg'a ya da yurt dışına götüreceğini söylemedi. Hastalıktan ölmediği takdirde, kız kardeşime ya da çocuğuna ne olacağını bir türlü kafamda net olarak canlandıramıyordum. Kız kardeşimse sonu gelmeyen düşler kuruyor ve gelecek üzerine ciddi bir şekilde düşünmüyordu. Doktorun istediği yere gidebileceğini ve hatta isterse onu bırakabileceğini söylüyordu, yeter ki doktor mutlu olsundu. Kendisine gelince, şimdiye kadar yaşadıkları onun için yeterliydi.

Doktor bize geldiğinde genellikle kız kardeşimi çok dikkatlice muayene ediyor ve bizzat onun gözü önünde içine ilaç damlatılmış sütünü içmesini istiyordu. Bu kez de öyle oldu, muayeneden sonra bir bardak süt içmesinde ısrar etti ve o anda odaları katran ruhu kokusu sardı. Doktor kız kardeşimin elinden bardağı alırken:

"İşte böyle akıllı kız," dedi. "Sana çok konuşmak yasak, son zamanlarda saksağan gibi durmadan çene çalıyorsun, lütfen sesini kes."

Kız kardeşim güldü.

Doktor sonra Redka'nın odasına geçti, o sırada ben de orada oturuyordum.

Sevecenlikle omzumu okşadıktan sonra hastanın üzerine eğildi:

"Ee, ihtiyar ne haber?" dedi.

Redka sessizce dudaklarını oynatarak:

"Zatıalileri... Zatıalileri, arz etmeye cüret ediyorum... Hepimiz tanrının gözetimi altında yaşıyoruz, ölüm hepimiz için kaçınılmaz... Doğruyu söylememe izin veriniz... Zatıalileri, gökler krallığında sizin yeriniz yok!"

"Ne yapalım," diye doktor şakaya vurdu. "Cehennemde de birilerinin olması gerek."

Ve ansızın bilincime bir haller oldu. Âdeta rüya görüyordum. Güya bir kış gecesi mezbahada avluda duruyorum. Yanımda Prokofiy var, biber votkası kokuyor. Kendimi toparlamak için çaba gösteriyorum, gözlerimi ovuşturuyorum ve hemen o anda bana güya valiye açıklama yapmaya gidiyormuşum gibi geliyor. Ne daha önce ne de daha sonra, bir daha başımdan buna benzer bir şey geçmedi ve rüyaya benzeyen bu acayip deneyimi sinirlerimin aşırı yorulmasına bağlıyorum. Mezbaha ve valilikte açıklamada bulunma sahnelerini yaşarken, aynı zamanda, bunların gerçek olmadığının hayal meyal farkındaydım.

Kendime geldiğimde evde değil, caddede doktorla birlikte sokak fenerinin altında ayakta durduğumuzu gördüm.

"Çok acı, çok acı!" dedi doktor ve gözyaşları yanaklarından aşağıya doğru aktı. "Kız kardeşiniz çok neşeli, sürekli olarak gülüyor, güveniyor, oysa durumu ümitsiz, azizim. Sizin Redka'nız benden nefret ediyor ve boyuna ona kötü davrandığımı ima edip duruyor. Kendi açısından haklı, ama benim de kendi görüşüm var; olup bitenlerden en ufak bir pişmanlık duymuyorum. İnsanın sevmesi lazım, biz hepimiz sevmek zorundayız, doğru değil mi? Aşk olmasaydı hayat olmazdı. Aşktan korkan ve kaçan birisi özgür değildir."

Doktor yavaş yavaş diğer konulara kaydı, bilimden, Petersburg'da beğenilen doktora tezinden bahsetti. Şevkle anlatıyordu, artık ne kız kardeşimi, ne kendi üzüntüsünü ne de beni hatırlıyordu. Hayat onu büyüsüyle

ayartıyor, peşinden sürüklüyordu. Ötekinin Amerika'sı ve üzeri yazılı yüzüğü vardı, diye düşündüm, bunun ise doktora derecesi ve akademik kariyeri; yalnızca ben ve kız kardeşim eski halimizle baş başa kalmıştık.

Doktorla vedalaştıktan sonra sokak fenerinin altına geldim ve mektubu bir kez daha okudum. Bir bahar sabahı bana, değirmene geldiğini hatırladım, hem de çok canlı olarak hatırladım, gocuğu üzerine örterek uzanıp yatmıştı. Sıradan bir köylü kadına benzemek istiyordu. Başka bir seferinde de, yine sabahtı, birlikte sudan av sepetini çıkarmıştık, kıyıdaki söğütlerden üzerimize iri su damlaları düşmüştü, gülüşmüştük...

Büyük Dvoryanskaya Caddesindeki evimiz karanlıktı. Çitin üzerinden atlayarak avluya girdim ve lamba almak için eski günlerde yaptığım gibi arka yoldan mutfağa geçtim. Mutfakta kimseler yoktu. Kuzinenin yanında babam için hazırlanan semaver uğulduyordu. Babamın çayını acaba şimdi kim koyuyor diye düşündüm. Lambayı alıp kulübeye gittim, eski gazetelerden kendime yatak yaparak üzerine uzandım. Duvarlardaki dev çiviler eskisi gibi yine iç karartıcı görünüyorlardı, gölgeleri oynaşıyordu. İçerisi soğuktu. Bir an için sanki şimdi kız kardeşim gelecek ve bana yemek getirecek gibi bir duyguya kapıldım, fakat hemen, onun hasta olduğunu ve Redka'nın evinde yattığını hatırladım. Çitten atlamam ve burada sobasız kulübede yatmam bana garip göründü. Şuurum karıştı ve her türlü saçma sapan hezeyanla boğuştum.

Zil sesi. Çocukluğumdan tanıdığım sesler. Önce demir tel duvara sürtünerek bir cızırtı çıkarır, arkasından mutfakta kısa, acıklı bir zil sesi duyulur. Babam kulüpten eve dönmüştür. Yerimden kalktım ve mutfağa yöneldim.

Aşçı Aksinya beni görünce ellerini çırptı ve her nedense ağladı.

"Canım, ciğerim benim!" diye alçak sesle söylendi. "İki gözüm! Oh, tanrım!"

Heyecandan elleriyle önlüğünü buruşturmaya başladı. Pencerede dörtte biri votkayla dolu büyük bir şişe duruyordu, içine çeşitli meyveler karıştırılmıştı. Bir çay bardağı doldurarak hırsla içtim, zira çok susamıştım. Aksinya masa ve peykeleri yeni silmişti, mutfakta, mazbut aşçıların aydınlık ve rahat mutfaklarına özgü bir koku vardı. Bu koku ve ocak çekirgelerinin cırlamaları bir zamanlar biz çocukları cezbeder, buraya, mutfağa çeker ve bizi masal dinlemeye ve kralcılık oynamaya sevk ederdi.

Aksinya nefesini tutup alçak sesle, aceleci bir ifadeyle:

"Ya Kleopatra nerede?" diye sordu. "Şapkan nerede senin iki gözüm? Ya karın? Petersburg'a gitmiş diyorlar."

Aksinya, annemiz daha hayattayken bizim evdeydi ve bir zamanlar beni ve Kleopatra'yı çamaşır teknesinde yıkamıştı. Onun gözünde biz hâlâ öğüde muhtaç küçük çocuklardık. Aksinya on on beş dakika gibi bir zamanda, birbirimizden ayrı kaldığımız bütün süre boyunca bu mutfağın sakin ortamında eski bir hizmetkârın sağduyusuyla biriktirdiği bütün düşünce ve değerlendirmelerini getirip önüme serdi. Doktora Kleopatra ile evlenmesi için baskı yapılabileceğini, onun sadece korkutulmasının buna yeteceğini söyledi. Eğer iyi bir dilekçe yazılırsa piskopos onun ilk evliliğini iptal edebilirmiş. Karımdan gizli Dubeçnaya'yı satıp parasını bankaya kendi adıma yatırmam çok iyi olurmuş. Eğer ben ve kız kardeşim babamın ayaklarına kapanıp uygun bir şekilde af dilersek,

belki o bizi bağışlarmış. Göklerin kraliçesine dua etmemiz gerekirmiş...

Babamın öksürüğünü duyduğumuzda, Aksinya:

"Ee, haydi iki gözüm, git onunla konuş," dedi. "Yürü, konuş, önünde eğil, kafan kopmaz."

İçeri girdim. Babam masanın başına geçmiş, gotik tarzı pencereleri ve yangın kulesini andıran geniş kuleli bir daça planı çiziyordu; plan sıradışı, esneklikten uzak ve yetenek yoksunu bir elden çıkmış bir şeye benziyordu. Çalışma odasına girdiğimde bu çizimi görebileceğim bir yerde durmuştum. Babama niçin geldiğimi bilmiyordum, ancak, iyi hatırlıyorum, onun zayıf yüzünü, kızarık boynunu, duvardaki gölgesini gördüğümde içimden onun boynuna atılmak, Aksinya'nın öğütlediği gibi ayaklarına kapanmak geldi. Fakat gotik pencereli, geniş kuleli daçanın görüntüsü beni dizginledi.

"İyi akşamlar," dedim.

Bana baktı ve derhal bakışlarını çizimine çevirdi. Aradan biraz geçtikten sonra:

"Ne istiyorsun?" diye sordu.

"Kız kardeşimin çok hasta olduğunu söylemek için geldim."

Boğuk bir sesle ekledim:

"Çok yakında ölecek."

Babam iç geçirdi, gözlüklerini çıkarıp masanın üzerine koydu.

"Ne var bunda şaşacak? Ne ekersen onu biçersin. Ne ekersen..."

Masadan kalktı ve:

"Onu biçersin," diye cümlesini tamamladı. "Senden hatırlamanı rica ediyorum, iki yıl önce bana geldin, hem

de tam bu odaya. Yanlış düşüncelerinden vazgeç diye senden rica ettim, yalvardım; sana geleneklerini, kutsalımız sayarak korumak zorunda olduğumuz atalarımıza karşı olan borcunu, şerefini ve yükümlülüklerini hatırlattım. Sen beni dinledin mi? Öğütlerimi hor gördün, ısrarla kendi sahte ideallerinin peşinden gittin; üstelik yanlış fikirlerini kız kardeşine de aşıladın, onu ahlak ve utanma duygusunu kaybetmeye zorladın. Şimdi her ikiniz de kötü duruma düştünüz. Ne var bunda şaşacak? Ne ekersen onu biçersin!"

Bunları söylerken bir yandan da odada geziniyordu. Muhtemelen ona, aman dilemek, kabahatimi itiraf etmek için geldiğimi düşünüyordu ve hemen şimdi kendi adıma ve kız kardeşim adına af dilemeye başlamamı bekliyordu. Çok üşüyordum, hummaya yakalanmış gibi titriyordum. Kısık bir sesle, güçlükle konuşarak:

"Ben de sizin hatırlamanızı rica ediyorum," dedim, "tam da bu odada beni anlamanız, nasıl ve ne için yaşamamız gerektiği sorusunu derinden düşünmeniz ve birlikte çare bulmamız için size yalvardım. Siz ise yanıt yerine bana atalarımızdan, şiir yazan dedemden söz ettiniz. Şimdi size biricik kızınızın ümitsizce hasta olduğunu söylüyorlar, siz ise yine ecdattan, geleneklerden dem vuruyorsunuz... Ölümün artık uzak dağların ardında olmayıp, şurada beş on yılınızın ya kalıp ya kalmadığı şu yaşlılık çağınızda bu nasıl bir düşüncesizlik!"

"Sen buraya niçin geldin?" diye sertçe sordu.

Düşüncesizliğini başına kaktığım için kendini hakarete uğramış hissettiği açıkça belli oluyordu.

"Bilmiyorum," dedim, "ben sizi seviyorum, birbirimizden bu kadar farklı olmamıza tarif edilmez derecede

üzülüyorum, işte geldim, buradayım. Ben hâlâ sizi seviyorum, ama kız kardeşim sizden artık geri dönülmez bir biçimde koptu. Sizi affetmiyor ve artık hiçbir zaman da affetmeyecektir. Adınız bile onda geçmişe ve hayata karşı bir tiksinti duygusu uyandırıyor."

"Peki, kim suçlu?" diye bağırdı babam. "Suçlu olan sensin, alçak herif!"

"Peki, diyelim ki suçlu benim," dedim. "Pek çok konuda suçlu olduğumu kabul ediyorum, fakat bizi de örnek almaya zorladığınız o hayatınız niçin bu denli sıkıcı, bu denli yavan! Neden otuz yıldan beri inşa edip durduğunuz o evlerin hiçbirinde, suçlu olmamak için nasıl yaşamam gerektiğini kendisinden öğrenebileceğim bir kimse yok? Koca şehirde tek bir dürüst insan bile yok! Sizin o evleriniz anaları, kızları hayatından bezdiren, çocuklara eziyet çektiren lanet yuvalarından başka bir şey değil! Zavallı anneciğim! –diye ümitsizlik içinde devam ettim– Zavallı kız kardeşim! Bu evlerde gizlenmiş bütün o dehşeti fark etmemek için insanın kendisini votkayla, iskambille, dedikoduyla sersemletmesi, alçaklık, namussuzluk, ikiyüzlülük yapması ya da on yıllarca durmadan planlar çizmesi gerekir. Bu şehir yüzlerce yıldan beri vardır, ama vatana yararlı tek bir insan bile yetiştirmedi, tek bir insan! Az buçuk canlı, yaşayan ve parlayan her şeyi daha ana karnındayken boğup öldürdünüz. Dükkân ve meyhane esnafının, memurların, riyakârların şehri, bu gereksiz, yararsız şehri eğer ansızın yer yarılıp da yutsaydı, tek bir can bile ona acımazdı!"

Babam masadaki cetveli eline alarak:

"Seni dinlemek istemiyorum, alçak herif!" dedi. "Sen sarhoşsun! Bu halinle babanın karşısına çıkmaya cüret

edemezsin! Sana son kez söylüyorum, ahlaksız kız kardeşine de ilet, siz benden hiçbir şey alamayacaksınız. İsyankâr çocuklarımı ben kalbimden söküp attım, eğer kendileri dik başlılıkları ve inatları yüzünden sefalet çekiyorlarsa, onlara acımam. Geldiğin yere dönebilirsin! Beni sizinle cezalandırmayı tanrı istedi, fakat ben bu çile sınavına uysallıkla katlanacağım ve Eyüp peygamber gibi teselliyi acılarda ve sürekli çalışmada bulacağım. Yola gelmediğin sürece adımını benim eşiğimden içeriye atamazsın. Ben adaletliyim, söylediğim her şey yararlıdır; eğer kendi iyiliğini istiyorsan sana geçmişte ve şu anda söylediklerimi bütün hayatın boyunca hatırlamalısın."

Elimi ümitsizce salladım ve çıktım. Sonra, o gece ve ertesi gün neler olduğunu hatırlamıyorum. Şapkasız, yalpalayarak caddelerde dolaştığımı, yüksek sesle şarkı söylediğimi, çocukların kalabalıklar halinde peşimden koştuğunu ve arkamdan bana "küçük kazanç! küçük kazanç!" diye bağırdıklarını söylediler.

XX

EĞER KENDİME bir yüzük yaptırmaya hevesim olsaydı üzerine kazınacak yazıyı şöyle seçerdim: "Hiçbir şey geçmez!" Hiçbir şeyin iz bırakmadan geçmeyeceğine ve en küçük adımımızın bile bugünkü ve gelecekteki hayatımız açısından önemli olduğuna inanıyorum.

Yaşadıklarım, başıma gelenler boşa geçmedi. Büyük felaketlerim, sabrım, şehir sakinlerinin yüreğine dokundu. Şimdi artık beni "küçük kazanç" diye çağırmıyor, benimle alay etmiyor, satıcı tezgâhlarının önünden geçerken üzerime su serpmiyorlar. İşçi olmama artık alıştılar ve bir soylu olarak boya dolu kova taşımamda,

cam takmamda acayip bir şey görmüyorlar. Tam tersine bana severek sipariş veriyorlar ve beni çok iyi bir usta ve Redka'dan sonra en iyi müteahhit-usta olarak görüyorlar. Sağlığının iyileşmesine ve çan kulelerini yine iskele kullanmadan boyayabilmesine rağmen Redka'nın işçilerle başa çıkacak gücü artık yok. Onun yerine şehri şimdi ben arşınlıyor, sipariş arıyorum. İşçileri ben kiralıyor, ödemelerini ben yapıyorum. Yüksek faizlerle borç para alıyorum. Bir müteahhit olarak, üç kuruşluk bir sipariş için şehirde üç gün boyunca koşturup nasıl çatı ustası aranabileceğini şimdi çok iyi anlıyorum. Bana nazik davranıyorlar, *siz* diye hitap ediyorlar. Çalıştığım evlerde bana çay ikram ediyor, hizmetçi gönderip yemek yemek isteyip istemediğimi sorduruyorlar. Çocuklar ve kızlar çalıştığım yere sık sık geliyor, merak ve üzüntüyle beni seyrediyorlar.

Bir gün valiliğin bahçesinde çalışıyordum, oradaki çardağı mermer rengine boyuyordum. Vali gezinirken çardağa geldi ve can sıkıntısından benimle sohbet etmeye başladı. Ona, bir keresinde beni nasıl açıklama yapmak üzere valiliğe çağırdığını hatırlattım. Bir dakika kadar yüzüme baktı, sonra ağzına "*o*" şeklini vererek kollarını açtı ve:

"Hatırlamıyorum," dedi.

Yaşlandım; daha suskun, sıkıcı ve sert birisi oldum, çok nadiren gülüyorum. Giderek Redka'ya benzediğimi söylüyorlar, tıpkı onun yaptığı gibi yararsız talimat ve öğütlerimle işçilerin canını sıkıyorum.

Eski karım Mariya Viktorovna şimdi yurt dışında yaşıyor, babası, yani mühendis ise doğu vilayetlerinden birinde yol inşa ediyor ve orada malikâne satın alıyor.

Doktor Blagovo da yurt dışında. Dubeçnaya yeniden, mühendisle pazarlık ederek çiftliği yüzde yirmi indirimle geri alan Gospoja Çeprakova'nın oldu. Moisey artık melon şapka giyiyor, birtakım işler için sık sık koşu arabasıyla şehre iniyor ve arabasını bankanın yanında durduruyor. Bir çiftliği borcuyla birlikte satın aldığı ve bankadan Dubeçnaya'nın durumunu araştırdığı, orayı da satın almaya hazırlandığı söyleniyor. Zavallı İvan Çeprakov uzun zaman şehirde hiçbir iş yapmadan ayyaşlık yaptı, yalpalayarak dolaştı. Onu bizim işe bulaştırmaya çalıştım, bir süre bizimle birlikte çatı boyadı, pencerelere cam taktı ve hatta işin tadına vararak gerçek bir boyacı gibi bezir yağı çalmaya, bahşiş istemeye, ayyaşlık yapmaya başladı. Fakat kısa zamanda bu işten de bıktı, canı sıkıldı ve Dubeçnaya'ya geri döndü. Sonradan işçiler bana Çeprakov'un kendilerini, birlikte geceleyen Moisey'i bir şekilde öldürmeye ve generalin dul eşini soymaya ikna etmek için uğraştığını itiraf ettiler.

Babam çok yaşlandı, kamburlaştı, akşamları evinin etrafında yürüyüş yapıyor. Ona uğramıyorum.

Prokofiy kolera sırasında esnafı biber votkası ve katranla tedavi ediyor ve bunun için onlardan para alıyordu. Yerel gazeteden, onun kendi kasap dükkânında oturarak doktorlar aleyhine atıp tutmaktan dolayı kırbaç cezasına çarptırıldığını okudum. Prokofiy'in çırağı Nikolka koleradan öldü. Karpovna hâlâ hayatta ve Prokofiyciğini her zamanki gibi hem seviyor hem de ondan korkuyor. Beni gördüğünde her seferinde kederle başını sallıyor ve:

"Vay haline, mahvoldun sen!" diyor.

Haftanın iş günleri sabah erkenden akşama kadar çalışıyorum. Tatil günleri güzel havalarda mini minnacık

kız yeğenimi (kız kardeşim oğlan bekliyordu ama kız doğurdu) kucağıma alarak ağır ağır mezarlığa doğru yürüyorum. Mezarlıkta ayakta durarak ya da oturarak uzun uzun benim için çok değerli olan bu mezarı seyrediyorum ve küçük kıza annesinin burada yattığını söylüyorum.

Bazen mezarın yanında Anyuta Blagovo'ya rastlıyorum. Birbirimizi selamlıyor, konuşmadan öylece ayakta duruyoruz ya da Kleopatra'dan, onun küçük kızından, bu dünyada hayatın ne denli acı olduğundan bahsediyoruz. Sonra mezarlıktan çıkıp konuşmadan birlikte yürüyoruz, Blagovo benimle yan yana daha uzun süre yürüyebilsin diye kasten adımlarının hızını yavaşlatıyor. Küçük kız sevinçten, mutluluktan uçuyor, parlak güneş ışığı gözlerini kamaştırıyor, gülerek Blagovo'nun elini çekiştiriyor; duruyor ve bu tatlı kızı birlikte okşuyoruz.

Şehre girdiğimizde Anyuta Blagovo endişelenmeye ve kızarmaya başlıyor, benimle vedalaşarak yola yalnız başına, haşin ve ağırbaşlı bir tavırla devam ediyor. Karşıdan gelenler ona baktıklarında, biraz önce onun benimle yan yana yürüdüğünü ve hatta çocuğu okşadığını hiçbir zaman düşünemiyor.

1896

Modern öykü türünde bir ekol oluşturan Anton Çehov'un ilgisi, ömrünün son yıllarında, Rus hayatının sosyal sorunları üzerinde yoğunlaştı. Kapsamlı ve derin bir hikâye olan *Hayatım*, yazarın olgunluk döneminde kaleme aldığı en çarpıcı eserlerden biridir.

Hayatım'da, taşraya hâkim olan bağnazlık ve ahmaklıktan bunalıp örümcek ağı sarmalından kendini kurtarmaya çalışan Misail Poloznev'in hikâyesi anlatılıyor. Dar kafalı bir mimarın oğlu olan Misail, hiçbir işe yaramayan bir memuriyete kapılanmaktansa hayatını fiziksel emeğiyle kazanarak proleterleşmeyi seçtiği için ailesi ve toplum tarafından dışlanır.

Hayatım (Bir Taşralının Hikâyesi), zamanın eleştirmenleri tarafından Tolstoy ekolü üzerine bir Çehov kritiği olarak değerlendirilmişti. Dokunaklı bir başyapıt olarak düşünsel ve yazınsal değerini bugün de fazlasıyla koruyor.

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

12 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-393-8